UNITED STATES
HOLOCAUST
MEMORIAL
MUSEUM

Ukrainian Museum-Archives of Cleveland
Displaced Persons Camp Rare Book Collection

Item in Public Domain or an Orphan Work:

The United States Holocaust Memorial Museum Library respects the copyright and other intellectual property rights associated with the materials in its collection and makes good faith efforts to locate copyright owners. According to the Library's knowledge, the Library may make this title publicly available for reasons including but not limited to: the title is in the public domain or the title is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact the USHMM Library by phone at 202-479-9717, or by email at reference@ushmm.org.

1965

У БОРОТЬБІ ЗА ВОЛЮ –

під бойовими прапорами

УПА

У БОРОТЬБІ ЗА ВОЛЮ — ПІД БОЙОВИМИ ПРАПОРАМИ УПА

Передрук крайового видання

Авґсбурґ 1949

В. 46 — 05/49

ВІД ВИДАВНИЦТВА

Збірка **„У боротьбі за волю-під бойовими прапорами УПА“** це повний передрук одноіменного нелеґального цикльостилевого видання 1946 року, революційної ОУН на Україні. Розміщення матеріялів як також мова і зміст залишені такими як вони є в збірці виданій цикльостилем. Наше видання лише доповнено фотографіями, що їх з технічних та конспіративних причин не було змоги включити в збірку на Україні, та долучено розділ „Додаток“ в якому подано заклик редакції „У боротьбі за волю-під бойовими прапорами УПА“ та відбитки обгортки й титульного листка ориґіналу.

Цю збірку разом з іншими цінними матеріялами передали нашому Видавництву бійці УПА, що прибули до Західніх зон Німеччини з України в літку 1947 року під командою к-ра БАЙДИ.*) Старшинам цього відділу Жану, Мару та Вернигорі за збереження матеріялів під час небезпечного рейду та передачу їх нашому Видавництву висловлюємо щиру подяку.

Німеччина 1948 р. „НА СТОРОЖІ“

В-во ТПН ОУН

*) Байда, Жан, Мар, Вернигора — псевдоніми.

НА ФОТОЗНІМКАХ:

Сторінка 3. — Сотник Бурлака, командир рейдуючих відділів УПА на Захід у 1947 році.

Сторінка 4. — Група старшин оперативного відділу УПА в лісі „Т“ на терені П. 30. X. 1946.

Сторінка 12. — Чота сотника К. в лісі „К“. Весною 1945 року.

Сторінка 13. — Сотник К. В осени 1946 року.

ДРУЗІ КОМАНДИРИ!*)

Гром. — Буря. — Ласт. — Крим.

Прийшов час, на який ми так довго чекали. Прийшов час, коли ворог вжив останнього засобу. . . . . .

Одначе він помиляється! Своїх позицій ми не здамо!

Вірю у Вас Друзі!

Досі вславили Ви свої імена в змаганнях за наше Майбутнє, досі гідно несли Ви прапор Революції у своїх дужих руках. Пам'ятайте, що своїми вчинками Ви пишете найсвітліші сторінки нашої історії. Тепер жде Вас тяжке завдання, яке мусите виконати з честю.

Відходите туди, куди велить наказ!

Я теж відхожу в далеку важку дійсність, де впало вже багато Друзів, одначе вони не схилили вниз гордо й велично піднесених визвольних прапорів. Може доведеться мені і впасти на тому шляху, але що значить моє чи Ваше, чи нас усіх життя, супроти нашої святої Ідеї?

Тож прощайте Друзі і міцно та високо тримайте незаплямлений прапор нашої Революційної боротьби аж до перемоги.

Бажаю Вам блискучих бойових успіхів та багато особистого щастя.

Слава Україні!

Постій, дня 25. 5. 47. **Назар**

За згідність з оригіналом Гр-р.

---

*) Звернення до старшин рейдуючих відділів УПА.

Дві чоти відділу к-ра Бурлаки перед звітом. Весна 1946 року.

За Українську Сомостійну Соборну Державу!

За Самостійні Держави Всіх Народів!

Воля Народам!
Воля Людині!

У боротьбі за волю-
під бойовими прапорами
УПА

Збірка репортажів, споминів, звітів, протоколів з боротьби Української Повстанської Армії проти німецьких та большевицьких окупантів у роках 1943-1946.

Упорядкували:
Петро Волош-Василенко та К. Вірлинів.

Видання Організації Українських Націоналістів

Київ 1946 Львів

З друкарні ОУН ім. Дмитра Сурмача.

* *

*

„Перспективи нашої перемоги великі й недалекий уже час, коли світ здивується новим силам, що в середині большевицької імперії оформляються у могутній авангард борців за новий, справедливий порядок у світі та силою своїх революційних дій наближатимуть день остаточного розвалу сталінської імперії."
„На прапорах цих сил блищатимуть великі слова:

Смерть большевицьким імперіялістам!
Хай жеве воля народів і людини!"

(II. Дума — „Большевицька демократизація Европи" із журналу „Ідея і Чин" — Рік 4-й — 1945. — ч. 9)

* *

*

„На крові тих, що впали на полі бою в обороні рідних хат, сімей і населення, в наступі на гестапівські та енкаведівські гнізда та загони, в індивідуальному двобою в час конспіративної підпільної роботи, на крові тих, що замучені по тюрмах і таборах, виросла безсмертна леґенда воюючої поневоленої нації, що вогненим смолоскипом горить у серцях і думах народу й освічує шлях у майбутнє".

„Україна живе й бореться та силою здобуває перемогу. Хай же вічна буде слава впавшим Героям, що склали своє життя на жертівнику нації."

(З Декларації „проводу ОУН по закінченні другої світової війни".)

Надрайоновий провід ОУН Л. 19. 7. 1947 року під час відходу в пропагандивний рейд на Захід.

„ТІНЬ ДОВБУША ІДЕ ВЕРХАМИ, РИДАЄ РЕВНИМИ СЛЬОЗАМИ“ . . .

Цими словами кінчив поет поему „Гуцульський курінь“, оспівуючи епілог визвольних змагань українського народу кінця першої світової війни. . . .

Українські армії перестали існувати. Україна була покраяна, почетвертована розпнята. Народ закутий у неволю, гноблений, визискуваний, денаціоналізований, винищуваний. Глухий світ мовчит „бо благоденствує“. Ні звідки помочі, ні крихітки надії. Хто бачив і відчував цей стан по невдачі визвольних змагань українського народу в 1917-20-тих років, тому нераз врізалась до глибини душі болюча правда тих слів поета:

— ТІНЬ ДОВБУША ІДЕ ВЕРХАМИ — ВЕДЕ ПОВСТАНСЬКИМИ ШЛЯХАМИ.

Однак такий стан не тривав довго. В українському народі знайшлась могутня сила життя, яка дозволила йому скоро переболіти всі рани — невдачі визвольних змагань та переламати труднощі неволі й стати на шлях нового відродження. В Україні виріс під ворожими окупаціями новий визвольний революційний рух, який провадив український народ через боротьбу до свойого визволення, до самостійности й державности. Тінь Довбуша, що „Йшла верхами й ридала ревними сльозами“ скоро почала міняти свою постать. . . Зникли сльози, вмовкав голос болю, а на ремені з’явився знову кріс. Піднялась наново збройна боротьба.

У вирі другої світової війни український народ взяв знову за зброю і створив Українську Повстанську Армію. Тінь Довбуша, тінь Гонти і Залізняка, Хмельницького, Кривоноса, й Павлюка повели Україну знову повстанськими, гайдамацькими, козацькими шляхами визвольної всенародньої революційної боротьби. Піднялось велике збройне повстання проти німецьких і большевицьких окупантів. Проти величезних, модерних армій, німецько-гітлерівської і московсько-большевицької, станула повстанська армія українського народу, революційна, партизанська, узброєна тільки тим, що здобула сама на ворогах. Піднялась

нерівна, єдина в світі війна поневоленого народу проти двох найможутніших модерних армій і світових потуг. Це вже не короткий, несподіваний зрив, де ділає головно заскочення ворога, не нагле повстання, але довга, завзята криваво масова боротьба, прямо війна, яка триває щей сьогодні на порозі 1947 р. у 8-му році від часу вибуху другої світової війни, в другому році після її закінченя. . . . Тільки цей один факт говорить уже само собою дуже багато про її розміри й її завзятя. Ця боротьба і ця війна, цей новий визвольний зрив українського народу, що зв'язаний з ім'ям УПА, щодо своєї масовости й ідейної революційної натуги, можна сміло сказати немає собі рівного. Прикладів такого масового, всенароднього, революційного підйому, завзяття, посвяти й жертвенности в боротьбі можна шукати хіба лише в одній козаччині. Хто сам не бачив, хто сам не брав участи й не пережив цього всенароднього революційного підйому,

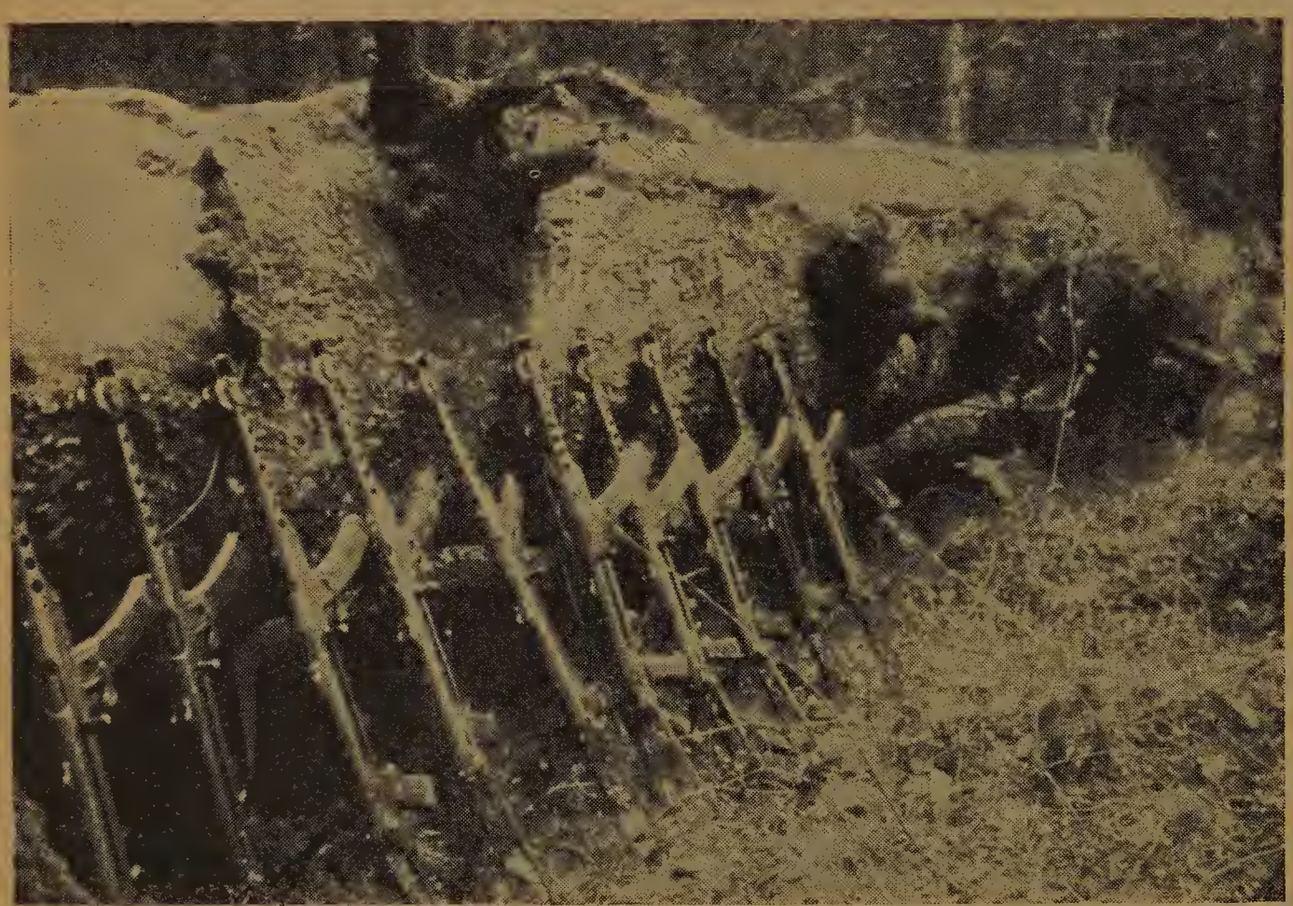

Автоматична зброя (П. П. С.) захоплена в росіян на озброєнні одного з відділів УПА. Весна 1947 року.

завзяття, той ніколи його не зрозуміє, і тому важко зрозуміти навіть цей факт, як ще сьогодні можливо провадити поневоленому народові таку довгу й таку широку збройну боротьбу проти величезних модерних армій, перед якими дрижить і гнеться мало не цілий світ. Тайна цієї сили саме у факті от цього загального, масового, всенароднього революційного підйому фанатичного беззастережного віддання українських народніх мас ідеї Вільної Самостійної України, для яких вони виконували й виконують чини масового героїзму, посвяти й незвичайної витривалости.

Щоб цей великий моральний капітал здобутий у боротьбі, не пропав, щоб він був джерелом ще більшої сили й вирощував нові кадри й нові прийдешні покоління на дальшу боротьбу за цю велику безсмертну ідею, що народ за неї пролляв і проливає стільки крови, друкуємо оцю книжечку нарисів із бойових дій УПА.

Ця книга нарисів, це не є звичайний художній твір. Ані навіть репортажі опрацьовані вправною письменницькою рукою. Це радше книга документів, бо це майже виключно матеріяли зі звітів й описів самих стрільців УПА про терор окупантів і збройну боротьбу УПА. Писані вони безпосередньо у розгарі боротьби, на коліні, на пеньку, в лісі, у полі, в бункері — криївці, глибоко під землею. Тому, може буде в них немало різних недомагань, так під художнім як і під багатьома іншими оглядами. Але за те буде в цій книзі одне найважніще буде правда. Бо всі описи зібрані в цій збірці, це правдиві факти взяті з життя, передані очевидцями, творцями і учасниками даних подій, писані дрижачою ще від бою рукою стрільця.

Не віддасть ця збірка рівнож повного образу нашої сучасної боротьби.

Бо це лиш перша збірка, гейби перший том. Як що побачит світ ще й далі подібні збірки, до яких вже є частинно виготовлені, й готовляться і дальше, численні матеріяли з обсягу цілости боротьби на всіх українських землях, тоді цей образ буде повніший.

А тимчасом, хай і так іде ця книжечка в світ, хай буде скромною пам'яткою тим, які ці геройські діла, що тут описані, творили, і хай кріпить та будує сили на дальшу незломну боротьбу.

СЛАВА УКРАЇНІ!

Стояр

Бійці УПА під час рейду по Словаччині. Вересень 1947 року.

ВІД ПОЛТАВИ ДО ЯРОСЛАВА, ВІД ДНІПРА ПО СЯН
Геройський життєвий шлях сл. п. Петра Василенка.

Дня 21 травня 1946 р. згинув у бою з польсько-большевицьким військом редактор „Лісовика“, автор збірки революційних віршів „Мої повстанські марші“ член редакційної колегії оцієї збірки нарисів, Петро Василенко — Волош (Полтавець, Гетьманець).

Петро Василенко — Волош народився в 1921 р. в селі Війтовцях, Яготинського району на Полтавщині. Його батько, свідомий і освічений українець, працюючи важко у колгоспі, мріяв про те, щоби свойого найстаршого сина Петруся, дуже здібного й охочого до науки дати до Київського інституту медицини. Це було важко виконати серед щоденної, нечувано важкої колгоспної нужди. Та прийшло ще гірше. В 1936 р. енкаведівські посіпаки заарештували батька молодого Петруся і засудили його на десять років заслання в далекі табори. Від того часу немає від нього вістки. Мабуть розстріляли, а присуд на заслання проголосили для замаскування. Так робили в тому часі сталінські людоїди зі сотнями тисяч, а то й мільйонами українців. Мати й четверо маленьких дітей залишились в дома у ще гіршому горю.

Молодий Петрусь, не зважаючи на все лихо, рветься всіма силами до книжок. Він учиться, читає багато, і вже замолоду пише вірші, які зразу подобаються всім його товаришам у селі. Чим більше розвивається, тим ясніше бачить світ і життя та всю неправду кругом себе. Не затруїла молодої, живої, палкої, степової душі юнака болшевицька школа, ні брехня їх газет і книжок. Він отвирав що-раз ширше очі, бачив і розумів, що раз ясніше життя та усвідомлювався самотужки в критичному, негативному наставленні до большевицької неволі. А на дні душі жевріла пам'ять про мученицький шлях свойого рідного батька й цілого свойого народу, яка все заставляла думати молодого юнака, — чому?, защо?, навіщо?.

Коли ж настала війна й він знайшовся у вирі українського визвольного самостійницького руху, пізнав його програму, — тоді зрозумів усе й знайшов ясну відповідь на всі питання і всі бажання, якими з молоду горіла його палка душа. Тут він знайшов свій шлях — шлях збройної революційної боротьби проти всіх наїзників за волю й незалежність України. На цьому шляху вступив він до УПА. Доля кинула його ген далеко від рідної Полтавщини над Срібнолентий Сян, на західні рубежі української землі. Тут сповняв він свою службу й вірив, що вернеться ще з переможним прапором української визвольної революції через Дніпро, у рідні полтавські степи, щоб на місці помстити смерть батька. Він прагнув цілою душею здійснення тої хвилини, коли вже ніхто не буде бити, гонити, закріпачувати, вивозити та стріляти наших батьків і матерей, а буде вільна земля, вільний та щасливий народ. У це він вірив і за це боровся та за це віддав і своє молоде палке життя. Згинув по-геройськи у бою. Окружений, сам відбивався до кінця, вистріляв цілий запас набоїв, устелив довкруги свойого становища землю слідами ворожої крови.

Слава Героєві! З його палкими словами й його піснями, з гимном Месників УПА, який він уложив, підемо дальше в боротьбі — до Києва й до Полтави, до могили його замученого батька й мільйонів їх, щоб над ними розгорнути прапор свободи.

Хай його книжечка віршів „Мої повстанські марші“ і ця збірка нарисів, яку він почав редагувати й з нею на серці згинув, буде пам'ятником — вінком на його стрілецьку могилу.

Слава Україні! **Героям Слава!**

П. П.

ПІД ВЕСНЯНИМ СОНЦЕМ

Весна саме ставила свої перші кроки на поліській землі. Сніг танув з кождим подувом теплого вітру, а весняні квітки з трудом пробивали своїми барвистими головками напів змерзлу землю. Розвивалися дерева, в повітрі починали дзвеніти пташинні хори. Це ж був пам'ятний березень 1943 року.

Відділи Української Повстанської Армії саме тоді почали добре бити німецьких окупантів.

Бундючні гітлерівські кати не сміли вже безкарно грабити села, а мусіли чим-раз більше замикатися у більших містах, та там укріплюватися в грубих мурованих будинках. Полум'я всенароднього повстання випирало геть окупантів з лісів, піль та сел. І вже добиралось до міста.

В однім селі Ровенської области, недалеко від міста Костополя, над річкою Случ заквартирував наш повстанський відділ. Усміхнені селяни принимали та гостили нас радо. Уважали ж нас прямо за своїх дітей. Ми гуторили зі своїми господарями про майбутнє, про минуле. Про весну та про нашу боротьбу. Чорнобриві дівчата жартували з нами, сміялися та готовили для себе й для нас обіди. Була неділя, а для села цілий празник.

Провесна в цілій своїй красі та величі пишалася над долинами темнохвилястого Случа. На краях села, від усіх сторін стояли наші повстанські дозори. Всі ми чулися безпечно та безжурно продовжували свої розмови. Говорено про наші бої, і про те як у повстанців йшлося, і про тих, що їх німаки половили та силою загнали на невільницьку роботу в Німеччину.

Зі мною у тій самій хаті квартирував молодий сімнадцятилітній повстанець. Він гордився перед селянами, що він такий молодий, а вже пішов у повстанці, пішов у сувору збройну боротьбу проти окупантів.

День заповідався якнайгарніше. В кожного радісно, як на Великдень.

Біля полудня повернулася вислана розвідка й донесла, що на наше село наступає німецька орда. З трьох сторін: від міста Костополя, Березного та Межиріччя прямували на нас озброєні по зуби німці. Вісімдесят вантажних автомашин, наладованих окупантським вояцтвом понуро підсувалося до села. Село було вже в оточенні, відступати нам було нікуди.

Ясно, що ми мусіли приняти цей бій і то проти кілька разів переважаючих сил.

Скоро повискакували завзяті повстанські юнаки. В руках у кожного зброя, що в кого кріс, фінка, кулемет системи Дегтярова, гранати та револьвери. У всіх загорілися очі. Не зважали вони на те, що село вже оточене й ворог пре переважаючими силами. Серця їхні палали невгасимим завзяттям і домагалися кари для проклятого окупанта, домагалися повстанської перемоги.

Село затривожилося. Буде ж жорстокий бій.

Наш командир скоро зібрав усіх нас і вислав на бойові становища. Він спокійно глядів в очі своїм воякам. Треба було приготовитися, не датися заскочити ворогові.

На передпіллі вже появилися гітлерівські посіпаки. Повстанські командири впевненим оком гляділи на їхні рухи, але зачіпати не веліли.

Першими почали німці. Гураганним вогнем старалися пробити собі дорогу в село. Ми спочатку не відзивалися, тільки мовчки споглядали на хмари ворогів. А відтак, по кількох хвилинах, на команду, вся наша бойова лінія сипнула по ворогові вогнем крісів та кулеметів.

Ворожа хмара припинилася та залягла. Незабаром на її лівім крилі почулися жахливі, передсмертні крики. Це вислід нашої влучної пальби.

Тиша на мить, така тривожна тиша!

Ворогам прийшла підмога. Звелися вони з диким ревом та відкрили й по нас сильний вогонь. Ми відповіли їм таким самим. І знову безвпинна стріляннна, і знову стогнали та падали вороги.

З наших становищ видно, що німці п'яні; цілком не бережуться, стріляють взагалі майже нє націлюючись та скоро попадають під наші влучні кулі.

До ворожих становищ прийшов з допомогою ще відділ есесів. І знову почалася стрілянина й наша такаж відповідь. А затим знову у ворога зойки та крики.

Ми холоднокровно відбиваємо ворожі наступи. Смерть ні трохи нам не страшна.

Розлючені своєю безсильністю окупантські посіпаки навели на нас вогонь з багатьох мінометів та гарматок. З ревом і свистом невблагано летіли залізні головні та жбурляли вгору довкола нас землю.

Аж дивно. До того часу ми не мали ні одного вбитого.

Тим часом інша група німців удерлася в один край села та почала палити хати. Небо покрилося багряними крилами жорстокої пожежі та їдкими хмарами біло-сивого диму.

Ми увірвалися за німаками в село, щоб врятувати перед спаленням. У селі зав'язався вуличний бій. Наш сотенний командир зірвався та крикнув до своїх вояків: „За мною! Вперед! Слава!" З тими словами кинувся він на оскаженілих паліїв. За сотенним командиром подалися й інші друзі. Нестримно полетіли всі на ворога.

За своє завзяття заплатив наш командир своєю кров'ю. Ворожі кулі поранили його та ще кількох друзів.

Ми розлючені такою втратою ще нагальніше погналися вперед на проклятого вотога. Серед наших лав залунали крики повні завзяття та жадоби помстити за нашого командира. Ми спільно крикнули „За сотенного! Слава! Слава! За волю України! Геть зайдів! Слава!."

Лавою, вихром погнались ми на німців. На ніщо ми не зважали, ні на ворожий вогонь, ні на міномети, ні на гармати. Командир ледви вспівав здержувати найбільш нерозважних одчайдухів.

І таки відступили німці із села. Інакше немогло бути.

Чотири години тривав цей завзятий бій. Чотири масові ворожі атаки відбив наш повстанський відділ. Завзято билися хлопці, так, що аж сині води Случа дивувалися.

Перед вечером німці геть відступили з поля бою. Боялися тут довго ждати, щоб не захопила їх всевладна повстанська ніч. Під пострілами наших кулеметів німці позбирали своїх ранених та повною парою на автомашинах втекли в напрямі міста Костополя. На побоєвищі залишилося 58 забитих ворогів та 5 спалених автомашин.

Зорі мерехтіли над недавним полем бою. Ми знову зійшлися разом та заспівали пісню перемоги. Перемога була за нами. І остання перемога буде за нами, за українськими повстанцями.

Із споминів учасника.

(За місячником „До зброї“ видаваним Політичним Відділом УПА. Рік І, ч. І — липень 1943 р.)

Надрайоновий провідник ОУН Мар, із своїми стрільцями серед селян в осени 1946 року. Село Б. повіт Л.

Антін Скеля

НАРОДНЯ САМООБОРОНА ДІЄ

Зрадникам народу, що в тяжкі часи боротьби з переважаючими силами ворога, служать окупантові, шкодять народньому визвольному рухові, майже ніколи не прощається. Так і тепер український народ карає своїх зрадників. В селі В. (р-н Гоща, обл. Рівне) одного літнього місяця 1943 року сільська організація Української Народньої Самооборони покарала зрадників, що доносили до гестапо про всі починання народнього визвольного руху. Одному з цих мерзенних зрадників удалося втекти до своїх хлібодавців у місто Рівне. Відомо було, що цей підлий лакей доніс до гестапо про те все, що діялось у селі. В сто відсотках треба було сподіватися, що жорстокі гестапівці приїдуть у село помстити своїх вислужників.

Збентежене село гомоніло про той жах, що його принесуть німаки на своїх багнетах. Найбільш зітхали та лементіли жінки. В сивих головах дідів роїлися тільки сумні думки.

Що ж буде тепер?

Знається вже. Приїдуть, скатують, пограбують, спалять, людей у тюрму заберуть, а відтак уб'ють.

У багатьох душах підводився бунт. Руки рвалися до зброї. Темним вечером зійшлися мовчазні чоловіки. Понурі їхні зідхання перепоював тільки сивий дим з цигарок.

Чи тут нема вже виходу? Саме тоді увійшов до хати молодий чоловік. У військовім мундурі, з автоматом на грудях. Різким голосом він скоро розвіяв безсильні зітхання та завізвав до збірної самооборони перед ворогом. А далі розказав цікавим чоловікам про німецькі варварства, про руїни міст та згарища сіл по всій Україні. . . Опісля про приклади боротьби сільських самооборонних відділів та загонів УПА.

І засвітилися очі та забилися жвавіше серця, навіть у стареньких дідусів.

Ще того ж дня вечером витягнено поховану в криївках зброю та прочищено її. Муніцію, яка була захована в землі, на всякий випадок просушено. На всіх кінцях села розмістилися вартові, що зауважували кожний рух на зовні.

* *

*

По кількох днях вартові принесли давно вже очіковану, а все таки жахливу вістку: „Німці йдуть!"

У селі метушня. Це жінки, старі господарі похапцем навантажують на себе клунки з найпотрібнішими речами та втікають у поле, а звідти вже в ліс. Інші дещо більш розважливі виїжджають підводами зі села. Діти женуть корови та коні на далекі пасовища та в густі кущі ліса. Все інше майно, а передусім збіжжя, давно вже позакопуване у землю. Земля-ж мати — своїх таємниць ворогові не виявить.

Найбільш лякалися жінки. Сама думка про те, що німці вже йдуть, про те, що їхні брати битимуться зі зброєю проти гітлерівських людоловів таки у їхнім селі, здавалася їм жахливою.

Дві вантажні та одна легкова автомашина бундючно та грізно вїхали до стривоженого села. Розбіглися по подвірях та хатах німецькі жандарми в зеленкуватих мундурах. Почалися дикі постріли, грабіж. Вкінці людолови зловили 10 осіб. З люти, що немогли зловити більше, били вікна та ламали двері.

Десять в'язнів із страхом гляділи у своє майбутнє. Що ж їх жде. Допити кривавих жандармів, опісля муки на катуваннях невблаганого гестапо. Розпучливі дні терпінь, у тюрмі, яко заложники приреченні на розстріл. Або, концентраційний табір з повільним конанням. У найкращім разі можна сподіватися вивезення на каторжну роботу в Німеччину.

Але надія на якусь щасливу розв'язку ще їх підбадьорувала. Може ще вдастся втекти з якогось транспорту. . . А може ще зараз хлопці з УНС'у їх відіб'ють.

Хоча не дуже то можна на них надіятися, бо молоді, ще на правдивій війні ніколи не були.

Врешті автомашини рушили. Верталися вже до міста Рівного. Понуре воркотіння моторів пригравало сумний „марш“ для десятьох нещасних. Наставлені в груди німецькі кріси та машинові пістолі доповнювали жах майбутности.

За селом, в ровах при дорозі вже чекали на автомашини. Це сільська самооборона таки наважилася відбити своїх та повчити німоту.

Чулися сильними місцеві хлопці та чоловіки, бо їм у підмогу прийшли ще й члени УНС-у з других сіл.

Надаремно бунтівничі серця ждали на правдивий бій. Німці скоро зауважили, що на них приготована засідка. Негайно звернули на бічну дорогу, а відтак повтікали. Тільки навздогін їм посипалися стріли. З цього скористали в'язні, миттю позіскакували з обстрілюваних автомашин, та подалися в сторону своїх, геть далеко в густі, просторі лани збіжжя. Не завела їх підсвідома надія на скоре визволення з рук катів.

* *

*

Німецька легкова автомашина відстала від своїх. Мабуть німецький офіцер, який їхав у ній, сподівався, що так гладко не пройде та ціла людоловля, і тому з розрахунком лишився по заду. Але перерахувався.

Шляхом напроти автомашини йшов молодий хлопчина осяяний радістю звільнення своїх односельчан. Опанований завзяттям, помахом руки спинив авто, витягнув з кишені пістоля й намірив у сторону німців та крикнув до них різко та приказуючо: „Руки вгору!“ Шофер хотів боронитися перед таким несподіваним наскоком. Він ухопив зброю підніс її та вже хотів націлити в сторону відважного хлопчини. Та запізно. Влучний постріл молодого повстанця повалив його одразу на землю. Ворожа кров цюрком потекла по кермі, по підлозі автнмашини та по шосе.

Німецький офіцер, що сидів побіч, здригнувся перед так скорим маревом смерти. Кинув свою МП, що її тільки-що хотів

націлити в сторону відважного хлопчини, та підніс вгору дрижачі руки. Повстанець обеззброїв полоненного ворога. Німець благальними очима дивився на свого молодого переможця. Він наперед хотів вичитати, яка доля жде його.

Невкритою радістю зясняв офіцер, коли хлопчина заявив йому, що звільняє його. А молодий революціонер говорив дальше та показував на мигах, щоб офіцер переказав своїм товаришам, що український народ не дасть знущатися над собою та геть прожене з України німецьких окупантів. Збентежений німець тільки потакував головою: мабуть не розумів багато.

Обличчя роззброєного ворога попало в задуму, побоявся офіцер кари від своїх зверхників та від гестапо за те, що дав себе так ганебно роззброїти. Швидко витягнув він з кишені золотий годинник та наставив їх повстанцеві. Та геройський юнак байдуже поглянув на мінливе золото, відсунув від себе витягнену руку та гордо заявив:

Для нас повстанців зброя дорожча всього, а на золото ми не звертаємо уваги. Тільки зброєю здобудемо Українську Державу. „Ми не воюємо за наживу!“

Збентежений та засоромлений ворог гаряче подякував повстанцеві за подароване життя, а від так мовчки в задумі помчався до міста.

* *

*

Цього ж самого дня село вже добре приготовалося до збереження себе й свого майна. Все, що тільки вдалося перенести з місця, закопано в землю та поховано по криївках. Ніччю виведено у ліс коні та корови. Серед лісних гущаків отаборилося ціле село. Треба було перечекати лють окупанта.

На нову помсту ворога не треба було довго ждати. Вже на другий день німаки великими силами стягнулися до села Б. Але в селі не було нікого й майже нічого. Бісилися окупанти по селі. І нарешті вхопили хлопчика-пастушка, що нехотів з іншими

втікати в ліс. Цікавий був, зблизька хотів побачити бешкети варварів.

Один рослий жандарм вів хлопчика до колони автомашин. Хлопчина старався йти повільно, розглядався довкруги. В догідним місці раптовно підскочив, вирвався жандармові з рук та вдарив його своєю головою у живіт. Переляканий німець упав на землю і знепритомнів. Пастушок скористав з цього моменту, вхопив МП, що випало німцеві з рук. розстібнув йому пояс зі шістьма магазинками, скочив десь між хати й загубився між житами.

Безсильні вороги посідали в автомашини та повернулися в місто.

Брязкає здобута зброя в народніх руках. Україна не дає знущатися над собою.

(За місячником „ До Зброї", видаваним Політичним Відділом УПА. Рік І. ч. 2. — серпень 1943 р.)

Наймолодші стрільці УПА на терені Л. Стр. Василько 14 років і стр. Тарасик 15 років. Посередині керівник гарбарні УПА Голуб — 50 років. Весна 1947 року.

М. Львович

ОДИНЦЕМ У ВОРОЖОМУ ТАБОРІ

Скатована німецькими окупантами українська Волинь підносилася бунтом. Горді сини своєї Вітчизни сприсяглися бити всюди проклятого ворога. Так, полились перші краплі ворожої крови по Волині, а відтак по всій Україні.

Крім німців ширили згубу й нещастя ще большевицькі партизани. В густих лісах між селами Карпилівкою і Ленчином (обл. Рівне) большевики, вислані кремлівськими катами, звили собі розбишацьке гніздо, щоб ще перед приходом своїх армій у корені підірвати справедливе повстання народу.

Роздумалися українські повстанці. Розвідать би силу большевіків та вдарити по них.

Зголосився у повстанського командира молодий повстанець друг Хміль. „Я розвідаю!“ — сказав він.

Було це 14 червня 1943 року. Лісовими стежками в напрямі большевицького табору попрямував Хміль. За ним поволі підсувалися ще два повстанці. А у певній віддалі маршував мовчазно та скрито цілий повстанський відділ.

Мов вуж просмикнувся Хміль через три ряди оборонних ровів, обминув тихесенько ворожу варту та таким способом знайшовся у самій середині ворожого табору. Прямо подався геройський хлопець до команданта большевиків. Легковірному бандитському ватажкові він открито заявив:

„Я ваш. Нашу групу розбила УПА. Тільки небагатьом нам судилося вийти живими з поля бою. Тут недалеко за вашим табором кільканадцять наших партизанів чекають на ваше рішення. Ми всі хочемо прилучитись до вашого табору. Я дам своїм знак, щоб вони сюди прийшли.

Повірили вороги. Не вспіли большевицькі банди ще добре обдумати цілого діла, як друг Хміль дав знак вистрілом з нагана. І сталося. Миттю вискочив повстанський відділ з кущів,

впав у табор та несподівано заскочив неприготованих горлорізів.

Сам друг Хміль скоро зник ворожому ватажкові з очей. Скористав із замішання та зробив нездатним до вжитку большевицький кулемет. А відтак щасливо дістався до своїх.

Перелякані большевицькі партизани одинцем виривалися з ворожого окруження. Дуже мало большевиків урятувалося. 60 лягло трупами, а 36 раненими. Повстанці здобули у ворожому таборі канцелярію, багато зброї, муніції та награбоване в довколишніх селян майно. В канцелярії було багато цінних документів про підступні наміри й пляни московських зайдів-парашутистів що до боротьби проти визвольних змагань українського народу.

От так, не стало ще одної большевицької болячки на українській землі.

Переможці-повстанці стискали по черзі та сердечно руку другові Хмелеві. Багато заслужився він для перемог. З козачого краю ж він.

(За місячником „До Зброї". Рік І. ч. 2. — серпень 1943 р.)

М. Львович

НОВІТНІ ГАЙДАМАКИ

Голуба тишина червневої ночі повисла над землею. Рейки залізниці рожево блистіли серед суворої темені довколишнього ліса.

На краю темної стіни високих дерев появилися мовчазні постаті повстанців. Безладно, але крадькома та безшелесно підійшли вони до залізничного шляху. Чорні їхні постаті поволі появлялися на залізничному насипі, серед блистячих рейок. Руки їхні, озброєні у всяке знаряддя, у дерев'яні коли та залізні ломи, взялися до гарячкової праці.

Рвалися на частини рейки.

Кілька нерухомих постатей чатувало з боків, вогниками своїх палких очей пронизували темряву далечіні.

„Швидше, хлоп'ята! Спізнитися можна!“ — шопотом сказав сотенний командир Ярема. І повстанці рухалися скоріше, залізо дзвонило голосніше.

Залізничний шлях між станціями Немовичі й Малинськ (на шляху Рівне-Сарни) став перерваний. Було це в ніч з 23 на 24 червня 1943 року.

Вуха повстанців, прикладені до грудей землі, зловили далекий відгомін локомотиви. За даякий час уже появилися зле замасковані світла поїзду. Локомотива розпускала гірку, сиву хмару диму. Здригалась від стукоту залізного велетня земля, здригнулись з хвилювання перед ділом повстанці. Чи ж усе вдасться? Мусить вдатися! На те ж повстанці, щоб ворога прохитрити!

Поїзд спинився перед зірваними рейками. В передніх вагонах їхало 150 чоловік німецького гестапівського карального відділу. Вони верталися з погрому поліських та волинських сіл. Утомленні знущанням над невинними селянами, натішені награбованим майном по українських селах, напоєні жадобою проливання крови, надихані димами спалених сіл верталися до свого гарнізону. А за ними на останніх вагонах тягнулися гармати, танки, муніція та всякі припаси.

Розіспані гіммлерівські гайдуки ще не вспіли відчинити дверей своїх вагонів, щоб довідатися про причину зупинки поїзду, як у передніх двох вагонах залунали стріли „фінок“. Це сотенний командир Ярема ще з другим таким же, як він одчайдухом другом Дорошем, серіями своїх кулеметів-пістолів гатили по розіспаних німаках. Крик, зойки, проклони, метушня і темнота, як у пеклі. А „фінки“ не вгавають. Крізь шум, тріскотіння вистрілів чути стогін та хрипіння конаючих окупантських посіпак. Дочекалися і вони кари за злочини над безборонним народом.

Як колись гайдамаки, Гонта з Галайдою, так тепер повстанці Яртма й Дорош не переставали бити ворогів. Мстили ж вони всі кривди поневоленого народу.

Переляканим товстопузим катам не допомогла й нічна темнота. Пробували гестапівці кріз вікна втікати з місця своєї кари. Але влучні постріли повстанців не давали висмикуватися ворогам.

Деякі гестапівці пробували боронитися та відстрілюватися. Одна з таких ворожих куль заблукалася і влучила в неустрашимого борця — командира Ярему. Дещо пізніше став ранений і Дорош.

Та Ярема не зважає на свою грізну рану. Йому тяжко відірватися від бою. Із затисненими зубами він докінчує те, що заміряв. Під свистом ворожих куль набирає ще цілий оберемок німецьких МП та пістолів від півживих ще німців. Але вкінці й в нього не стало сили. Цілком обезсилений падає на руки своїх друзів. Не дивота. Бо не минуло ще й трьох місяців, як він теж був поважно ранений.

Рана друга Дороша не була грізною.

В той час інші повстанці взялися до задніх вагонів. Новісенькі скриньки з муніцією та припасами переходять з рук до рук, а відтак на підводи. Заладовані вже підводи хутко виїжджають у безпечне місце. Добре справляються українські повстанці. Здобута зброя та муніція не раз покарає ще окупанта.

Перед ранком повстанці обезпеченим маршем подались у свої лісові нетрі. А з ними, по середині маршової колони, на ношах неустрашимий новітній гайдамака, сотенний командир Ярема.

(За місячником „До Зброї". Рік І. ч. 2. — серпень 1943 р.)

М. Львович

БОЙОВЕ ХРИЩЕННЯ

Волинь нетерпиливо вичікувала повстанців, що пішли на короткий вишкіл. Треба ж було обсадити що-раз то нові повстанські загони підстаршинськими кадрами. А вишкільна група саме закінчила свої теоритичні заняття і вирушила на вишкіль-

ні маневри у терен. Ще кілька днів вправ, а відтак до правдивих бойових завдань.

Так і 18 липня 1943 р. одна повстанська вишкільна група під командуванням друга цигана вирушила у терен. По короткому часі перші вишкільники знайшлися на шляху між селами Вілька і Яполоть (обл. Рівне.) Молоді вояки вишикувались у лаву. Командир Циган виявнив їм ціль вправи. Темою була: засідка. Одна повстанська частина мала засісти на шосе між селами Вілька і Яполоть, а друга повстанська група мала вдавати ворога та несподівано попасти в засадку. Таким чином мав відбутись „наскок“ та оборонний „бій“.

Юні серця вишкільників хвилювалися і вже вмовляли в себе увесь жах правдивого бою. В думках їхніх то спалахували то погасали фантазії бойових малюнків. У часі вправ, серед шелесту галузья та подуву вітру не зачули юнаки близького шуму моторів. Це зауважили тільки стійки.

„Щасливий випадок!“ — сказав командир та наказав негайно всім перервати вправи та позалягати у рови попри шосе. Це наближався правдивий ворог.

На шосе показалося дві вантажні автомашини, повні німецьких жандармів. Опилені пилом окупованої ними землі не сподівалися вони засідки. Безпечно та скоро мчали шляхом.

Голови повстанців поховалися серед високої трави, серед кущів та дерев. Час від часу дехто піднімав поволі голову, щоб оцінити віддаль до ворога. Тільки дула крісів невпинно, що-раз то поліпшуючи свій напрям, гляділи на біле шосе.

Юнаки схвильовано числили секунди до початку свого першого правдивого бою. Трохи несподівано для них прийшло це бойове хрещення. Але жоден не показав назовні свого збентеження. Мовчки, із запертим віддихом, пригадували вони собі колишні вправи та поучування своїх командирів.

Перший стріл упав від сторони повстанської засідки. А за ним десятки крісових стрілів, безчисленні тотокання кулеметів та рідкі вибухи гранат. Зелені німецькі уніформи безвладно покотилися з автомашини на землю. Кажний німецький катюга

старався чим скоріше втекти з поля обстрілу. Зранені автомашини безрадно станули на середині шосе. А за тим крики розпуки, стогін благань ворогів.

А юнаки-революціонери стріляли й стріляли. Всі недавно вивчені правила бою перемінилися у практику. Молоденька вишкільна група перемінилася у правдивий бойовий повстанський загін. Не спочиваючи б'ют повстанці по окупантах.

Тільки не багатьом німцям вдалося втекти. Але й за втікачами тягнулися криваві сліди. Часто доганяли їх повстанські кулі. На шосе залишилося 19 ворожих трупів із замурзаними гряззю обличчями. Живого ворога не залишилося в поблизу ні одного.

Молоді повстанці повискакували вихром зі своїх становищ та кинулись до зброї ворогів, яка безладно валялась по побоєвищі. Юнаки з радістю переможця піднімали нові блестячі кріси, кулемети-пістолі та іншу зброю і муніцію.

Рій командира Степового з відділу Бурлаки в лісі над Тисовою. Осінь 1946 року.

На хвилину задумалися всі, що зробити з ушкодженими ворожими автомашинами. Незадовго надумались, а червоне полум'я скоро огорнуло транспортні середники ворога. Вже не так сміло порушатимуться окупанти по окупованих собою землях.

А відтак помаршували хрищені боєм юнаки до свойого табору. Ліс шумів їм уклоном: вітав переможців по першім бою.

Друг Циган негайно так позвітував свому командирові:

„ . . . . Бій тривав 45 мінут. Втрати ворога: 19 убитих. Число ранених ворогів невідоме. Спалено дві автомашини. Здобуто: 3 кулемети, 6 німецьких МП, 6 пістолів, 7 крісів, 15 гранат, понад 9000 штук набоїв, 35 літрів бензини та дещо інше. Власні втрати: вистрілено 600 штук набоїв. Усі повстанці живі й здорові. Всі вишкільники тільки перед двома тижнями перший раз взяли зброю в руки. Жду дальших наказів".

(За місячником „До Зброї," видаваним Політичним Відділом УПА. Рік І. ч. 2. — серпень 1943 р.)

С. Марунич

РІЙ ПОБРАТИМІВ

„Подружились — як Степ з Вітром" — така приповідка кружляла по відділах УПА-північ.

Вітер і Степ — два повстанці й незабутні побратими. Степ — сирота, з-під Новоукраїнки. Вже десять років минуло, як його батька замучили в тюрмі енкаведисти, а мати померла з горя на колгоспній роботі. Був довго Степ колгоспним пастухом, а як прийшли німці й почали ловлю людей, то залишив він рідне село, пройшов широкі степи Правобережжя і подався на Волинь, де саме тоді творилися перші українські повстанські загони. До одного з них пристав наш Степ і там зустрінувся з Вітром. А Вітер прийшов сюди простісенько зі школи. Не зазнав ще гіркої долі, тим то він безжурний, веселий. Розважав задуманого й сумовитого Степа. Полюбили вони один одного, й обидва стали нерозлучними приятелями. Сплят під одним покривалом: Степ ще свого не має. Діляться останнім, особливо пиріжками, що їх Вітрові часом присилає його мати. Бо Вітер та-

ки волиняк, недалеко свого рідного дому повстанську славу здобуває. А Степові нема кому пиріжків прислати. . .

Вітер учив Степа, оповідав йому про наше славне минуле. Степ, мов зачарований прислухався до оповідань Вітра і ще більше задумався. Він застановився над якимсь оповіданням про козацьке побратимство, що його присягою скріплювано.

— „А чому тепер нема між нашими повстанцями побратимів?“ — поспитав врешті Степ Вітра. Цей відповів: „Є Степе, хоча так не називають себе. Ось якби ми — я з Тобою!“ — „А чому не називають? Як є, то так повинні називати!“ —„ Ну, що ж, можна назвати, побратиме Степе!“ — пробував зажартувути собі Вітер. Але Степ не жартував. Від того часу він не звав інакше Вітра, як тільки: побратим Вітер. І гордився перед усім відділом і обдаровував свого побратима ще більшою приязню.

В одному гарячому бою з гітлерівськими хижаками, перескакуючи із-за куща під близьке дерево, Вітер якось дивно спіткнувся і впав. Степ хильцем підповз до нього: „Побратиме Вітре! що з Тобою!?“ Але Вітер невідзивався. . . „Невже?“. . . не хотів вірити Степ. Ухопив Вітра, як малу дитину, на руки, відніс у безпечне місце, благав друзів рятувати побратима. Переконували друзі, що Вітра ніхто вже не врятує. . . Відвіз до матері Степ Вітра — спільно поховали сина й побратима. Степ поклявся над Вітровою могилою помститись над ворогами за смерть свого побратима. Вітрова мати, яка довідалася про сердечну відданість Степа свому синові, назвала його, сироту, своїм сином.

Пиріжків, що їх тепер присилала Степові його прибрана мати, він не їв. Ділив рівно на двоє, роздаючи одну половину друзям, казав: „Це Вітрова частина. Його немає, з’їжте ж Ви,“ а роздаючи решту, кінчав: „Це моя половина. . . Але без Вітра Степ не буде їсти. . . “

Тужив Степ за Вітром і старався у всьому його заступати. Він і в бою висувався завжди, як колись Вітер; на перше місце. . . За це й доручили йому командування над Вітровим роєм. Приклад ройового командира поривав до бою повстанців.

Рій Вітра-Степа страшний для всіх ворогів України. Так само нещадно б'є він тепер сталінських загарбників, як бив колись гітлерівських.

— „Така сама зараза! — каже про большевиків Степ. — Вивезли нашу матір! . . „А повстанці знають, що це Степ говорить про рідну Вітрову й про свою прибрану матір. Бо на Сибір вивезли її кляті большевики.

І всі повстанці в рою, за прикладом Вітра-Степа завели вже побратимство між собою. І так створився „Рій побратимів." Він у сотні найкращий. І найкращий у боях. Таким робить його дух справжнього побратимства, що веде їх усіх за одного, а кожного за всіх.

(„Повстанець" — журнал видаваний Українською Повстанською Армією. Р.к II. ч. 1. — січень 1945 р.)

В. А.

КІЛЬЦЕ СМЕРТИ

Повстанський відділ сотенного командира Буревія у квітні 1944 р. заквартирував у селі Березина (округа Крем'янець, західна Волинь.) Тихо й молодо було довкруги. Мимо того в околиці відчувавсь якийсь неспокій Населення кожного дня сподівалося наскоку енкаведівських посіпак на село. Тому то повстанський відділ був цілий час у поготівлі. І справді, ранком уже о годині 5-ій, почулися стріли в напрямку села Угорське, що лежало у віддалі двох кілометрів. Повстанець, що стояв на заставі, зголосив про це свому командирові. Це насторожило всіх ще більш. Не гаючи ні хвилини командир Буревій посилив застави, які знаходилися на кінцях села в напрямках місцевостей: Угорське, Забара, Жолобки й Тилявка.

Хвилин 40 пройшло спокійно. Всі проте очікували, бо розуміли, що це тишина перед бурею. Кожен тримав свою зброю в руках, та був готовий кожної хвилини влучним вогнем зустріти непрошеного гостя. Зрівноваженість і бойовий дух командира бадьорили всіх.

О 6-ій годині ранку на дорозі від села Забари показалися дві підводи, а за ними 60 большевиків. За деякий час сірими лавами, неначе сарана, сунулись погромники на повстанців. Ішли вони з Михайлівських хуторів, із Залісоччя, із-за Угорської Гори та з інших сторін. Заступили Березині відступ на Тилявку.

Повстанці притаїлись серед рожевої мряки вчасного ранку.

Большевики зайняли вигідні становища на горбах і відкрили по нас та по селу сильний вогонь з 3-х гранатометів, з кількох „максимів“ та кількох десятків „дехтярів“. Усіх наступаючих сталінців могло тоді бути до 370 чоловік. Вороже кільце почало помітно змикатися.

Коли большевики дійшли на цілком близьку віддаль, очі Буревія заблищали; він кинув наказ: „по ворогові. . . вогонь!“

Заклекотіло 11 повстанських кулеметів та 88 крісів. Піднявся дикий і страшний зойк конаючих сталінських наймитів. Лави їх порідшали. На хвилину зупинилися вороги, але скоро заняли кращі становища й відкрили по повстанцях рясний вогонь. Одночасно з боку Угорська вони дістали свіже підкріплення.

Становище повстанців ставало з кожною хвилиною чим раз більш безвиходним. В цю грізну хвилину сотенний командир Буревій гукнув рішуче до своїх бійців: „До пробою — готовсь!“ Залізна непорушність пробивалась у його наказах. Рішучість боротьби до останнього віддиху за свій край — бреніла в його словах.

Ворог знову дістав свіже підкріплення та посилив вогонь. У цю ж хвилину бандитська куля влучила в груди командира. Вмираючи, він ще промовив: „Друзі! — Вперед — на пробій!“

І очі Буревія далеко від рідної його Вінничини — на глухому хуторі Крем'янеччини замкнулися навіки.

Смерть сотенного командира не зламала духа повстанців. Кожний з них ще міцніше стискав кріса, ще цільніше влучав у ворога й мстився за смерть свого Командира і Героя.

Ворожі кулі осами носились над головами повстанців. Незабаром згинув енергійний командир чоти — друг Богун, далі —

Лановий, Сосна та інші. Всі боролись одчайдушно, як леви тримались міцно й хоробро. Їхні мужні обличчя не знали ляку, хоч знали, що чекає їх невмолима смерть.

У критичну хвилину політвиховник гукнув до повстанців: „Друзі! Виконаймо останній накав нашого командира. На пробій! За мною! Слава! Вперед!“

Повстанці відповіли залізним „Слава!“ та єдиним, нестримним поривом рушили в сторону села Михайлівки. Тут становища большевиків були найслабші. Сконцентрувавши всі сили в одному напрямку, силою кулеметного вогня і багнетів пробилися оточені крізь ворожу бойову лінію, розірвали вогняне кільце ворога та пішли вперед. При прориві був ранений друг Сом та ще кількох повстанців. Ранених вдалося вповні підібрати зі собою.

Ласкаве квітневе сонце гаряче цілувало переможців-борців за правду.

На прохання, Командування УПА назвало геройську сотню ім'ям славного Командира Буревія.

Буревійці й далі стоять мужно й твердо в боротьбі за волю і правду.

(„Повстанець“ Рік І. ч. 1. — листопад 1944 р.)

Йосип Позичанюк (Устим Чубенко)

У ПОЛІ

Чотири повстанці все далі відбігали поза перстень оточення. Було вже літо 1944 року. Жарота пекла груди, сушила горло, дзвеніла в голові. Позаду ще зрідка грахкали гранатомети, короткими серіями сікли автомати, а гень на обрії чорнілись тічки енкаведистів.

Села й хутори принишкли. Ніде не можна зайти. Над усім, над довколишніми селами затяжіла хрипла лайка окупантів. Тоскно вистукують старосвітні вагоники на гайсинській вузьколінійці. До Вінниці мабуть багато людей їде. На зміну кенінґс-

бергзьким райхскомісарським повернулися кремлівські „освободителі“. Життя на українських землях знову ступає під гук стрілів російських тульських наганів.

До умовленого місця збірки було ще далеко. Голодні і стомлені хлопці ледви протолочувались споловілими житами. Ройовий командир оглянувся на п'яних від утоми побратимів і сів на межі недалеко дороги. Хлопці не сіли, а прямо попадали біля нього.

Автоматник з над Стрипи (із Західньої України), в запорошеній вишиванці, довго дивиться на землю і починає клясти цілий світ. . . Ні братів, ні сестер на цьому східному поділлі не може відшукати його товариш. Як не в Сибірі, то в якімсь німецькім лагрі. А інший, на силу з дому взятий, десь далеко на півночі, в Карелії, біжить на фіна та пробиває свої кишки на колючім дроті. І то за Сталіна клятого. А інші, що тут остались, без танків і гармат не дуже то спішаться воювати разом з нами проти сталінців. Дав би я їм зброю не таку, щоб у нас десь у Проскурові чи Коломиї УПА великі зброярні мала. . .

Насторожив хлопців глухий тупіт. Командир обережно глипнув з-понад плеса колосків на широкий шлях, покритий муравою. Дорогою гнав корову до села школяр-пастух. Патиком розбиває собі пилюку по дорозі, докірливо покрикує на корову лиську. Наоколо ні душі. Пастух гомонить сам зі собою, шукає якоїсь ноти та, порівнявшись із притаєними повстанцями, починає бадьоро:

Мандрували ми лісами
За лютими ворогами. . .
Хлопці підемо
Боротись за славу,
За Україну, за її права, . .

Повстанці нишком наслухували. Дитячий голос, узявши біля них найвищу ноту голосу, віддалявся, бренів тихіше, аж поки не згубився серед вечірнього стрекоту полевих коників. Ройовий ще довго ловив пісню, потім підвівся і запитливо глянув на своїх хлопців. Вони усміхнулися, повеселішали, бадьористо стали на ноги. Відомо: співає хлопчина повстанських пісень зна-

чить, нема большевиків у поблизьких селах.

У далині видніли темні шпилі вінницьких будівель. Дихнув свіжий вітер. Командир поправив на собі трофейну большевицьку рубашку, діткнув відібраного ще колись у німців пістоля, що висів у нього на лівім боці. А відтак урочисто та радісно промовив: „Гайда, хлопці! О півночі будемо на місці!"

(„За Українську Державу", журнал видаваний Організацією Українських Націоналістів. Рік II, ч. 6 — січень 1945 року.)

Рій командира Орла. Звіт відбирає сотенний Крилач.
Весна 1947 року.

Боян

М А Т И

Кожний, хто тільки кинув свій погляд на мертве тіло, що лежало на дубовій лаві, хоч не хоч мусів повірити, що друга Медведя вже нема між живими. Невблагані кулі ворога — боль-

шевицького окупанта у вирі боротьби прошили його молоде тіло. І ось уже 19 листопада 1944 року тіло героя, затоплене в зелені осінніх квітів, відпочиває у тихій поліській хаті. Теплі подихи, болючі зітхання, скорботні погляди та спомини присутніх не можуть уже розбудити його з вічного сну.

Ціле західне Полісся, ввесь надрайон Дубровиця не може віджалувати його смерти. Друг Медвідь, член надрайонової повстанської бойової групи Служби Безпеки був знаний широким народнім масам, яко невсипущий борець за волю народу. Повстанські діячі не могли отямитися від вістки про смерть такої людини, що ніколи незнала ніякого страху, що все була карною, що не могла розуміти, що може у повстанськім житті існувати невиконання наказу.

Печальна вістка про смерть неустрашимого борця дійшла й до матері. По скорбну матір вислали повстанці підводу. Нехай і вона попрощається зі своїм сином-героєм.

Поліське село Грань, району Дубровиця, готовиться до панахиди над героєм. Дівочі руки нарядили мертве тіло вінками, квітами. Священик, зажурені друзі, мовчазні чоловіки, жінки у сльозах ждуть ще на матір. Вогники свічок сумно колихаються. Кожний уявляє трагічну сцену скорбної матері над трупом свого сина. І не буде чому дивуватися. Вже третій її син гине в боротьбі проти окупантів. Може й серце від такого болю розірватися.

Раптом сколихнувся натовп, прошептав: „Мати!“

Двері відчинилися і увійшла вона, зі сивим волоссям над зморщеним чолом; років п'ятдесяти. Тихо, спокійно пройшла вона між натовпом, спокійно впала на коліна й молиться.

Серед вичікуючої тишини залунав зойк. Це вона встала з колін, підійшла до свого мертвого сина й так до нього промовила:

„Сину мій, не довелося Тобі діждатися волі, за яку Ти боровся, дякую Тобі, що Ти згинув не дармо! Дякую Тобі, що Ти згинув у боротьбі за Землю рідну, за наш народ, за нашу Батьківщину! Ти не міг терпіти наруги ворога, Ти не скорився большевицьким окупантам. Дякую Твоїм ногам, що ходили рідною

земелькою; дякую Твоїм рукам, що знали лише працю для народу. Дякую Твоїй головонці й устам, що все несли нам слова правди й розради!"

Покотилися іскрами сльози по її обличчі. Спокійно обцілувала вона наболілі рани свого мертвого сина, обмила їх сльозами. Відтак звернулася до всіх присутніх:

„Спасибі Вам, дітки кохані, що так гарно прибрали мого сина в останню дорогу. Дякую Вам, що Ви мене покликали побачити його в останнє. Нехай він буде для Вас прикладом. Він згинув за нашу Україну. Не дав він ворогові посміятися над собою. Я горда ним, моїм сином!"

Слова її гостро врізалися в серця матерей. Слова її сильно підкріпили завзяття присутніх повстанців. Шепотом почали розказувати про неї, про матір-героїню. Окупанти спалили ціле її господарство, пограбили майно. Вона сама мусить критися перед енкаведистами та ховатися по чужих хатах. І ця переслідувана окупантом, неграмотна поліська стара жінка стільки виявляє свідомости й героїзму та ще інших підтримує на дусі.

А вона, мати-героїня, обняла свого мертвого сина, заколисала його мов до сну, та благально до нього звернулася:

„Сину мій, випроси у Бога, щоб Ти був останньою жертвою у цій нашій боротьбі. Нехай більше ніхто не гине. Нехай всі ці, що борються за волю, дочекають її!"

Священик правив панахиду.

Друзі на плечах своїх винесли мовчазну труну з хати. Дорога веде на кладовище. Біля церкви ще раз прощали героя.

Командир Шворний в коротких словах виголосив щиру, прощальну промову повстанцеві. Мати мовчки слухала прощання друзів.

Повстанці понесли труну до могили. Тут на кладовищі могильний спокій збудила коротка прощальна козацька крісова сальва. Труну опущено в яму. Незабаром виросла могила, висипана повстанцями. Зелені вінки, кольорові квіти покрили сиру землю.

Мати-героїня ще раз звернулася до присутніх:

„Дякую Вам всім за те, що Ви прийшли на цей похорон. Нехай Господь Бог провадить Вас у цій нашій боротьбі до перемоги, нехай має він Вас під своєю опікою. Якщо б мала ще одного сина, той його послала би на цю святу боротьбу“

Друже Медвідь, будь спокійний! поклик Твоєї матері не проминув без сліду. Прапор, який Ти ніс, не хилиться. Твоє рідне Полісся — далі бореться, а Твоїм слідом — ідуть нові Герої.

Панахида на могилі поляглих вояків УПА і працівників ОУН на сході Лемківщині. Промову виголошує курінний капелян о. Яворенко. Серпень 1946 року.

В. Ф.

НАЗАР

Сталося це у Львівщині в с. Вільхівець 3. І. 45. р. біля 7-ої години ранку.

Ще не світало, як хтось сильно загрюкав у двері придорожної селянської хати.

— Аткрой! — кричав хриплий голос знадвору.

— Хлопці! Большевики. . . — тремтячим голосом будила господиня трьох українських повстанців, що ледве годинку тому вступили в хату, щоб до світанку, хоч трішки відпочати.

Та вони вже не спали. Зірвалися — і в кожного зброя вже напоготові. Навшпиньки підходять до вікна, обережно відхиляють заслону та в місячному сяйві тільки й бачать: дві темні постаті перед дверима, а далі, під клунею ще чотири з кулеметом, спрямованим на хату.

— Аткрой, аткрой, сукін син, аткрой. . . — верещать дико й нахабно термосять дверима.

— Друзі! — шопотом наказує Назар, роками старший між ними, загартований революціонер. — Мусимо пробитися! Борисе, бери крізь вікно тих чотирьох під клунею з „дехтяря“, а я з „фінки“ візьму тих під дверима.

— Готовий! — шепче Борис. І Назар дає знак рукою.

Клацнув замок у кулемета, але пострілу немає. . . Рвучко відтягає Борис замок вдруге, та знову, — тільки „клац“. . . пробує ще раз — даремно. . .

— Друзі! До мене! — шепче Назар і в цю ж хвилину плечима висаджає двері зі замка й завіс.

І на порозі стає кремезний мужчина в короткому кожушку, тримаючи обіруч „фінку“ перед собою. Повагом вступає на подвір'я, все миттю просверлює зором, та що це? Під клунею нема вже нікого, а ті два, що перед хвилиною так нахабно добивалися до хати, вже щезають у воротах.

„Он, які відважні“ — . . . — думає Назар і, тримаючи палець на спусковім язичку „фінки“, йде просто на ворога. І тепер він щойно бачить, що біля ворот, ліворуч за тином, стоїть їх у гурті кільканадцять. . .

— Кто йдьот? — падає з гурту питання. Либонь ще не пізнали. . .

— Свой! відповідає спокійно Назар.

— Какой свой? — недовіряють. . .

— Свой, сваі! — протягає Назар, а сам уже у воротах.

Два з гурту виступає до нього, а він повертається і просто до них — свой! . . .

„ Чи він збожеволів?“ — здригнулися оба його друзі, що притаїлися в сутінку біля хати.

Ще чотири — три кроки ділять його від зграї бандитів і раптом тррр, трррррр, трррррр, тррррр, трррррр, — безупину строчить „фінка“ — на добрий день. . .

Це наш Назар так світанок стрічає. . . це так з найлютішим ворогом України мовою українських повстанців він розмовляє. . .

З диким передсмертним ревом валиться ворожа зграя на столочену землю під тином.

— Вона нам уже не грізна!

А тоді: — За мною! — гукає до своїх друзів переможець Назар.

Борис і Микола та з ними чотири хатні жінки — вже у воротах, стрибком через дорогу та ярком — до лісу, до нашого лісу. . .

За ними ще клекотіння ворожих кулеметів, за ними ще розрив ворожих стрілен, за ними ще дикий вереск „ура“, але все те вже їх не злякає.

І не жаліє українська жінка, що он горить ворогом запалена її хатина. Бажанням вільною на Рідній Землі жити зі своїми дітьми горить її душа. . .

І не вагається український повстанець вдарити сам один у гущу ворогів.

І не один у нас такий Назар. Їх тисячі, тисячі в рядах УПА — найкращі сини України.

(„Повстанець“, Р. II. ч. 4. — березень 1945 р.)

Мар

ПОВСТАНСЬКЕ РІЗДВО

6 січня 1945 року. Святвечір. Стрільці сотні „Сурма“ веселі та піднесені на дусі. Всі радіють, що діждали того традиційного в українскім народі свята, та що засядуть до спільної вечері. Радувались хлопці й тим, що від Організації дістали свя-

точний приділ харчів, а що найважніше білого хліба та муки, що в горах є небуденним явищем. Кожний невпинно працює коло себе та коло свойого одягу, відчищує його та зашиває і латає.

Стоять з ліва: районовий керівник УЧХ Марійка, ком. ТЗБ Новий, надрайонова машиністка Дора та стрілець ТЗБ Степ. Осінь 1946 року.

Приходить ожидана хвилина. Поважно, рій за роєм, входять стрільці до шкільної залі. Читають написані зеленню на стінах слова „Христос Раждається“ — „Славіте“ та засідають до спільного стола на означених місцях. Стихає гамір. Встає сот. Бурий і в короткій промові складає всім стрільцям святочні побажання та дальших успіхів у боротьбі проти наїзника. Згадує про Січових Стрільців, які також колись святкували Святвечір в окопах чи подібних обставинах.

Члени жіночої сітки приносять приготовлену ними скромну вечерю, яка скоро „зникає“. По кожній страві всі колядують, а відгомін різдвяних пісень розходиться гень по цілому селі та поблизькому лісі. В між часі говорить найстарший в сотні 48-літній лікар Бульба, який як батько наказує стрільцям кріпи-

тись духом, не падати в зневіру та твердим кроком іти вперед — до перемоги. Знову колядують. Час до часу скаже хтось якийсь дотеп та заспіває веселу стрілецьку пісню. Заля наповняється гучним сміхом.

На кінець промовляє політвиховник Мар. Вказує стрільцям на важкі часи, та на знущання московського наїздника над українським народом. Закликає стрільців до витривалости у боротьбі, передає святочні бажання від проводу ОУН та бажає діждати всім кращої долі.

Пізним вечером розійшлися всі до своїх приміщень, довго згадуючи перебутий Святвечір.

Різдво 1945 року. Година 6.30 рано — алярм. Стійкові повідомили, що большевики наступають на наше село з трьох сторін. З недалекої церкви долітають звуки співаної служби Божої, а з противної стерони заграли ворожі кулемети, які своїм раннім відгомоном повідомили всі довколішні села, що большевицька навала не дає спокійно святкувати мирному населенню та стрілецтву УПА. Відступаємо в поблизький ліс. Дорогу вже відтяли большевицькі кулемети, які заняли становище на противній горі та з віддалі 200 метрів стріляють до нас. Частина відділу звертає свій вогонь на большевиків; решта відступає дальше вгору. Опісля зміна обстрілює з ліса ворожу частину і цим самим помагає своїм друзям пройти відкритий терен. По півгодинній перестрільці частина сотні (60 стрільців) опинилась у лісі. При тому ми втратили вбитими чотового Квітку, ройового Коника а двох стрільців і чотовий Олійник стали раненими. Решта сотні (20 стрільців і штаб - 6 осіб) немогли вже злучитися зі сотнею і відступили в противну сторону.

Нас 60-х спинається на шпиль гори. В лісі свіжий сніг, на якому лишаємо сліди нашого маршу. Сама гора невисока, але тоді виглядала кожному стрімкою та повною перешкод. По годині вилазимо на верх гори Стрілець Великий, Ще не встигли всі відітхнути, як стійковий доніс, що з другої гори Оровий ідуть на нас большевики в силі около 100 осіб.

Стрільці приготовані до оборони. Вершок гори обставлено стрільцями, які почали приготовляти собі на скору руку стано-

вища. Землю почали роздрапувати штиками й патиками. По кількох хвилинах приготувань долучила до нас самооборона в числі 7 людей, яка повідомила, що на нас із іншого боку йдуть енкаведисти в числі приблизно 70 осіб. Оббігаю ще раз по нашій оборонній лінії і наказую не уступати з місця та цільним вогнем якнайбільше разити ворога.

Ждемо ще півгодини. Прибігають стійкові й повідомляють, що ворог розстрільною підсувається прямо на нас з двох сторін. Коротка нотерпелива мовчанка. Кожний як найбільше причаївся до замерзлої землі, яку тоді дуже полюбив. Зір спрямований до ворога, й жде. Чути говорення та подавання наказів большевицьких старшин. До вух долітає вже тріскіт ламаних ногами галузок, а з-поміж ялиць та смерек виринають постаті большевиків.

Віддаль 50 метрів. Паде стріл з автомата в сторону ворога. А на його гук почав шуміти скорострільним вогнем цілий ліс. До того гучне „Слава!“ заломило ряди большевиків і вони подались у зад. По противній стороні чути вже зойк ранених та подавання по зв'язку відомостей про вбитих сталінських бойців. Але це не відстрашувало ворога. Він знов почав підсуватися до нас та сипати вогнем з „папашок“ та кулеметів. Наші знову відповіли тим самим. По кількох хвилинах лінії дуже зблизилися. Кожний наказ ворога було дуже добри чути. Большевики залягли за дерева і почали останніми словами лаяти „бандєровцев“. У відповідь посилались з нашої сторони прокльони на адресу НКВД та Сталіна. Частинно втихли й стріли, а почалась боротьба язиками.

Знову гучне „ур-ра“, „впєрьод“, „за родіну“, „за Сталіна“ рушило ворога, який зробив стрибок в нашу сторону. Тепер змішався крик з крісовим та скорострільним вогнем, так що тяжко подати наказ від стрільця до стрільця. В тому шумі паде вбитим кулеметчик Муніційний підлазить на його місце й стає раненим серією ворожого кулемета. Тепер віддаль до ворога виносить 20 метрів і менше. В рух пішов крісовий гранатомет, який почав бити по задах ворога. Енкаведисти почали вживати

ручних гранат. Ми відповіли тим самим. Знову голосне „Слава!“ та накази „третя й четверта сотня вперед!“ посилили наш вогонь і зрушили стрільців з місця. При тому падає чотовий санітар Олекса, а пораненими стають три стрільці. Большевики під нашим сильним обстрілом подались до заду, викрикуючи „урр-р-ра!“, „вперьод!“ та залишаючи вбитих. Їхні високі голоси (дитячі) почали чимраз слабнути і вкінці втихли. Стріли перервано. В нашому напрямі пустили вони кілька червоних ракет та подалися за підмогою.

Ми скористали з цього й відступили в противну сторону, забираючи своїх ранених. В бою держався дуже прикладно чотовий командир Олійник, який мимо поранення лежав біля стрільців і своєю твердою поставою та наказами морально впливав на них.

Втрати ворога около 60 вбитих та ранених. До пізнього вечора лазили ми ще лісами, несучи ранених, щоб вийти по за села обложені большевиками, які виправились на нас в силі около 600 осіб.

Великдень 1946 року. Сотня УПА „Месник І“ в товаристві окружного та районового проводу ОУН під час сніданку. Після сніданку сотня звела тяжкий бій з большевицьким військом біля пр. Пискарі на Ярославщині.

В. К.

НАРОДНІ МЕСНИКИ

Багате, безлісне Поділля, покрите білим покривалом снігу, мовчить. Мовчить теж у цей спокійний зимовий ден (21 січн 1945 року.) і село Івачів Долішний. Мовчить, таїться, бо не хоче зрадити ворогові своєї радісної події. Мовчить, бо скриває у себе бравих хлопців, повстанців завзятих. Не знає село, що задумують вони, але відчуває, що буде бенкет, що знову покарають окупанта за злочини його, за кривди і насилля. А завзяті хлопці відпочивають у теплих селянських хатах. чекають вечора. Це дві чоти УПА з відділу „Бурлаки" готовляться до нічного наскоку на большевицький райцентр Глибічок Великий.

На квартирі сотенного командира друга Чорного йдуть приготування. Приготовляються повстанці тихо, по-партизанськи. Три кілометри тільки до Глибічка. Туди переходить залізнична магістраль Львів-Тернопіль, а й до самого Тернополя не далеко, бо тільки кілометрів з один десяток. Не сподівається проклятий ворог, що так близько йому пімсту готовлять.

А повстанський командир накази видає. Старшини та під старшини уважно слухають його вказівок. Цілий повстанський відділ поділено на маленькі, бойові, ударні групки. Кожна групка дістала свої завдання, терен операцій, час самої акції, наступу, відступу та збірне місце вразі розпорошення ворогом відділу.

Вечір. Повстанці вирушають у бій. Радісні обличчя селян самовпевнено та довірчиво приглядаються рідному війську. Спогади снуються їм по головах. П'янкий вісімнадцятий рік. . . І повстанці теж. . .

Година 21-ша. Окремі повстанські групки вже на місцях розположення своїх застав під райцентром. На залізничну станцію вїздить поїзд. Це ройовий Степ не вспів зірвати залізничного шляху. Але це не применшить успіхів самого наскоку. Наказ дальшого наступу вже командиром підтверджено.

Коротко й вміло проведено діло. Швидко обставлено будинки райвідділів НКГБ, воєнкомату й т. зв. „наросвіти“. Перестрілка й падуть та нищаться середовища большевицької окупації. Нехай знають вороги, що народ вміє оборонитися, що народ знищить окупантів.

Тільки в приміщення відділу НКВД не вдалося вдертися повстанцям.

Десять вбитих і десять ранених большевиків. Не так уже сміло буде знущатися над трудовим народом НКГБ-ист. Кари не мине з них жоден. Остаточний день розплати скоро надійде.

Не легка була повстанська перемога. Були теж власні втрати. Один вбитий і трьох легко ранених. Про те жертви не лякають повстанців; їм смерть у боротьбі за волю не страшна. Проллята кров борців дасть велике жниво.

Командир дає ще наказ розкинути листівки. Нехай знає народ, і ворог, хто ми й за що боремось.

Відділ сот. Крилача під час перегляду та чистки зброї. Весна 1947 року.

Опісля збірка й відмарш. Зникають в теміні ночі народні месники. Ніч ласкаво єкриває своїх любимців, провадить десь на відпочинок. А відтак по свіжу славу. . .

Вірлинів К.

ЗА КОСМАЧ

Незабутні хвилини прожив Ти, Космаче! Сам оглядав Ти славні події, вписані золотими літерами в історію нашого повстання.

А чи пригадуєш собі ті колишні понурі дні, коли Ти змушений курортом для окупанта бути? Ганебности тих днів не міг Ти забути! Пишалась красою Твоєю Гуцульщина, Станиславівщина, ціла Західня Україна. Оточений карпатськими полонинами та вічно зеленими лісами, перепоясаний білими лентами прекрасних шосе, пересічений хрустальними водами бистрої Пістиньки, оспіваний дзвінкими голосами своїх легінів, довго був Ти несплямленим джврелом краси життя, здорови та юности своєї Батьківщини. І цей Твій чар дорогий, перлистий, мова окупантів через довгі роки насильно приглушувала, мову легінів Твоїх нахабно поневіряла. Та, годі згадувати їх, ті болісні дні!

Пригадай краще собі, Космаче гуцульський, от недавні дні, дні повстанської слави! Славний 1944 рік, повну боїв зиму 1944-45 років пригадай собі! Гостив Ти тоді безпечно сотні гуцулів — повстанців, гостив їх,лікував, харчував та веселив. Неділями святими біля церкви тисячі завзятих легінів Ти громадив. Не один повстанський курінь із вдячністю Тебе спомина.

Не послухав Ти лукавих підшептів большевицького гада, що в безсилості своїй не міг Тебе досягнути. А брехливий ворог ганебних підступів уживає. Вмовити хоче він Тебе, що це легіні Твої, завзяті гуцульські молодці, не в своїй обороні проти окупонта повстали, а тільки нібито в інтересі „бойків“ виступають. У вічі ворогові Ти посміявся. Не забув Ти, як вже не один ворог-окупант Тебе й цілу Гуцульщину, від матері України відір-

вати намагався та мешканців Ваших то „хуцулами“, то „готами“, то “румунами“ називав. Та цур тому всьому!

Згадаймо разом, як це повстанська слава в боях за Тебе зростала.

* *

*

Було це 30 січня 1945 року. Квартирували тоді в тебе два курені повстанців: „Гайдамаки“ й „Гуцульський“. „Гайдамаки“ в Тебе вже другий місяць гостювали та перевишкіл провадили. „Гуцульський“ курінь тільки-що недавно червоному окупантові виселювання переводити не давав. Знищив тоді „Гуцульський“ ворогові 6 мостів на залізничних і шосейних шляхах до Коломиї; ворогові порухуватися не давав.

Сталінська зараза тоді тисячі своїх озброєних найметів на Тебе кинула. Ніч була морозна; сніжна завія все туманом покрила. Використав це ворог, ніччю до Тебе підійшов із багатьох сторін, від Яблонова, Мелу, Поляниці, Прокурави, Річки і Жаб’я на Тебе наступав.

Стали в обороні Твоїй повстанські герої. Дороги в село ворогові заступили. Пам’ятаю ще: з куреня „Гайдамаки“ сотня „Сурма“ від сторони містечка Яблонова, а дві чоти сотні „імені Богуна“ від сторони села Прокурава Тебе боронили; одна сотня з куреня „Гуцульський“ на Ділу становище зайняла, а друга сотня „Черемош“ боронила становищ від сторони сіл Жаб’я і Річки.

Бій почався о годині 6-ій ранком. Запеклий він був! Три рази безуспішно наступали вороги й не вдалось їм взяти села. Доперва о годині 12-ій сотня „Чорногора“ з куреня „Гуцульський“ під переважаючою силою окупанта відступила з поля бою.

Большевики старалися оточити сотню „Сурма“. Тоді третя чота сотні „імени Богуна“, яка до цього часу стояла в резерві, прийшла з допомогою, вдарила по ворогові, здержала його та уможливила „Сурмі“ безпечно вийти з оточення. Інші дві чоти сотні „імени Богуна“ хоробро відбили чотири наступи 280-и большевиків, які наступали від сторони села Прокурава.

Довгих шість годин боронили хоробрі повстанці доступу до Тебе, Космаче. Не жалували вони жертв, трудів, та свого молодечого життя. Треба ж було випровадити в безпечні місця багатьох ранених, що вже довго в Тебе лікувалися. Не можна було їх лишити на поталу ворогам-нелюдам, що раненим легіням звикли кості ламати, що звикли полонених цілими годинами жорстоко мучити та катувати. Треба було і повстанське майно, запаси із села в безпечні місця, в недоступних лісах заховати. Чесно виконали повстанці цей свій обов'язок. Пляново відступив курінь „Гуцульський" на гору Кливу, а від так і дальше в свої нездобуті карпатські ліси.

Заняла тоді Тебе, дорогий Космаче проклята голота! Але й впало тоді її: 140 вбитих та багато ранених. Спалили тоді негайно сталінці своїх трупів, щоб не насміхалися люди з їхньої програної. І зброю на окупантові здобули тоді повстанці: 4 кулеметні пістолі (ППШ), 5 крісів, 4 кріси-автомати, 3 кулемети.

Стрілець Хмара з відділу к-ра Громенка на заставі. Весна 1947 року.

Втратили теж і повстанці 14 вбитими та 17 раненими. Чотирнадцять героїв тоді за Українську Державу і за Тебе життя своє буйне, молоде віддали.

Годі було вдержати довго повстанське завзяття, яке вимагало кари ворогам нашої Батьківщини. І дав наказ командир, і вирушили на проклятого ворога три завзяті курені УПА.

Пам'ятаєш! Ще не прохолов Ти від січневого бою, а вже 3 лютого о годині 6.30 ранком почалася нова стрілянина. Це „Гайдамаки", зі всіх повстанців найкраще Тобі знані, почали двома сотнями бій з ворогом. З під Кливи сильним кулеметним вогнем обстріляли вони ворога в його квартирах. 30 сталінських катів заплатило тоді своїм життям за знущання над Тобою.

Третя сотня цього ж куреня, „імени Гонти", звела бій з ворогом, що від причілка Завій провадив свої резерви. Багато тоді втратив ворог вбитими. Тому скривав пильно перед населенням число своїх убитих. Повстанська сотня втратила теж двох убитими та трьох раненими. Слава ж їм, героям!

Аж з-під Станіслава прийшов тоді Тобі на допомогу „Підкарпатський" курінь. Не пощастило тоді йому розплатитися з ворогом в одвертім бою за насилля над Тобою. Стояв курінь на становищах від присілка Рушова почерез Мел, Поділ аж до Долу,. але там не було бойової зустрічі.

Зате преславний курінь „Карпатський" добре окупантським зайдам шкуру скропив. Пам'ятатимуть вони його добре. Бо й недавно перед тим, 20 січня, „Карпатський" добре їм у Брустурах всипав, так, що дерли вони, аж сніг курився. І в боях за Тебе, Космаче, курінь здобув нові вінки своєї слави.

Недармо ж широко лунає слава про хоробрих легінів із Березових сіл. „Березівська" сотня (із куреня „Карпатський") під командуванням сотенного к-ра Юрка зробила тоді на шляху Космач-Яблонів засідку на большевиків, що своїм з допомогою ішли. Розтягнулась сотня на 600 метрів та в середину поміж себе в пустила 9 вантажних автомашин, повних сталінських бандитів. Відтак гураганний та цільний вогонь! Пропала тоді з одна сотка червоних, майор їхній та п'ять автомашин. Запізно ворог опам'ятався. Підтягнувши більше своїх автомашин та солдатів, хотів оточити березівців — переможців. Та повстанська сотня добре слідила за рухами ворога й недалася взяти у ворожий перстінь.

Знають повстанці партизанське діло. Згинуло тоді трьох березівців. Нехай же їм, героям, земля Твоя, Космаче, пером буде!

Хоробро билася і сотня „Трембіта“ в засідці на шляху Космач-Прокурава. Двома групами, від Прокурави й від Брустур наступали на неї червоні людозвірі. В кількагодиннім бою втратила „Трембіта“ двох убитими, але зате 38 ворогів згинуло тоді від її куль.

Тільки одній сотні „імени Колодзінського“ з куреня „Карпатський“, не пощастило тоді змірятись з ворогом. Дістала вона становище на шляху Космач-Микуличин і ним ворог тоді не їхав.

* * *

Після завзятого, переможного бою скрилися повстанці у Твоїх лісах. Але клекіт їхніх кулеметів Ти до сьогодні чуєш, Космаче. Тужиш, що не можеш стало гостити своїх любимців. Пожди! Славні гуцульські куріні, що знову встали неначе із могил, ще прийдуть до Тебе, ще буде велике Свято, ще сонце свободи буде світити нам. Вони нерозійдуться, не здадуться, не зложать зброї ніколи, не посоромлять рідної землі, — але принесуть їй волю.

В. Г.

„СХІДНЯК“ ТАРАН

Повстанському відділові „Дружинники З“ треба було вжити багатьох маневрів та всяких інших заходів, щоб перетривати важкий час зимових енкаведівських облав у лютому 1945 р. До 30 тисяч солдатів спеціяльних військ НКВД заблокували одночасно 70 сіл в околиці міста Броди (положене на шляху Львів-Рівне,) щоб таким способом відтяти повстанців від їхніх харчових баз, а численними засідками, наскоками та погонями зменшити їхню ударну силу.

„Дружинникам З“ не вдалося завчасу висмикнути з терену ворожих операцій. Треба було на місці шукати інших мето-

дів збереження себе. Довге повстанське життя вже їх до цього привчило. Відділ розділено на менші частини, на чоти, а навіть на рої. В період блокад маленьким повстанським групкам легше переховуватися, легше наскочити, засісти несподівано на ворога, а від так зникнути з його очей. Терен покритий лісами середньої величини позволяв на це. Зате лютневий холод та сліди по снігу дуже утруднювали всі повстанські дії. Але тоді, коли війська НКВД пересунулися на сусідні терени, в околиці міст Золочів (на південь) і Радехів (на захід), „Дружинники З" знову пожвавили свою діяльність.

В часі облав поодинокі рої відділу „Дружинники" показали, що знають за що воюють і в критичних хвилинах зуміли себе оборонити та ворогові-окупантові завдати втрат.

* *
*

В часі цих лютневих облав повстанець із відділу „Дружинники З" „східняк" друг Таран лежав хворий в одній хаті. Зрадник Чайка 8 лютого 1945 р. привів до цієї хати енкаведистів. Чекісти в першій хвилині не стріляли, думаючи, що Тарана візьмуть живим. Сталінські людолови звернулися навіть до нього з лайливими словами: „Вот сукін син, васточнік! Ми тебя і тут нашлі!"

Та, коли близько ворог — то нема хворих. Таран не даром повстанець, та ще й „східняк". Він же ж краще знає, чим хто, усі страхіття червоних людозвірів. Не здасться їм живим ніколи. Таран забув отже про хворобу, зірвався миттю, вхопив за пістоля і кількома пострілами вбив у хаті трьох катів-енкаведистів та зранив у руку зрадника Чайку.

Заки большевики, які були оточили хату, опам'яталися, Таран вже вискочив з хати на подвір'я. Не вспіли ще сталінські посіпаки навіть стрілити, коли граната, що її кинув поміж них відважний повстанець, вибухла. Серед большевиків повстала паніка.

Під свистом ворожих куль удалося Таранові перебігти попри большевиків та вирватись з подвір'я в поле. Там перебув він

до вечора. Не наважувалися мерзенні чекісти точніше шукати за Тараном, бо не хотіли мабуть, ще раз шукати собі смерти.

* *

*

Знає вся Україна, як відповідати ворогам-окупантам. Здаватись живим? — А кулі їм! Смерть їм, а не піддача.

о. Яворенко (очевидець)
полевий духовник куреня УПА

БІЙ СОТНІ ВЕСЕЛОГО
Біля С. Струбовиська (Лемківщина)

Сотня Веселого була наряжена на перший вогонь, бо мусила задержати перші удари міліції та большевиків. То ж не дивно, що дня 21. III 1945 року перші наставляють свої груди великій большевицькій навалі. Було це так:

20. III. 45 р. вечером сотенний Веселий поїхав до курінного к-ра по накази, а на своє місце в заступстві залишив курінного адютанта Біра. Повернувся до сотні вночі та сказав, що до Тісної приїхало 200 авт большевиків на облави. Він сейчас прикликав чотових і зарядив гостре поготівля. Всі ждали нетерпеливо до ранка у повнім виряді. 6.30 рано було цілком спокійно. Щойно о год. 7-ій рано прибігли наші розвідчики, які були цілий час у селі Присліп на розвідці та зголосили сотенному, що большевики з поляками вже в селі Криве.

По хвилині наради з адютантом Біром, лікарем Гореславом та розвідчиком Білим, сотенний вирішив стати до бою, щоб у перший день весни дати ворогам доброго прочуханця. Приймемо сьогодні ворога, що пхається у наші гори, у нашу лемківщину — градом олова. Не дамо безборонно тероризувати українського населення. Сотенний Веселий зарядив, щоб усі зайняли становища до бою. Весело й швидко бігли хопці на поле бою, мов би тішились цією зустріччю з ворогом. Приємно було бачити таке стрілецтво, усміхнене, жартуючи: „От попадеться

нині ворогам". Вибігли за село та зайняли гірку між Струбовиськами а Прислупом, від дороги аж до ліса. Всіх нас в сотні було в тому часі 85 готових до бою. Друга половина сотні лежала хвора на плямистий тиф. Мимо того не відстрашувала стрільців від бою така мала скількість. — Кождий ждав на наказ сотенного, який лежав у лінії між правим крилом, а серединою, не сподіваючись, що така велика сила йде проти нас.

Ждемо в снігах майже дві години. Нічого не видко. Почались між стрільцями жарти та сміхи, що прийдеться вертатись до хати без стрілу. Щойно о годині 9.30 почули ми перші стріли з Прислупа й самооборони цього села, яка відступала. По хвилині показалися на вершку гори ворожа „шпіца". За нею почали наступати розстрільною большевики. Заграла кров стрільцям. Почали ще більше жартувати та виговорювати один одному: „заклич, заклич цього вражого сина, нехай ще ближче підійе, нехай ще ліпше подивлюсь на нього". Коли вже перша лава бвльшевиків показалась з ліва, тоді сотенний видав наказ починати бій. Увесь тягар упав майже на праве крило, де стояла чота Вовка. Большевики наступали на неї з ліса, від Кальної і Прислупа.

Заграли кулемети та гукнули кріси й видко було лише, як котились лавою на землю вороги. Чути було зойки та крики ворогів: „вперьод". Не зважаючи на трупи, большевики лавами, другою, третьою і четвертою дальше наступали. Хлопці тішилися, бо косили їх кулеметами та крісами мов бур'ян, так міряючи свої сили. Ворог теж не відступав. Його було в десятеро більше, бачучи, що мимо цього не дасть ради, почав підтягати мінномета та „максима" Хлопці не тратили надії та відповідали кулеметами і крісами. Хоч падав ворог, як мухи, та приказ „вперьод" його поганячів гнав його дальше.

Тим часом ворог підсунувся на край села й почав палити хати. Наші заграли ручними автоматами. Бойовий вогонь невгавав. Хлопці боронились, як льви. Коли впав чот. Вовк та ройовий Сова, відбиваючи наступ большевиків, сотенний дав наказ правому крилові відступати. Тоді приймає бій середина, де ко-

мандував бунчужний Хитроліс. За його наказом обстріляно ворогів та улегшено відступ правому крилові. На лівому крилі вогонь тривав дальше. Хлопці трималися у бою завзято. Однак давались чути голоси, що бракує муніції до кулеметів. Від початку бою минуло вже чотири години. Тоді адютант курінного вислав зв'язкового Олеся, щоб нав'язав зв'язок зі серединою і правим крилом. Цей вернувся з половини дороги й сказав, що праве крило вже відступило, а середина відступає. Ще раз заграли кулемети. Чотовий Грань і ройовий Грім кричать до кулеметчика: „цільно стріляй, бо шкода кожної кулі". Ще не докінчив він речення, як почув хряскіт та ломання суччя, а на виднім місці показалось двох большевиків. На хвилину здержались вони та дали знак своїм, щоби підходили, а самі підняли „папашки" та хотіли вдарити по нас із заду. Ще добре непіднесли вони своєї зброї, як політвиховник зі своєї „папашки" одним відрухом перечеркнув їхні пляни — вбиваючи їх на місці. Большевики наступали дальше та окружали наше ліве крило з трьох сторін.

Наказ куріного адютанта, щоби відступати! Одні продираються прямо в гори, у ліс. А другі краєм ліса попри яр. Крок за кроком наступають большевики. Щойно під вечір долучили стрільці в означені з гори місця у Смеречанськім лісі, звідки перейшла ціла сотня і самооборона на Бескидник.

Хто тільки не втік із села, того большевицькі звірі-людоїди катували й мордували. Замордували вони того дня 33 особи з-поміж безборонного цивільного населення і спалили ціле село. Залишилось тільки 6 хат... Так визволили „червоні" спасителі українську Лемківщину.

Але ця кров мучеників лялась не надармо. Українські повстанці помстили її, бо того самого дня впав у бою большевицький капітан і його 86 бійців, а ще раз стільки большевики мали ранених. Наша сотня мала 14 вбитих і одного раненого.

Є десь така повість: „Гори говорять". А тут говорили українські гори вогнем і залізом. Говорили і зойками мучених селян та вмивались свіжою кров'ю їхніх синів-борців і кров'ю ворога, що наступав на них. Вони будуть говорити по вік про тих

вірлів, що вийшли зі зброєю на їхні верхи та не дали їх нікому. Зганьбити не дозволили, щоб по них лялась тільки кров мучеників, але зажадали та виточили і ворожої крови. Кров за кров!

Застава відділу к-ра Мирона. Лемківщина.
Весна 1946 року.

В. К.

ПРОРИВ

Вже у віддалі 25-30 кілометрів на північ від Львова починається ланцюг лісів, попереривaний тільки вужчими то ширшими поясами густіше заселених теренів, розположених передусім вздовж залізничних шляхів, автострад та містечок. У період німецької окупації численні повстанські відділи на цих теренах не давали спокою гестапівцям та їх вислужникам, а зараз вони теж тут непокоять сталінських окупантів.

Після довгих перемаршів, доходячи аж до совєтсько-польського кордону, сотня Української Повстанської Армії „Галайда І“ під командою сотенного командира Перемоги дня 20 березня 1945 року добрела до села Верини (район Куликів, обл. Львів). На південь від цього села, по середині віддалі між містами Жовква і Кам'янка Бузька простягається ліс Зіболщина. Сотня „Галайда І“ на день виходила із села до ліса, щоб не росконспірувати свого місця побуту перед численними большевицькими розвідчиками.

Вечером, дня 21 березня 1945 року большевики стягнули поважні сили в довколишні села, а ніччу довкола лісу Зіболщина поробили численні застави. Було ясно, що ворог задумує, за своєю уже давно усталеною практикою, прошукати ліс.

Дня 22 березня 1945 року над ранком уже о год. 5-ій повстанська сотня відступила до ліса й там одразу вибрала відповідні становища й почала їх укріплювати. Треба було приготовитися до тривалішого бою, бо ліс на весну, не покритий ще густим листям, не дає доброї можливости зручно маневрувати по між ворожі угруповання, тим більше, що ворог діє переважаючими силами.

Становища відділу були добре вибрані. Відділ примістився у лісі в закритому терені, на південь від села Верини. На північ від повстанських становищ досить велика поляна, яка дала можливість скоро зауважити ворога. На схід від становищ, у напрямі на село Воля Жовтанецька був зруб, який теж з цього боку унеможливлював ворогові провадити безкарно наступ на повстанську сотню.

У відділі „Галайда І“ було тоді 167 повстанців. Ділився він на три чоти, кулеметну та гарматню ланки і рій розвідчиків. Більшість сил відділу вміщено для оборони північного становища, бо звідтам найскоріше треба було сподіватися ворога. Тут від північного заходу зайняла становище чота Лісового, а від північного сходу чота Ігоря. Чота Сивого заняла становища від південного заходу. Решта відділу остала в запасі. Повстанці вибудували окопи та очікували на ворога.

Дані, що їх приносила розвідка, та часті стріли большевиків зорієнтували повстанський відділ, що ворог почав уже концетричне перешукування ліса, виходячи із сіл: Верини (із півночі,) Воля Жовтанецька (від сходу), Зіболки (від півдня), Передриміхи Малі (від південного заходу) та Білий Ліс (захід).

Як пізніше стало відомо, в облаві на цей ліс брала участь одна большевицька дивізія (біля 6 тисяч чоловік) внутрішніх військ НКВД, у тім свіжозмобілізованірекрути. Штаб цієї дивізії з якимсь генералом містився у селі Воля Жовтанецька. Большевики ішли кількома лавами. На переді йшли рекрути, а в останній лаві загорілі чекісти, які підганяли попередні лави.

О годині 11-ій одна ворожа групка у силі 20 чоловік вийшла з ліса на галявину, просто становищ чоти Лісового. Командир Перемога дав наказ: вогня. Майже ціла передня групка ворогів упала від повстанського кулеметного вогню. В передніх большевицьких лавах почувся нелюдський зойк, а за тим і вороги почали відступати. Тут енкаведисти змусили передні свої лави до нового наступу. За декілька хвилин цілий повстанський відділ зі всіх сторін оточено. Большевики підтягали безнастанно свої сили і раз за разом кидали їх до масових атак. Ворогів було так багато, що безнастанні серії повстанських кулеметів (МГ 42) не давали собі ради з їх великим числом. На місці тих, що впали, негайно появлялись нові большевицькі вояки.

О годині 12-ій дістав поранення в праву грудь сотенний командир, друг Перемога. Він продовжував дальше командувати боєм, щоб недопровадити до будь якого замішання чи заламання серед повстанців. Доперва пізніше, вже цілковито перемучений, передав команду чотовому командирові Сивому, але дальше не переставав подавати бойові поради.

Сили ворогів зросли до такого ступеня, що вони вже почали вдиратися на повстанські становища. Повстанці по-геройські відбили большевиків рукопашним боєм, кололи їх штиками, багнетами, били прикладами.

На відтинку чотового командира Ігоря кипів теж завзятий бій. Але тут його чота мала дуже гарне становище, від півночі

полянку, від сходу зруб. Ворог не міг до неї підступити цілком близько.

Енкаведисти найбільше натискали на становище чоти Лісового. В кульмінаційнім пункті бою вислано їй на підкріплення гарматню ланку, а опісля ще й кулеметню. Мимо того ворог наступав сильно й часто. Кожної хвилини грозило перервання оборонних повстанських становищ.

Критична хвилина бою що-раз то наближувалася. Командир Перемога узяв під увагу свої сили та переважаючі сили ворога, а теж малий запас муніції, що її при собі мали повстанці. Він постановив усякими способами не допустити до кризи та в рятувати повстанські відділи перед розбиттям.

Видано вже остаточнний наказ повстанцям прориватися боєм через вороже кільце. Власне у цій хвилині ворог прорвав становища чоти Лісового. Найгіршим було те, що не можна було повідомити чотового командира Ігоря про плянований прорив та відступ. На полі бою пало двох зв'язкових, що їх вислав к-р Перемога до Ігоря. Дещо пізніше вислано в тому ж напрямі й бунчужного сотні, друга Крука. Але ворожа куля ранила і його. Він мусив на полі бою дострілитися, щоб не попасти живим у ворожі катівські руки.

Було вже після години 14-ої. Дві чоти приготовилися до прориву. Повстанці рушили в одному напрямі. Це побачив ворог і негайно у тім місці скупчив свої сили. Тоді повстанські чоти рушили в цілком іншому напрямі. Першою прорвалася через три ворожих лави чота Сивого, а відтак Лісового. Чота Сивого гураганним вогнем прорвала в однім місці угруповання ворога, завдаючи йому важких втрат. Але прорив і повстанцям приніс жертви. Згинув тут смертю героїв чотовий командир Лісовий та став поранений чотовий к-р Сивий.

Чота Ігоря, віддалена дещо на схід від інших повстанських чот не зауважила прориву повстанців та дальше продовжувала бій. Доперва тоді коли пробувано нав'язатися з командиром Перемогою, зауважено, що ворог посилив свої атаки власне з тих сторін, де перед тим стояли сусідні повстанські чоти. К-р Ігор

додумався про те, що вже сталося, і тому постановив прорватися в східному напрямі через зруб, перед своїми становищами Ворог власне заляг перед зрубом. Але іншого виходу для оточеної повстанської чоти не було. Чота Ігоря сипнула по ворогові густим вогнем, а відтак з окликом „Слава! кинулася на ворожі становища. Мимо сильного ворожого контрвогню повстанці прорвалися через ворожі становища в бажаному напрямі.

Негайно після прориву двох чот к-р Перемога задержав повстанський відділ, зорієнтувався, що чота Ігоря не зауважила його прориву. Для допомоги ще оточеній чоті повстанці заатакували большевицький перстень із заду, в його ліве крило. Це власне в дуже великому ступені допомогло чоті Ігоря прорватися через сильні ворожі лави.

Негайно після прориву повстанців большевики панічно відступили аж до села Колонія. Там наткнулися вони на нові большевицькі частини, що йшли своїм з допомогою. Не зорієнтувалися, що це можут бути їхні відділи, і почали стрілянину. Тоді, в селі Колонії, з обох большевицьких сторін впало багато окупантських посіпак.

Зате повстанцям після цього майже все пішло щасливо. Дві чоти з к-р Перемогою рушили з місця бою в південно-східному напрямі, щоб получитися з чотою Ігоря. Але її важко було віднайти. Зате за дорогою Верини-Зіболки командир Перемога зустрінув дві інші повстанські чоти з відділу „Галайда II“. Ці дві чоти допомогли нести ранених повстанців, яких було 12. Під дорогою Зіболки-Воля Жовтанецька ці два повстанські відділи відпочали, перев'язали ранених та приладили для них відповідні ноші.

Вже вечоріло, коли повернулися розіслані стежі та повідомили, що ворог стягнув свої сили із ліса в села. Треба було ще вночі опустити Зібольщину, щоб не мати діла з новими облавами.

Ніччю повстанські чоти рушили на захід, перейшли за шосе Кам'янка Бузька — Мости Великі й там у лісах віднайшли повстанського лікаря. Ранених, між ними командира Перемогу, віддано під лікарську опіку. Команду над сотнею перебрав тимчасово сотенний писар друг Аміль.

Чота Ігоря після прориву подалася через шосе Жовква-Кам'анка Бузька аж під село Дальнич-Заріччя. Там перемучені повстанці зустріли одну чоту з відділу „Галайда II". Із зміцненою бойовою силою повстанці відпочили, а відтак подалися на побоєвище під село Верини. Там поховали поляглих повстанських героїв.

В часі бою згинуло сорок повстанців, а 18 було ранених. Жоден повстанець не попав ворогові живим у полон. Легко ранені повстанці продовжували безнастанну боротьбу, а тяжко ранені, як що не можна було їх підібрати з поля бою, дострілювалися або розривали себе гранатами. У повстанськім відділі служило двох рідних братів. Один з них в часі бою був смертельно ранений. Другий брат хотів його, наражаючись на ворожий вогонь, підібрати та винести з поля бою. Ранений брат на це не дозволив і ще попросов себе дострілити, бо він вже й так був смертельно ранений. Зі сльозами на очах здоровий брат виконав останню повстанську прислугу свому братові.

Зате большевики мали багато більше втрат, а саме понад 470 вбитими і пораненими. На другий день після бою большевики поховали в місті Жовкві 38 своїх вбитих офіцерів. Між вбитими офіцерами були 2 полковники, 3 майори (між ними майор-лікар).

Большевики ще декілька днів товклися по сусідніх лісах і гайках, шукаючи за повстанськими відділами. 25 березня 1945 року в часі перешукування лісу Сто Морги (недалеко міста Мости Великі) наскочили червоні людозвірі на рій друга Сокола, що в часі прориву під селом Верини відбився від повстанських чот. В часі перестрілки згинули ройовий командир друг Сокіл та ще один повстанець. Решта повстанського роя продерлася через ворожі війська.

1 квітня 1945 року до сотні повернувся її командир-друг Перемога, хоча ще цілковито не виздоровів. Він негайно наладнав свою сотню, яка в часи прориву була розділилася на окремі частини. Незадовго потім відділ-„ Галайда I" повернувся до своєї бойової форми та по збільшенню своїх проріджених кад-

рів брав участь у багатьох нових боях. В часі наскоку на місто Радехів (26. IV. 1945 р.) та в часі бою в лісі під селом Радванці (28. IV. 1945 р.) повстанці друга Перемоги не засоромили імени свойого командира.

Не зважаючи на свої жертви, по-геройськи прямують українські повстанці до перемоги над окупантами. Ідея Вільної Самостійної України — сильніша у них від усіх трудів, небезпек і жертв.

Санітарний пункт у лісі біля Перемишля. Весна 1947 року.

ПО — КОЗАЦЬКИ

Ворог шукав пімсти. За знаними чекістськими, гестапівськими, нелюдськими способами проклятий ворог-сталінський окупант застосував на наших родичах і приятелях збірну відповідальність. Понад двісті дорогих нам осіб із рідних наших сіл силою захопив та їх у місті Радехові (Львівська область) у збірнім таборі помістив і на Сибір приготовив вивезти. З вивезенням

йому так дуже скоро не йшло, бо невспівали чекісти відповідної скількости невинних людей поарештувати, щоб ними кількадесять вагонів сибірського залізничного транспорту тісно напакувати.

Сумні вістки про знущання ворога над нашими рідними в концтаборі доходили час від часу і до нас. Вирвався хто до міста, вдалося там кому підійти до табору, крадькома через колючі дроти із родичем своїм пару слів пареказати, сестрі чи матері своїй щось з харчів чи одежі передати — то вже цілими днями після того по селах, серед рядів не було кінця розмовам про них, цих наших рідних, що в кігтях большевицького окупанта, за дротами, під зірким караулом енкаведиста ждуть на вивезення в країну мук, страшні тайги Сибіру чи пустині Казахстану.

Наші повстанські серця накипали жадобою визволити цих наших рідних з рук кривавих катів. Кожного дня про це ми згадували що-раз частіше у розмовах між собою. Та знали ми воякьке діло й спокійно вижидали наказів наших командирів.

Наш повстанський відділ „Галайда І“ дня 25 квітня 1945 року радощам не мав кінця. Ми відразу відчули, що заноситься на щось гарячого. Наш командир друг Перемога мав тоді багато біганини. Бо треба ж було прийняти та заквартирувати гостей. До нашого повстанського табору прибуло перш за все кілька вищих командирів, між ними командир нашого відтинка, друг Б., а теж провідники місцевого підпілля. Дальше почали прибувати до нас знакомі нам повстанські відділи.

Прибув відділ „Перебийніс“ під командою сот. командира Шумського. Дальше „Тигри“ із сотенним к-ром Ромком. Недавно, 12 квітня, „Тигри“ добре перебили большевиків у селі Баранi Перетоки, що є положене зараз на північ від міста Сокаля. Від так прибув до нас відділ „Пролом“ (сот. к-р Черник), який, дня 8 квітня 1945 року, в часі облави на ліс під Кам'янкою Струмиловою, так славно пробився через ворожі застави. Вкінці „Кочовики“ зі сот. к-ром Штилем та бойова група Служби Безпеки друга Клея. Ростут чим раз більше повстанські настрої,

коли так багато українського підпільного війська бачиться разом.

Скликано командирів усіх відділів на нараду. Всі вже й знали, що приготовляється наскок на енкаведистів у місті Радехові. Обговорено детально плани. Розглянено плани розміщення ворогів у місті, за даними, що їх подала місцева підпільна розвідка. Окремі повстанські відділи порозсилали по одному свому роєві на сусідні села, щоб приготовити відповідну тяжку зброю, міномети, муніцію міни та гранати.

На другий день, 26 квітня, повстанцям тяжко було дочекатися до вечора. Тільки холоднокровна постава наших командирів пригадувала нам безнастанно, що не треба безпотрібно гарячитися, а за те, треба тверезо до діла приготовитись. Кожний з повстанців перш за все чистив зброю, провірював чи набої не позамокали, понаправлював дещо в своїому виряді, щоб усе добре держалось, не дзвонило в дорозі, не перешкоджало маршувати.

А наші командири все щось обговорювали, нараджувалися.

Вкінці, коли вже вечір наближався, наказано приготуватись до відходу. Заметушилося вояцтво. За кілька минут появилися серед густого ліса прямі, регулярні лави повстанського війка України. Настрій був бадьорий.

О годині 19-ій всі вирушили в похід на Радехів. Довгим стрілецьким рядком, безшумно витягнулися повстанські сотні. Відтак і вони порозділювалися кожна за своїм призначенням.

На всіх шосейних шляхах і залізничних дорогах, що ведуть до міста Радехова, повстанські відділи поробили бойові застави, щоб ворог у часі бою не стягнув собі допомоги з інших своїх залог.

„Перебийніс“ держав заставу на шосе і залізниці, що ведуть із міст Стоянова і Луцька (від північного сходу). Одна чота відділу „Кочовики“ під командою чотового командира Гайдука стояла на шляхах, що ведуть із міст Кам'янки Струмилової і Львова (від південного заходу). Відділ „Пролом“ заняв становища на шляху від містечка Лопатина (від сходу). „Тигри“ опинилися під містечком Новий Витків і там у лісі на шосе, що веде до Кристинополя (на захід) поробили завали з лісних колод.

Хорунжий Іванчук позаміновував всі залізничні шляхи.

Сотенний к-р Перемога примістився з гранатометом під самим містом, на залізничнім шляху, що веде до Львова. К-р відтинка В. з охоронним роєм обняв командний пункт, положений у віддалі одного кілометра від міста.

В саму північ повстанці увійшли до міста. Три хвилини перед початком наскоку перервано ворожі телеграфічні й телафонічні получення.

Одна група, а це одна чота з нашого відділу, один рій з відділу „Перебийніс", який орієнтувався добре в терені та бойова група СБ під загальною командою булавного Ігоря, попрямувала на будинки відділів НКГБ і НКВД. Все відбулося тихо, справно, щоб заскочити нагло ворога, О год. 1.30 перший вистріл перервав нічну тишу. Це рой к-р Хмара вистрілив з протипанцерної труби („оффенрор") у вікно приміщення НКВД. Після цього Повстанці взяли приступом будинки відділів НКГБ-НКВД та цілком здемолювали чекістські кубла. Друга група, а це частина відділу „Кочовики" під командуванням хорунжого Штиля дістала завдання звільнити в'язнів з концтабору. Нигайно по першім вистрілі друга Хмари, чот. к-р Довбуш вистрілив теж з протипанцерної труби на електрівню. Таким способом позбавлено місто світла. Одночасно почався наступ на охорону концтабору. Перестрашені енкаведівські лакеї скоро повтікали звідтам та поховалися по різних криївках.

Тут наступила незабутня сцена. В'язні почали виходити з концтабору. Вони кидалися повстанцям на шиї, обнімали їх та цілували. Багато серед них було рідних, знакомих. Почалися розповідання, поплакування.

Та командир групи не дозволив баритися. Він наказав кільком повстанцям вивести звільнених в'язнів за місто дорогами, які були обставлені нашим вояцтвом. За містом недавні кандидати на сибірських каторжників порозходилися домів кожний у свою сторону.

Інші повстанці заняли бровар та забрали звідтам кілька бочок пива. Возами вивезено бочки з пивом до призначеного місця.

На горищі концтабору поховалися большевики. Тяжко було їх звідтам викурити. Та на це порадили повстанські гарматки. Цільними стрілами знищили вони укритого ворога.

Вже була година третя. Прийшов наказ негайно відступити з міста. Ворог, який заховався частинно у своїх укріплених бункерах, старався ще нам хоча перед відступом перешкодити. Він почав обстілювати кулеметним вогнем вулиці. Ройовий к-р П. кількома стрілами з 82-мм гранатомета обороняв наш відступ. Ракетою дано знак для відділів, що стояли на бойових заставах, щоб відійшли в умовлене місце збірки.

Коли встало сонце, то вже нікого з повстанців не було видно на відкритих теренах. Тільки окупант у місті Радехові не дочислював своїх. Під час нашого наскоку убито більш, як 20 большевиків, а 15 ранено.

Наші втрати були малі: тільки 5 ранених. Ми відбили у ворога понад 200 в'язнів з концтабору.

Козацьке діло по — козацьки виконали повстанці.

(Із оповідання повстанця вд. „Галайда I")

Відділ Бурлаки в лісі на постої. Весна 1947 року.

ЛЕНТА ЗА ЛЕНТОЮ

Наш наскок на райцентр Радехів допровадив сталінських собак до скаженої люті. Ми знали: тепер кинуться вони за нами з подвійною силою. Пожене їх і скажена лють, що вони безсильні в боротьбі з українськими повстанцями, які розбивають їм навіть райцентри та виполошують їх з тих гнізд. І пожене їх страх перед найстаршим кремлівським собачим батьком, який їм прижме хвоста за те, що неможуть дати нам ради.

Отож треба було сподіватися ще більшої погоні й облави ніж бували досі.

Негайно після наскоку ми зібрались у т. зв. Радванецьких лісах, (положені на півдні трикутника залізничних шляхів Камянка Стумилова — Сокаль та Кам'янка Стр. — Радехів). Після полудня наші три відділи „Галайда І", „Перебийніс" та „Кочовики" підтягнулись до села Яструбич на вечерю. Повстанські відділи „Тигри" і „Пролом" відлучились від нашої групи і пішли в іншу сторону. Ім удалось щасливо обійти всі большевицькі застави. Не так пощастило нам.

Вже перед селом натрапили ми на ворожу заставу, яка привітала нас вогнем кулеметів. Значить вже віднайшли нас. Скоро! Треба відступати.

Після короткої наради вирішено, що всі три відділи переправляться через Буг, щоб податися дальше на захід. Але й тут нам не пощастило. На причілку Збиця, що належить до Яструбич, де ми хотіли переправитись через Буг, не було човнів. Треба було шукати іншого переходу. Всі відділи подались на північ, щоб перейти Буг мостом у селі Городище, безпосередньо на південь від міста Сокаля.

Але тут вже була теж сильна застава у поготівлі. Вона зі засідки привітала нас вогнем кулеметів. Та попеклась здорово на цьому. Наш ройовий Калина з відділу „Кочовики" відповів негайно на ворожий вогонь своїм кулеметом так цільно, що положив 15 сталінських посіпак. Ми не мали жодних втрат (крім вистріляних набоїв). Однак від переходу в цьому місці треба бу-

ло відступити, бо брати міст чоловою атакою в партизанській тактиці не вказано. Коли ворог приготовив там свої сили, то хай сидить і чекає. Ми знайдемо його тоді, коли нам догідно.

Нам стало ясне, що комплекс лісу вже обствлений з усіх сторін. Скоро почнеться безпосередня ворожа акція на ліс. Як пізніше ми довідалися, ворог стягнув у тому часі на акцію проти наших відділів у цьому відтинку 4 тисячі своїх вишколених людоловів. Півтори тисячі перешукувало ліс, а решта його блокувала довкруги заставами й засідками.

Значить, нам треба приготовитись до оборони, бо нема вже часу на виманеврування зі загроженого терену. Було це 28 квітня 1945 року, другий день після нашого славного бойового наскоку на Радехів. Наші відділи підібрали найкраще місце до оборони, це є гору між селами Тишиця і Воля Радванецька. Ми взялися скоро до копання окопів. Тут чекає нас мабуть сьогодні довгий і затяжний бій. Хай ворог ломить собі зуби на наших окопах.

Відділи заняли становища. Усе готове. Чекаємо.

— Цілістю командує к-р відділу „Галайда І“ сотенний Перемога. — А тимчасом в душі міняються почування і думки одні за одними. Одні кажуть: держись, брате! Не дайтесь, хлопці! Пригадайте всі знущання над нашим народом. Гляньте на неволю рідної землі! Бийтесь, мстіть, не вагайтесь, не дивіться, що їх тисячі, що Ви окружені! —

— А другі питають, чи буде з нами сьогодні перемога? Чи виведе нас, наш славний командир Перемога ще раз до перемоги? Ми ж окружені. . . Та дарма думати. Не час думкам. Краще зброю ще раз переглянути. Бо вже ось-ось і ворог.

Ранком сталінські людолови почали систематичне перешукування лісу. Довго тривало, заки нас віднайшли. Не легко видно було це їм. Біля години 14.30 ворожа група наткнулася на нас. Перший наступ цієї групи ми негайно відбили. Тоді ворог підтягнув дальше сили. Тепер вже має він нас в оточенні, у безпосередньому бойовому контакті. Старші сталінські собачники мріють вже певне про нові ордени й жалування з Кремля. Женуть

отже зграї своїх людоловів хмарою на нас. Наступ за наступом! Що одна лава заломлюється, то вже друга жене під укіс наших цільних повстанських куль. Кілька разів уже доходять до наших становищ і намагаються виперти нас. Та дарма. Не вдається. Перед нами за те росте гора ворожих трупів. Бо це не з німаками маєте до діла, які свідомі своїх злочинів, биті всіма, втікали з нашої землі. Наша земля сама горіла їм під ногами, пекла, давила. А тут перед вами українські повстанці. Ті самі, які так славно били німоту й тепер бьють сталінську зграю. Заки крок поступиш — трупом впадеш. Або він сам впаде, або ти впадеш, але добровільно окупанта жодного український повстанець на свою землю не пустить.

Розлючений нашою завзятою, незломною обороною ворог підтягає нові сили. Приносять два важкі кулемети — „максими" чотирі 82 мм. гранатомети і гарматки.

Ворожі групи порозуміваються ракетами й о годині 18-ій починають проти нас гураганний вогонь з усіх родів зброї. Однак безуспішно. Глибокі окопи які ми приготовили собі старано, хоронять доволі успішно перед стрільнами.

У найбільш гарячому моменті к-р Перемога вистрілив кілька ракет, щоб змилити ворога, який, як ми зорієнтувались, ракетами порозумівався і давав знаки про розположення своїх і наших становрщ та керував відповідно до цього напрям вогню. — Підступ удався знаменито! Головні вогневі гнізда ворога почали обстрілювати власні наступаючі лави. Від несподіваного вогню з боків упало багато большевиків і витворилось на деякий час у ворожих лавах велике замішання.

Тоді розлючений ворог пробує запалити ліс, щоб нас викурити з наших оборонних становищ. Та ми не злякались і того, що ліс біля нас починає горіти. В тім, — сама природа прийшла нам з допомогою. Зірвався вітер і за хвилину хлюнув дощ та погасив ще добре не розшалілий пожар. Нам здавалось тоді, що з нами усі добрі сили, і ми почулись на хвилину вже переможцями. Бо ось вечір, ніч — повстанська мати. Вже недалеко.

Провідник ОУН Лемківщини із своїми працівниками під час перевірки терену. Весна 1947 року, повіт Сянік.

Та ворог не вступається. Сталінським собакам немає відступу. Бо ззаду на них чигає і слідить безупину недовірчиве, злюще око самого найстаршого собачника. Він їм не пропустить не помилує. Вони мусять наступати й загибати, бо на це й вони людолови-собаки, на те він їх держить, годує і гонить та тренує у людоловлі. Лихо тільки, що десь узялись ті кляті повстанці — „бандьори“, що не дають їм так, як давніше спокійно гуляти і їздити по головах безборонного, нещасного, закріпощеного люду. От і тепер не йде. Треба з ними битись. Треба й загибати. Бо це бандерівське насіння таке завзятюще й тверде, що ніяк його не зімнеш, не розкусиш, ні не обманеш. Жодні підступи, жодні обіцянки, жодні хитрощі й примани не помагають. Треба таки битись. А й це з ними, не легка, дуже не легка штука, — думали червоні командири, рвали собі волосся з голови, що вже близько ніч, а вони ще нічого не „сдєлалі“. — Не тільки пропадуть ордени, але й їм попаде.

Отже давай, ревнули на своїх ребят-собаченят, — вперьод, ще раз до наступу! Так почався, перед самим вечером, ще один, уже сьомий з черги, та тим разом найбільший і найгрізніший наступ ворога на наші становища.

Повстанці приняли ворожий натиск, немов непорушний мур. Ніхто й не подумав про небезпеку Де нам тепер до таких думок. Ворог перд нами, — скажений, лютий, впертий, рветься на нас, паде, і пхається знову. Напружуємо всю увагу. В очах сам вогонь, збіглись усі нерви разом у напрузі, — щоб не переочити, не схибити, — ціляти, ціляти цільно стріляти, не підпустити за близько! Руки самі, неначе механізм, докладно й точно виконують те, що напруга всієї уваги й сили волі наказує їм.

А в тім — що це? Пісня? Спів?

Так, наша пісня! Наша повстанська пісня!

Це муніційний Цимбрина подав кулеметчикові Гірка нову ленту набоїв, і оба заспівали улюблену повстанську пісню:

„Вже вечір вечоріє повстанське серце б'є,
То лента набої поспішно подає."

Ми всі підхопили з одушевленням рефрен:

„Ох лента за лентою набої подавай,
Український повстанче в бою не відступай!"

— Лента за лентою набої подавай, український повстанче в бою не відступай — несеться ще раз і ще раз могутнім відгомоном по лісі. Співають, здаєтьсь, самі стрілецькі рови з нами, співають у дивному захопленні й наші легше ранені друзі, а мертві, вбиті своїми тілами свідчать виконання цього заклику до останнього.

І ця атака ворога заломилася. Ми відбили її з піснею на устах.

О годині 21.45, коли вже добре темніло, к-р Перемога зібрав скоро всі відділи в одному місці в кулак. Наглим ударом в одному місці по ворогові — прориваємо кільце оточення. Ворог змучений, скрівавлений, здивований нашою поставою, заскочений нашим ударом, навіть не пробує безпосередньої ногоні, тільки посилає за нами одне за одним гранатометні стрільна.

Кріваве жниво зібрав Бог війни цього дня. Біля двох сотень сталінських собак лягло трупами, а сотня ранених. З нашої сторони впало тільки п'ятьох вбитими, з того трьох з відділу „Галайда“ та двох з відділу „Кочовики“. Крім того ми мали 10-х ранених, чотирьох з вд. „Галайда І“, чотирьох з відділу „Кочовики“ і двох з бойової групи СБ, яка брала участь в бою разом з нами. Усіх ранених ми віддали пізніше під опіку клітин підпільного Українського Червоного Хреста.

Ми самі, безпосередньо після останнього бою і проламання ворожого оточувального кільця вийшли щасливо поза терен обнятий у тому часі ворожою акцією і зникли на деякий час ворогові з очей, щоб приготовитись до нових бойових дій.

Ще й сьогодні, коли співаємо нашу пісню „Лента за лентою“, пригадується кожному з нас незабутній славний бій у Радванецьких лісах, а слова цієї пісні пливуть тоді ще любіше й миліше, з самої глибини серця.

(Із оповідання повстанця відділу „Галайда“

Боян

С Л А В К О

Досить почути кілька слів з його уст, щоб одразу пізнати, що його українська мова дещо різниться від мови інших повстанців. Товариші негайно пояснять тобі, що це Славко, родом з Югославії, один з найкращих кулеметчиків повстанської сотні Чорноти. Тоді ти з більшою вже увагою почнеш приглядатися цьому вічно усміхненному слов'янинові з півдня Европи. Він же ж далеко від батьківщини в рядах Української Повстанської Армії бореться проти большевицьких окупантів. Його ж Югославія теж стогне в сталінській неволі.

Не раз згадується йому барвне та суворе минуле. Не довго потішив він своє молоде життя мирною працею на фабриці у своїй Батьківщині. Прийшов жорстокий 1940 рік. Вільній його Батьківщині загрозили чорні полчища німецьких військ. Треба було одягнути військовий мундир та обороняти рідний Край. Але не стало сили. . .

А незабаром, коли Югославія опинилася під повною окупацією збожеволілих „готів“, то нашого Славка запроторено в катівські німецькі лагри. Там він разом з тисячами інших, у тім з багатьма українцями, о хлібі і воді мусів гнути свою спину на каторжних роботах. За сітками колючих дротів підводилася ненависть.

Забракло німоті гарматного м'яса. Потворила вона чужоземні легіони і силою загнала до них тисячі недавніх каторжників. Між ними і Славко в хуртовинах східніх побоєвищ, під мурами Сталінграду і в баталіях під Воронежем „громив руса“.

От так доля позволила йому приглянутися і поговорити з мешканцями недавнього большевицького „раю“. Славко пізнав нещасну долю українських придніпрянських степів. Часто згадує він: „Гарна земля, а який добрий народ. Та большевики не дають українцям жити. Поробили сталінські колгоспи, а людей в них наймитами“.

Так минув йому 1943 рік.

Весною 1944 року втікали з України німці закривавленими побоєвищами. І Славко, силою гнаний з ними, опинився аж в українських Карпатах, в Станиславівській області. Ціла Станиславівська область, всі українські Карпати, вся Україна жила тоді ростом і славою своїх повстанських загонів. Почув теж і Славко про це підпільне українське військо, що б'є і гітлерівських і сталінських окупантів, що за волю кожної людини, що за волю українського народу та інших поневолених народів воює проти жорстоких тиранів. Покинув тоді Славко німаків та став українським повстанцем, неофітом національних революцій Сходу Европи.

Разом з іншими українаськими повстанцями ходив Славко по карпатських верхах та полонинах, не давав спокою проклятим гестапівцям та гітлерівцям. „Хоч втікає німота, але жарю її по штанах! Нехай скоріше забирається з України! — говорив тоді він. Своїм мистецтвом володіння зброї немало він причинився до погрому німдцьких окупантів.

Пропоновано йому вертатись в Югославію. Але він не захотів та так відповів: „Там ще німці, а незадовго будуть боль-

шевики. Як цей так і той ворог! Воювати з ворогом, все одно де! До большевика Тіта служити не піду!"

А відтак прийшла нова жорстокіша дійсність. Цілу Україну, Югославію окупували большевики. Ще з більшим завзяттям пішли повстанці до боротьби проти нового окупанта. Славко відних не відставав ані на крок. При кожній зустрічі зі сталінськими лакеями він „жарить" їх „по штанах" із свого кулемета МГ 44, що його він ще здобув у бою проти німаків. Він же говорить: „Знищу тут большевика, то вже не піде він у мою Югославію. Не будуть з ним мати вже діла югослав'янські хлопці!"

В бою проти большевиків під селом Велесниця (район Отинія, обл. Станиславів), дня 12 грудня 1944 року Славко перший вдарив по большевиках із свого кулемета. Поклав він тоді трупом десять людоїдів. Ніщо його не лякало, ні гук гранатометів, ні свист ворожих куль. Треба було відступати, бо большевикам надходила переважаюча допомога. Але Славка не можна було вговорити. „Мушу ще увидіти скільки большевиків є побитих!" — говорив він на переконування своїх бойових друзів. Після тих слів він підповз до большевицьких становищ, закидав їх гранатами та порахував побитих ворогів.

У листопаді 1944 року повстанські сотні Крука і Чорноти зробили наскок на большевицьку залогу в місті Товмачі (на схід від Станиславова). Після наскоку большевицькі окупанти розпочали погоню за смілими повстанськими сотнями. Друг Славко був на заднім обезпеченні. Сотку большевиків розігнав він із свого кулемета, Добре „жарнув" їм він тоді „по штанах".

У березні 1945 року, в часі наскоку большевиків на постій повстанців у селі Майданик (біля Станиславова) Славко ще з кількома друзями з кулеметної ланки відбив атаку ворога та вбив при тім п'ять сталінців. Бойовий хлопець, цей Славко з Югославії.

Взагалі Славко не мав ні одного такого бою, де не відзначився б чимсь. За свої бойові заслуги дістав від Командування Української Повстанської Армії Хрест Заслуги, а від к-ра цього відтинка, де він воює, кілька похвал у наказах.

У вільні від занять хвилини Славко любить розмовляти з політвиховником відділу. Радо вивчає теж він історію України, історію найновішого українського визвольного руху, історію УПА. Він вже тепер плянує собі, що як повернеться до Югославії, то розкаже своїм землякам про все те, що бачив та навчився в Україні.

Всі повстанці люблять відвагу і дотепність свого друга Славка. В тяжких хвилинах большевицьких блокад зживаються ще тісніше. Славко залюбки розказує своїм українським друзям про народи Югославії та їх життя, про українців, що живуть в Югославії та інше. Часто теж співає він прегарні словенські пісні, як: „Прилінна Філомена", „Ми словіні", „Жівіо" та інші. А вечорами при повстанській варті разом зі всими повстанцями співає повстанські та інші українські пісні. Неначе в своїй рідній сім'ї живе Славко у повстанській сотні.

Вояк УПА зліва розмовляє з вояком польського підпілля. Лемківщина. Літо 1947 р.

Часом, коли серед притишеного гамору повстанського лісового життя, нагло залунають близькі стріли большевиків, то Славко ні трохи незбентежиться. Він спокійно підійде до свого сотенного командира, стане на „струнко" та службово попросить: „друже командире! Прошу дозволити піти та жарнути цю наволоч по штанах. Нехай знають прокляті, як повстанці вміють бити!"

Так живе і воює в українському війську в сотні Чорноти куреня „Дзвони“ під командою к-ра Хмари проти большевицьких людозвірів молодий син Югославії, фабричний робітник, а тепер повстанець — Славко.

Босфор

В А Р Я Ж

В ліску недалеко одного села притаєний, ледве чутний гомін. Багато озброєних людей, одягнутих в большевицькі, польські чи німецькі уніформи, оживлено розмовляють між собою. Не дармо ж їх усіх скликано. Це українські повстанці, зібрані тут за дорученням своїх командирів, очікують дальших наказів.

На більш виднім місці появляється командир Ягода-Черник. Заряджує збірку. Стають у довгі стрілецькі лави завзяті повстанці.

Командир Ягода-Черник ясно й виразно пояснює, в якій цілі всі тут зібралися. Поставлено завдання знищити дві станиці большевицько-польської міліції, — в містечку Варяж і в Хороброві. Треба покарати бандитів за їхні злочини, за спалені хати, за палення живцем людей, за грабежі, за невинно пролляту кров.

Повстанцям не треба цього два рази повторяти. Вони самі знають, чому, кого, за що йдуть сьогодні карати. Нема в Холмщині, нема в Грубешівщині ні одного села де би скажені, тупоголові польські шовіністи-імперіялісти, що пішли тепер ще й на службу червоному кремлівському люциперові, — не нападали, не палили, грабували, били, мордували, вбивали. Немає ні одного дня без сліз і крови, без зойків і мук безборонних жертв, без пожарів і клубів диму, що встеляють наші рідні села. Тут вже роками йде нечуваний скажений наступ на життя українського народу, на життя кожної української людини. — І тут іде безперервно завзята оборонна війна українського народу. Українські повстанці відбили вже не один наступ, покарали не одних злочинців-бандитів. Сьогодні черга на польсько-большевицькі міліції у Варяжі і Хороброві. Знищимо їх! — рвалися повстанці.

Командир Черник пояснює план, за яким має відбутися наскок. Ввесь повстанський відділ розділено на ок-

ремі бойові групки. Кожна група дістає окреме завдання. Одні стануть на заставах по різних боках містечка, щоб забезпечити повстанців від несподіваного наскоку інших ворожих залог. Головна група під командою самого Черника має знищити станицю міліції в м. Варяж. Інша група під командою чотового к-ра Дуди зробить те саме із станицею міліції в недалекому Хороброві. Групи, що відходять на заставу, відійдуть негайно, а група Черника і Дуди смерком.

Поволі вечоріє. Повстанцям важко виждати до вечора. Всі з нетерпеливістю споглядають на ще ясне небо, на ще світлі проміння заходячого сонця. Деякі розказують своїм товаришам про те, як найкраще дійти до міста Варяжа, де положена міліція, куди які вулиці й будинки.

Нарешті виходять. Довгий у деяких місцях перерваний, вуж повстанців тягнеться з ліса. Він базупинно порушується. Голова вужа й переднє маршове обезпечення з готовими до стрілу крісами та автоматами вказує всім іншим частинам напрям на містечко. Всі йдуть сіножатями, щоб ворог заскоро не побачив. М'яка, зелена, але досить висока травиця вгинається, толочиться під безчисленими ногами. Комашня весело облітає довгий стрілецький рядок. Дивується, мабуть, чому повстанці вийшли з ліса на відкриті луки.

Рівним кроком, ніде не зупиняючись, йдуть відважні українські партизани. Треба йти скоро, непомітно. Якщо кому що долягає, то він ні словом не писне й на лиці не скривиться. На це тепер немає часу й товариші висміяли б. Зараз же стануть перед „обличчям" ворога-варвара з рахунком заплати за його злочин.

Йдуть понад річкою, опісля доріжкою між численними ровами. До станиці міліції не можна зайти через містечко від південно-східньої сторони, бо там ворог має добре поле обстрілу. Треба зайти таки від сторони сіножатей, від півдня.

Недалеко вже ворожа стійка. Цікаво, як вона буде заховуватись? Втіче? Піддасться? Ні, побоїться кари за свої злочини. Врешті ворог уже цілком близько. Чому ж він нічого не говорить?

Нагло стріл! Наш кулеметчик Явір ранений в рам'я. Добре вицілив клятий. Але друг Явір йому цього не да-

рує! Скоро знімає свого кулемета та пускає кілька серій за нахабним ворожим стійковим. Цей панічно втікає.

Ворог на станиці вже заалярмований стрілами. Тому усім повстанським групкам слід уже починати діло. Командир Черник дав наказ вистрілити дві ракети: білу і зелену. Це знак, щоб група Дуди починала наскок на станицю міліції в селі Хороброві, а інші групи щоб зайняли свої становища на призначених їм заставах. Ворог може пробувати втікати. Треба було б його завчасу здержати вогнем. Як діло, то діло; як кара, то кара!

Наказ — до наступу! Впали перші, якось дивно глухі стріли. Повстанці рванулися вперед, перейшли глибокий рів і... вже перед самою станицею. Скоро зайняли бойові становища.

Міліціянти опинились нагло перед маревом кари. Чують, що це приходить кінець їхньому розбишацькому свавіллю. Щоб дати собі „відваги", кидаються пити запаси горілки. Бо в них і на станиці горілка. Вони ж з нею ніколи не розставались. Пили й мордували, і знову пили. П'ють і тепер, — але це вже востаннє... Бо тепер мають перед собою не безборонних жінок і дітей, — а повстанців — месників народніх кривд.

Тарахкочуть кулемети, рвуть повітря гранати. Повстанці штурмують вороже кубло. Зі станиці доноситься п'яний, божевільно-дикий спів. Не знати, чи це розпука, чи тільки маневр ворога. Мабуть чорт уже перед смертю опанував йому призначені душі. Деякі п'яні міліціянти виходять на вулицю і щось белькотять.

Якийсь п'яний міліціянт підходить до вікна і говорить: „Браце нє стшеляй, не відзіш, ск... сину, же то свої". А від так знову лунає спів. Гук гранат час від часу перебиває цей дикий передсмертний шал. Якийсь ворожий підофіцер вибіг на вулицю і почав кричати до повстанця Сойки, одягнутого в польський військовий однострій: „Не стшеляй, бо зрадзіш становіска". Але це були його останні слова... Не помогла ворогові й горілка.

Вороже кубло, це одноповерхова кам'яниця. положена недалеко церкви. Чи ворог надіявся на грубі мури й висоту свого схоронища!? Чи може вичікував допомоги? Може надіявся, що чортів брат Сталін ескадриліями літаків, або хоча товпами пограничників з-над Солокії вирятує його? Бо ж це не жарти! Постаті народних мес-

ників стоять непохитно перед їхнім кублом. Не віриться ворогові, що це дійсність, а не сон.

Врешті сповнилося. Зашуміло, загуло й роздався страшенний гук. Всім мало вуха не потріскали. Рунула миттю одноповерхова кам'яниця. Завалилася, а під собою причавила порозривані в куски тіла большевицьких гайдуків. Не стало міліційної станиці. Остались тільки руїни. Хмара диму та пилу, що вдарила високо вгору, поволі опадає. Не стало ворожого кубла, не стало і його нелюдських мешканців. Це робота повстанської торпеди.

Польське населення містечка дивиться з переляком на руїни „твєрдзи" і на розгарячених боєм повстанців, що по них струмками ллється піт. Бояться кари за тисячі невинно помордованих в Грубешівщині українських селян та інтелегентів. Вони знають, що багатьом їм така кара слушно належиться. Але повстанці вияснюють, що не зачіпають цивільного населення, тільки карають безпосередніх ствердженых злочинців. Вияснюють дальше, що поляки тепер також у большевицькій неволі й повинні пізнати свої блуди та лучитись з нами у визвольній боротьбі. При цьому роздають листівки.

Тимчасом повстанцям вже час у дальшу дорогу. З Хороброва чути безперервний клекіт бою. Мабуть важкс приходиться командирові Дуді здобувати це гніздо польських сталінських бандитів. Треба йти на поміч.

* *
*

Станиця міліції в Хороброві містилася в двоповерховій кам'яниці недалеко костела. Кам'яниця це стара, будована ще тоді, як костел. Приперта південним боком до костела, уможливлювала доступ до себе тільки з південно-східнього боку, де перед нею стояв високий на вісім метрів будинок гуртожитку. Власне звідси командир Дуда провадив наступ.

Оточені міліціянти тут не були п'яними й вірили, що справді грубі мури та вогонь їхніх численних кулеметів не допустить нікого, заки надійде їм допомога.

Чота к-ра Дуди кілька разів атакувала. Але ворог мав добре поле обстрілу. Безцільним було наражати життя багатьох повстанців. Треба було скритися за будинком

гуртожитку й звідтам обстрілювати ворога. Але й це не було легкою справою. Ворожі кулі безвпинно дзенькотіли об стіни, роями перелітали понад будинок, рикошетом відбивалися від твердих стін та, мов оси, кидалися довкруги. Годі було дещо виставити голову із за-муру. Ціла справа затягалася на довше.

Саме в той момент надходить командир Черник зі своєю групою. Число повстанської бойової сили таким способом збільшується. Свіжопринесені кулемети йдуть на становища. Серії стрілів падуть у ворожі вікна. За наказом к-ра повстанці витягають торпеду на дах гуртожитку. Це коштує багато зусіль. Мимо того важка, понад 100-кілограмова торпеда поволі та певно дістається на високий дах. Стрільці негайно приготовляють її і запалюють.

Тепер дістанете за свої злочини!... Але що це? Всі ждуть..., а торпеда не вибухає! Порох згорів, а вона осталася на місці. Мабуть замокли вибухові речовини. Ще кілька разів підсипається порох: вислід цей самий. А ситуація стає щораз гіршою. Ворог зауважує рухи повстанців на дасі й б'є по гуртожиткові мов ошалілий.

Повстанці проте не тратять надії. Кількох розбігається по сусідніх господарствах та приносить солому. Одчайдушний буковинець, друг Заєць наладовує на себе всю цю солому, вилазить на дах і миттю приступає до торпеди, ще раз добре спрямовує її у напрямку міліційної станиці й обкладує непослушну соломою та підпалює. Не поміг порох, може поможе солома... Українські повстанці вміють різні штуки... Стріляють навіть при помочі соломи.

Ворог безнастанно стріляє в сторону відважного буковинця. Але цей на те не зважає. Вогонь чимраз більше огортає солому та торпеду. На дасі вже видніє велике полум'я. Невгамовний буковинець підводиться і весь обагрений відблисками вогню, кричить до ворогів: „Зараз вам, сталінські слуги, прийде кінець!" Розлючені сталінці сипнули в сторону друга Заєця ще густішим вогнем. Та цей дальше насміхається з них. Щойно крик повстанців, що торпеда негайно вибухне, змушують його зійти на долину.

Невгамовно клекотять кулемети, фінки та кріси. Увесь цей гамір перериває страшний шум зі свистом. Це пекольна машина торпеди розбиває грубий мур больше-

вицької кріпости й з величезною силою розривається в її нутрі. Хмари диму разом з відламками цегол і пірваними на куски польсько-сталінськими бандитами піднімаються високо вгору.

У вухах ще шумить. Пил поволі вкриває все довкруги. Самі повстанці з подивом глядять на своє діло. Не стало вже ні сліду з недавніх нелюдів. Це відплата за тих, що живцем пеклися у вогні, що під руками катів передчасно кінчали своє життя, що в темних в'язницях без кусника хліба в розпачі очікували свого останнього дня. Це кара за тих, які вийшли з рук катів, але скатовані, окалічені й обезсилені не могли вже провадити життя. Так, кат дістав заслужену кару. Може тільки подякувати за те, що смерть його не була такою, як катованих ним жертв. Може тільки подякувати за те, що його смерть стала наглою та скорою.

* *
*

У пивницях міліційної станиці тривожаться. Безнастанні клекотіння кулеметів, які тільки глухо пробиваються через грубі стіни, дають ув'язненим надію на визволення. Скатовані, вимучені голодом і холодом, ледве живі від безнастанних побоїв сталінських посіпак, ув'язнені тільки за те, що не хотіли опустити своїх власних господарств, за те, що не хотіли добровільно виїхати із своєї рідної землі в совєтський „рай", чи за те, що дали з'їсти своєму рідному синові-повстанцеві, тепер власне вірять у силу своїх молитов. Цілими ж днями й ночами молилися, щоб Господь дав силу повстанцям, щоб Господь вивів повстанськими руками невинних в'язнів з катівських рук. Одначе й тривога переймає їх. Можуть же озвірілі сталінці в обличчі своєї смерти повбивати і свої невинні жертви. Тепер власне приходить рішаюча хвилина.

Ці тривожні, переплітані надією міркування перебиває якийсь жахливий гук. Що це? Здається, що ось-ось від сили цього гуку завалиться стеля пивниці та прича-вить під собою і невинні душі. Тривога скоро проминула, бо тільки задрижали грубі стінн, а все скоро втихло.

Непевні хвилини дальшого вичікування на ласку долі чи недолі не тривають довго. Повстанці не дають дов-

го ждати на себе. Кілька хвилин після вибуху ув'язнені чують, як штаби на дверях пивниці тріскають від важких нервових ударів. Це ж напевно свої, бо не відчиняють ключами.

Настає коротка зупинка в роботі. Двері відхиляються. До пивниці паде сніп сірого нічного „світла". А на тлі цього усміхнені, опилені знайомі обличчя. Це ж прийшла воля!!!

Вісімдесять мужчин, жінок та дівчат скоро опускають підземелля та кидаються з плачем радости цілувати своїх визволителів. Але задоволені та горді від успіхів повстанці не піддаються м'якосердним почуттям. Притишений гамір радости скоро перебивають три розпискові ракети. Це к-р Черняк дає знак до збірки. Робота скінчена — а час не стоїть.

Повстанці вже готові. Нагло паде стріл. Це повстанець Сойка проходив попри костел та тут дістав постріл в груди. Повстанці негайно зголошують це командирові. Якийсь польський сталінський посіпака скрився між цивільним населенням у костелі та звідти стрілив до друга Сойка. Це ворог провокує повстанців до акції проти цивільного населення в костелі. Але ці не даються взяти на підступ. Підбирають свого раненого та відходять.

По містечку тут і там валяються трупи катів. На грудях кожного трупа видніє положена повстанцями біла карточка з написом: „Заслужена кара за злочини, за масові вбивства, грабежі, палення українських сел, кидання в огонь невинних дітей, жінок, та за інші звироднілі вчинки, що ти їх поповнив на Українському народі!"

Нехай знають кати, хто і за що їх карає. Хай довго пам'ятають свою заслужену криваву купіль в містечку Варяжі.

* *
*

Бадьоро і весело, вкриті славою, окрилені легендами і вдячністю Народу вертаються повстанці командира Ягоди-Черника на свої постої і співають із глибини душі:

По Холмщині, понад тихим Бугом,
Де чайка об воду черкає крилом,
Там пісня лунає про Ягоду-Друга,
Там слава про нього літає орлом.

Його пам'ятає Посадів і Набруж,
Діброва, Черничин, і Мірче й Крилів;
Його пам'ятає Махнівок і Варяж,
Він всюди нещадно громить ворогів.

Лети, наша пісне, по холмських руїнах,
По галицьких селах, волинських лісах,
Лети, наша пісне, по всій Україні,
В зелених Карпатах, донецьких степах.

До бою правого, до бою ставаймо,
Бо помсти жадають повстанські серця,
Про Ягоду пісню в бою заспіваймо,
Про Ягоду - батька, героя - бійця.

(Вище описаний наскок на м. Варяж і Хоробрів відбувся 26 травня 1945 року.
Опис подав булавний Босфор, пісня укладу вістуна Тараса).

Полева жандармерія відділу Бурлаки. Весна 1947 року.

„НЕ ЗРАДЖУ“

Уже під сімдесятку було Юрі. Увесь його світ — це річка Дідушкова, Магура, Жаб'є та полонина Скупова. Душа Юри оживала по св. Юрі, як збирав він гуцульску маржинку в полонинський хід, а завмирала осінню, як сходив зі Скупови й повертав до свого сина на піч, як прощався зі своїм стадом. Тоді застромляв він свою голосну сопілку поза два клиночки під самою стелею попри сволок і, здається, обоє завмирали на зиму — і сопілка, і Юра. Засипляли, як засипляє на зиму медвідь, і борсук, і стая на Скуповій, як засипляє вся полонина.

Колись бондарив ще зимою. Та тепер при цій роботі вже руки трясуться. Лиш писану люльку Юра пакав та тютюн собі кришив. Піде в колешню, принесе скритлик тютюнового листя, візьме яворову дощечку та ножика гострого-гострого з-поза череса (з коси собі виробив) та й заходиться краяти „кюкюн“ — одиноку зимову розраду.

І пакає Юра на печі свою писану люльку і кріз дим бачить свою Скупову, і болгарів, і вівці... вівці... вівці... Гезде чорна вівця з білою цяточкою на вусі — це мочарникова, а це — Ількова, а це — ой, Чугайстир пролетів попри ліс і не дав йому любуватися вівцями, а за ним лісна скочила, лиш віпкнула...

Ген по склоні полонини сопілка коломийкою постелилася...

* * *

А цього літа полонина скорострілами заграла, легінями зароїлася.

Ген, у Жаб'ю і Криворівні мадярів, — кажуть, — мадярів, — а гезде сотні легенів лиш: струнко! та розстрільна, та праве крило стрибком вперед!.. Учєси, аби Вкраїну здобувати — кажуть.

Як пішов Юра зі своєю маржиною зі Скупови, то мадярів не стало, а в Жаб'ю большевики загніздились.

— Одно лихо вступилося, а друге прибилоси, — передав Василь Юрі, а Юра — груневі, а грунь лісові, а ліс—

плаєві... Загуділа верховина... — І пакає Юра писану люльку на печі тай позирає крізь маленьке вікно на той замерзлий моріг, що кругом хати та оборога, та й на зелені гаджуджки смерічані...

В хаті лиш Юра, та невістка Гафійка, та внук Петрик. Сина німці зловили, як голодного року пішов був у „поле“ кокорудзів роздобути. Вліті ще писав з Німеччини, на роботі десь там його присилили.

— Ци чювали ви, Юро, єк у понеділок напали болшівники на магуру та вбили Петра Дідушка, єк тут утікав до лісу. Та запалили одну хату, та взєло дві коровки, — каже сусід Ілко.

— А деж наше воєко тоді було? — питає Юра.

— Та дес не було їх на Чорній Річці, дес під Кренту пішли були на засідку, ци шьо, — на тото Юрі Ілко.

— Відай хтос таки мусів їм доповісти, шьо наших гездички нема, — покивав жалісливо головою Юра і пакнув свою писану люльку.

— Бизівно, шьо так. А хіба ж ви не чювали, шьо тоту большівню водить по горах Митька з Голов.

— Єк? Тот, шьо за Полші склеп мав, та з паничема пив? Дивіт-но си, дивіт! — дивувався Юра.

— А є. Ото шє до недавна то ходили тоті вороги лиш потоками. То як наші вдарют у шини, то зараз передают люди з хати до хати, з груні на грунь і всі наші мужшини мали чєс спрєтатися. А теперечка то та зараза почєла вже по грунях лазити. То вам кажу так несподівано, шьо лиш віскочит з ліса і вже перед вами. А всьо через того клєтого пса з Голов, шьо всі плаї та стежки знає.

— А Бог би му ноги відоймив, — закляв з притиском Юра. — Ой, варівко тепер нам сокотити си, коли свої на своїх ворога водят!...

І пакали старі гадзи люльки.

* * *

Не спиться старому Юрі на печі. Що за день почує, як тепер гори важко дишуть, то вночі ще раз передумує.

Аді, ніхто тоту погань болшівницку ані не кликав, ані не просив. Сама тота саранчє влізла в наші гори і ганєється за нашими людьми єк ті вовки. Ой, коби то

Господь допоміг нашим витовчи тоту заразу в наших горах.

Нагло — стук... стук... стук у вікно.

— Гафійко, Гафійко, відчиняй, пускай нас у хату! Гезде Николай. — Зашуміло, задудніло кільканадцять парніг під хатою.

— Гафійко, Гафійко, Николай під вікном. Шож важного мусить бути, єк він у такий чєс стучит у вікно.

Гафійка засвітила кліпку і відчинила хоромні двері. У хату ввійшов Гафійчин брат Николай в одностроюі з крісом. За ним внесли стрільця і положили на постіль.

— Єк дужі, Гафійко, та й ви, діду?

— Дєкувать. Єк ти, Николаю, та й твої легені? — відповіли і Гафійка і Юра.

— Принимай, Гафійко, і ви, діду Юро, раненого нашого стрільця, Сокола. В ногу ранений.

— А безпешно йому буде в нашій хаті? — спитала Гафійка.

— Безпешно, Гафійко, — заспокоїв її Никола. — Хата далеко від потока і від верха ще далеко. Та не знаєте, шьо недалеко нас гезде за царинкою, в лісі бункер є в березі. Єк буде шьош небезпешного, заведете раненого там, приложите каменем і замаскуєте мохом та й усе гаразд буде. А до раненого ме віходити санітарка.

— Виздоровлюй, друже Соколе! Аби ви здорові, дідо і Гафійко!

— Шісливо вам! Воюйте кріпко, та відбивайте тоту болшевню! — пророк дід Юра і навздогінці поблагословив їх.

* *

* *

— Но, а принеси но гарніки з вижної хати. Там у торбині висить на миснику — каже Юра малому Петрикові.

Дід Юра і Петрик щиро заходилися коло раненого. Юра варив гарніку і напаром вимивав рану та завивав зіпраним старим полотном. А Петрик тримав миску з напаром, помагав дідові. А стрільцеві — молоко та буришку з маслом.

Гафійка газдувала в хаті і поза хатою.

Стрілець набирав сили і крові, а рана ропу зі середини викидала, гоїлася. Внедовзі Сікол вже і на ногу ставав, підпираючись клябукою, робив декілька кроків по хаті.

* *
*

Уже сонце високо піднеслося понад ліс і Юрину хату.

Кинуло воно свої проміння на чорногорські шпилі і ярко виступили, здавалось, так недалеко, ось тут, і Скупова, і Крента, і Кострищі за Жаб'єм.

Працівники ОУН р-ну Б.

Гафійка пішла до сусіди кукурудзи на жорнах молоти. Петрик подався у верх штафети на дальші руки подати. У хаті сам Юра газдав: стрільцеві ногу перев'язав і заходився бануш йому на снідання заготовити.

Петрик прожогом влетів до хати.

— Діду, болшевики на груні, гезде недалеко. Десь зо сотка їх!

— Соколе, піднімайси. Тікаймо до ліса в бункер, — наглив Юра , накинув на стрільця сердак. Сокіл оперся одною рукою на Юру, а другою на палицю, і подалися мерщій через царинку в сторону ліса. Терпів біль Сокіл і шкутильгав. А Юра всі сили свої збирав, щоб підперти Сокола і приспішити ходу.

— Борше, борше, аби лиш за перші смереки! Пе', біжи наперед, відкривай вхід! — сопів Юра і наглив.

Ще, ще, ще трохи і ось-ось вже смерік досягнуть. Обняв Юра Сокола за стан, зібрав усі свої старечі сили і поніс стрільця в смереки.

У смереках відітхнули. Юра зняв крисаню, обтер піт з чола.

— Дєкувать Тобі, Господи, шьо ми вже гезде! — і звільненною ходою кріз гущу потяглися до бункру в берег.

— Пе', ти лишиси з Соколом в бункрі, а я вас закрию. Будеш го сокотити. . .

Повільним кроком вертає Юра до дому. Віддихає, бо таки добре змучила ця біганина.

Дєкувать Богові свєтому, шьо поміг заховати в безпешне місце нашу зранену молоду силу. Гей — гей! Тото ми тепер, єк тота маржинка на полонині, шьо на неї вовки вночі нападают, та непокоют, та кєрвавлют її... Відай, ми не маємо жити, єк не мемо їх стрілєти, єк вовків з полонини. — Думав Юра теперішню важку гуцульску думу і поволі ступав у верх д'своїй хати.

Аж з-за оборога: — Стой, руки ввйорх!

Юра підвів задуману голову. Перед ним з десять їх, а на переді якийсь з пагонами.

— Шьо тобі треба? — кинув, не задержуючись.

— Стой, бандіт! Ні шага впірйод! Гдє етот бандіт, што ти єво провожал!?

— Не знаю нічьо.

— Врйош бандіт! — Важко впав приклад на похилені плечі Юри. Удар п'ястуком в лице. В голові задзвеніло. Захитався старий і впав на коліна. Сором пекучий обняв його. Це вперше — його, гордого сина Верховини — безкарно хтось посмів вдарити. Могутнім зусиллям підняв-

ся на ноги. Випрямився. Зір, палаючий ненавистю, впялив у ворога.

— Чьо б'єш, паршєку? — Чос увєзавси, як гнида! Кажу ті — не знаю нічо. Вступайси, заразо, з очей, щезай в дебри, та в болото.

— Атвєчай, ілі застрелю как сабаку! — викинув зі себе пайдьошник і справив до грудей автомата.

Юра мовчав.

Черкнула коротка черга, трьома пекучими вуглинами вгрязлася в груди Юрі. Підкосилися ноги, і старий впав як підстрелений олень на замерзлу землю. Приподнявся на ліктях і разом з кров'ю викидав з прострелених грудей палаючі ненавистю слова.

— Не скажу, червона заразо. Не зраджу рідної крови. Помстіть її цю наругу, . . . рідна земле, . . . ви, верхи стрімкі. . . і ти. . . лісе дзелений. . .

Гукнув стріл. Безсильно впала на землю сива голова. Рідна земля приняла в себе гарячу кров свого сина.

Зі страхом і злістю дивилися на тіло вороги.

Найстарший стрілець УПА в Перемишлянщині — 62 річний Дідо. Весна 1947 року.

— Бандьора!... ненависно просичав старший. Хотів штовхнути тіло ногою, та не вдарив. Здавалося йому, що на останній проклін старого відгукнулися гори та ліси, заповідаючи близьку кару за пролиту кров.

Нишком, як гнані голодні вовки, втікали по грунях до свойого лігва.

(„Шлях Перемоги". Рік І. ч. 6-7. 1 серпня 1945 р. Видає Українська Повстанська Армія — „Говерля". Журнал в об'ємі 26 сторінок. Це оповідання вміщене на сторінці 20-ій).

А. В.

ПІСЛЯ ДВАДЦЯТОГО

Показилися хіба сталінські брехливі собаки вже до решти. День-у-день без перерви, безнастанно гавкають і виють, аж вуха болять: двадцятого липня кінець бандерівцям! Двадцятого липня останній день „терпеливости" радянської влади... По двадцятім, — ну, страшно-найстрашніше! Ціла армія, що Европу завоювала, всі літаки і танки та катюші, всі війська з фронту, вся техніка совєтська оберне всю силу проти решток бандерівців! Ніхто живий не вийде. Здавайтесь! Здавайтесь! Всі здаються! Бандеровці йдуть цілими колонами зі зброєю зголошуватись з повинною і просити прощення. Тільки в одній Волинській області, пише „Радянська Україна", зголосилося протягом місяця 14 тисяч бандерівців разом зі зброєю. Те саме продовжується в Рівенській області та в других областях. — Уряд „Радянської України" видав ще одне звернення. І знову і ще одне. А комісар „внутрєнніх дєл" собі — давай такий же наказ! А комісарчуки собі. І знов зароїлось. Господи Боже, аж голова крутиться. Усі „звертаються", усі закликають, усі грозять, страшать, брешуть, провокують. — Ще тільки 48 годин до 20 липня залишилось, — розкидають по лісах, селах і полях листівки літаки. Ще тільки 24 години, — кидають знову на другий день. — Ідіть, ідіть, спішіться, ще один день „продовжено" час зголошення, бо вже йде ціла армія з фронту, — тоді буде запізно. Війна в світі скінчена, ще тільки одні бандеровці воюють. Тепер їх зітремо на порох. Рятуйтесь, поки час, і зголошуйтесь.

Здавалось, що хіба тим скаженим безперервним виттям застрашуть, забрешуть, загіпнотизують усіх, як вуж давун самим страхом гіпнотизує свою жертву і вона йде йому прямо в пащу.

Та не на таких попали тим разом московські дурисвіти. Можуть собі дурити і за ніс водити „греків", „таліянів", чи французів, що їх не знають, але не нас. Ого, ми не скорі на білі ведмеді! Знаємо вже добре тамтуди дорогу і всі стежки. Тепер хай другі, дурні, пробують цього добра, кому так пахне смачно московська большевицька кваша. А нам буде й того, що вже покушали. Ми добре, що раз взяли за зброю. Не одурять тепер нас! Сказіться, а не зложимо нікому в світі зброї. Ми її здобули своїми руками і більше не пустимо. Ми вже добре знаємо долю безборонного. Буде з нас цього добра.

Так думали і говорили українські повстанці та сміялись з усіх большевицьких погроз. Може де трапився і який дурень-слабодух з-поміж „запільників" або т. зв. „околотників", які тільки ховались, щоб до армії — на фронт їх не взяли, але про революційну боротьбу не думали і тепер мов щурі вилазили дурні на свою власну згубу. Тільки й потіхи, тільки зголошених мали большевики. Але тих, яких вони власне найбільше хотіли дістати у свої руки, — українських повстанців-революціонерів, вони не дістали. Даремно стільки шуму робили, даремно чекали на „обдурених". Та не обдурили.

Так минув і двадцятий, а за ним і тридцятий і то вже не один.

* *
*

Минув двадцятий і на Гуцульщині. Тихо тут зі „зголошенням". Ще тихіще, ніж де інде. Бо ж тут довкруги гори — царство непокірних.

Але не сплять сталінські хроби з пропаганди. У них же ж „тьохніка", у них кіно. Нема зголошених з повинною, так вони їх в кіно показують.

27 липня районне містечко Яблонів має атракцію. В кіно йде фільм про добровільну здачу бандерівців з „повинною"... Бундючно чуються і гордо глядять по залі енкаведисти. Майже переможцями чуються. Бо на екрані вже кінець „бандьорі". Виходить його військо з лісів

та лугів і спішить з поклоном совєтській власті. Горді й щасливі сьогодні сталінські партійці, як ще ніколи. Нарешті мине найбільша небезпека совєтського союзу. Нарешті скрутять голову тим небезпечним сівачам революції. Ох, яка геніяльна політика нашої партії — хвалять-ся між собою. Жодною зброєю не звоювали ми їх, а давай, взялись за хитрість, за пропаганду, і пішло. Глядіть ось, граждани, пильно на екран. Нескінченим рядом ідуть „бандьори", складають зброю і кленуть та присягають знищити своїх командирів.

А „граждани", — жителі містечка, глядять на екран, а в душі іншу думу гадають. Чи ж би направду так, жалко усе мало скінчитись? Ні, не може бути. Ті, що вчора так славно боролись, сьогодні наплювали б самі на себе? Ті, що досі ніде нікому голови не схилили, що всі окупації видержали з піднесеним прапором Самостійної, Соборної, Вільної, мали б тепер впасти, мали б зрадити... Серце мало не розірветься, — ні, ні, вірити не хоче! Та ж тут довкруги кожний ліс, кожне дерево шумить таємничо безконечні золоті легенди про тих лицарів-героїв, що встали наче з казки на оборону і визволення народу та сповняють раз-у-раз чуда-діла, неперевершені подвиги, яким рівних не було й немає в світі.

Де ж ти, козацька славо? Де ж ви, хлопці повстанці? Де ж ви, невгнуті революціонери!?..

А на екрані, на срібному полотні, йдуть чорні тіні, з похиленими головами... й росте гора зброї...

Здається серце розірветься з жалю, і сорому, і болю... Невжеж...?

А ворог-гад повзе, і шепче, і сичить — ось гляньте тільки на екран, тут вам факти... та втім...

Тррах!... Таррррах!... Таррррррах! — грають грізно серії кулеметів. Не у фільмі, а справжні. Десь близько, от тут, у містечку.

Ррах! — гахнула і стрясла всіма шибами граната.

Зникла одразу вся маска недавнього тріумфу чекістів. Паніка, переполох, втікають, — бандьори у місті! Пропало кіно!

Це сотня УПА під командуванням друга Мороза прийшла в гості у райцентр, щоб продемонструвати свойого двадцятого. Підійшли під муровані будівлі НКГБ і сипнули по тім лігві кривавого гада з кулеметів і гранат.

Ось маєте, гади і брехуни, нашу відповідь, нашого правдивого двадцятого!

Група членів ОУН в день відходу 10. 7. 1947 року з Лемківщини до УССР. Командант групи д. Буревій.

* *
*

А тепер ще на Жаб'є, в поклін Верховині! Тут цілу осінь і зиму, аж до весни 1945 року наша повстанська гуцульська республіка була. Жоден сталінський шур не смів навіть показатися. Але тепер не те... Повстанські курені пішли з весною ген далеко у рейди. Одні на Срібну Закарпатську. Другі на Буковину. Треті ген під Київ, де святий Дніпро. Ще інші ген далеко на захід боронити Лемківщини, і в Словаччину та Чехію, ще інші ген на Білорусь. Треба ж нам всюди бути, треба нести вогонь нашої революції широко й далеко.

А тут тимчасом, вже й у нашу, нескорену досі Гуцульщину повно червоних щурів налізло. І Жаб'є, і Бистрець, і Красноїлю, і Голови обсіли та мало не заїдять.

Давай налоги і продналоги! Давай поставки! Давай позики за позикою! Давай добавки, давай молоко, давай худобу, давай і давай. А то до того ще й самі беруть, грабують і крадуть. Та й того мало. Давай їм ще своїх синів і дочок, давай, видавай, зраджуй свою рідну кров. Обігнатися не можна від тої напасти. Згадують гуцули минулу зиму, коли тут була повстансько-козацька воля, і тільки з того зітхають, — одні показують при цьому, а другі затискають п'ястуки. Нема десь довго наших синів-легінів... Пішли кудись великою силою і щось довго забарились соколи наші.

А може?... Бо й тут товчуть у червоній ступі про двадцятого... Не дай, Господи, ще й сорому такого на нашу славну Гуцульщину...

Тим часом горами і долинами, ярugами і потоками, верхом і лісом, в зеленім покривалі лісів підходять якісь постаті. 9 серпня раненько над долинами Чорного Черемоша зацокотіли знову кулемети.

— Йой, наші, Бігме наші, — летіло з хати до хати по широко розкиненому прекрасному чудовому Жаб'ю.

Кулі свищуть довкруги, але дівчата, а за ними діти таки не видержали. Де там, вони вже на дворі, бігають, заглядають, тішаться аж плачуть. — Прийшли таки наші хлопці, вернулись. А статочні ґазди тільки приглядаються, як втікають у паніці червоні щурі, і підсміхуються. Чекайте, ось дістанете свою позику!

А там на горбах цокотять кулемети і стукочуть. Так само міцно молоді, стрілецькі серця. Вони пильно дивляться, щоб добре цілять, щоб не сікти по селянських хатах, по дітворі, ну й по дівчатах. Бо вони знають, що ґі заглядають нишком з кожнього вікна і з-за кожного вугла.

Добре б'ють наші славні хлопці. Онде на вулицях вже валяються скрізь трупи сталінських посіпак. А „самий главний" кат — майор НКГБ так втікав стрімголов до пивниці-бункру, що з перестраху гепнув головою до муру так здорово, що по трьох днях помер.

Тимчасом з-поза верхів чути також густу, щораз густішу стрілянину. Це підвідділи сотні Мороза ліквідують ворожі станиці в Головах, Бистреці і Красноїлі. Одразу очистили від червоних щурів і гадів одного дня кілька сіл.

Радіє ціла Верховина. Живуть наші діти! Живе наша слава! Славні легені!

Радіє і ціла Україна.

Бо таки не здались, не зголосились, не покорились. Брехали червоні гади про двадцятого!

Ось далі грають всюди кулемети. Вони співають про волю. Вона живе! Вона прийде!

Старшини УПА і працівники ОУН в Комарнипькому лісі на відправі перед акцією на місто Динів 12. XI. 1946. року.

НЕ ПОСОРОМИЛИ ЗБРОЇ

„Я впевнений, що зброї, яку Ви одержали з рук Нації, не посоромите і прийдешнім поколінням передасте своє ім'я, вкрите безсмертною славою".

(Із наказу Головного Командира УПА, Тараса Чупринки, „до бійців і командирів Української Повстанської Армії" —травень 1945 р.)

Затирали руки з радости чекістські генерали. Увижалися їм уже нові ордени, медалі, тисячки рублів нагороди, місяці відпочинку в курортах, признання самого Берії, а навіть Сталіна. Успіх в сто відсотках певний:

— „От попалися, „бандьоровщики". Дамо вам, геть вас знищемо. Но й розвідка наша не надурно ж стільки по ночах налазилася, не дурно ж міліони рубличків видано. Не дурно ж і наші чекісти-сталінці повстанців по селах вдавали, від легковірних „хахолок" про постої та переходи „Галайди І" довідувалися. Так і вислідили вас нарешті, вислідили й докладно оточили. Тепер уже нас ніде не прохитрите, бо кожна стежинка, кожний горбик обставлений хорошими бійцями, самими гвардійцями, максимами новенькими, артилерією та гранатометами. Всі села, всі дороги, геть далеко вздовж і вширш обложили ми нашими військами. Здусимо вас у цьому вашому клятому лісі: нас же десятки тисяч, а вас сотня. Еге ж, спіймаємо вас нарешті. Не висмикнетеся нам нікуди, бо сталінські соколи літаки приготували. Всюди вас вислідимо і доженемо. Не вдасться вам ні в яворівські ліси утекти, ні в Холмщину пробитись. Там наші пограничні застави день і ніч невтомно зорять, на вас ждуть і порядно вас привітають".

Так тішилися вороги-нелюди хвалькуваті.

Це другого вересня 1945 року повстанська сотня „Галайда І" попала в большевицьке оточення в лісі біля села Камінські (р-н Магерів, области Львів). Гори львівсько-томашівського Розточчя, які якраз перебігають цим лісом, уможливлюють повстанцям перед меншими, хоча й переважаючими енкаведівськими силами безпечно маневрувати. Але вже з кількадесять разів переважаючими

силами ворога приходиться гірше, бо цей може тут легко використати всі теренові закриття, створити безліч добре забезпечених вогневих точок. Так і тепер „Галайду І“ оточили сили одної енкаведівської дивізії.

На вибраних заздалегідь становищах повстанці вичікують на ворога. Може ще вдасться обминути цей невигідний бій.

Година 11-та. Ворог таки відкрив місце постою повстанців. Треба скритися, близько підпустити його та нагло й сильно по нім вдарити. Удар. Ворог пристав і знову кидається до атаки. Сильно наступають большевики. Вперто й безнастанно женуть своїх бійців чекістські командири до бою. Рукопашним боєм їх відбивається. Довго триває навальна битва. Ворог втікає, але скоро може підвести свіжі сили.

Заряджено пляновий відступ. Большевики можуть наступити із цього напряму, куди відступають повстанці. Треба на всякий випадок забезпечитися, треба створити нездобуту живу і рухому фортецю. Командир сотні Перемога формує з повстанців ромб. Одно гостре вістря цього ромбу звернене в сторону тількищо відбутого бою. Друге гостре вістря становить переднє обезпечення. Тупі вістря становлять бічні обезпечення. В разі наступу з якогобудь боку — ромб негайно звертає всю свою силу в данім напрямі.

„І станемо плечима до плечей, і на чотирі боки шаблі!“ — пригадуються слова Яновського,

Рухома повстанська твердиня по-містецьки лавірує по лісі, зручно використовує горбкуватий терен, тут і там відбиває малі большевицькі групи, що постійно стараються знову намацати відділ та віднайти напрями його маневрів.

Два ворожі літаки безнастанно контролюють поле бою. Повстанці вміло уникають їх погляду, хоча руки сверблять вдарити по них із кулеметів.

Чекісти дальше шукають. Ворожа артилерія та гранатомети через це тратять вартість і не можуть обстрілювати ліса. Так, хоча одного лиха менше!

Ось уже знову віднайшли та відразу підвели свої великі сили. Пахкають крісові стріли. А тепер кулемети. Але повстанці не вступаються. Їхня зброя б'є густо та цільно. Йдуть в рух гранати. Проте ворог трохи чекає,

а відтак лізе вперед. Ще раз-разом усі по нім! Таки мусів відступити.

Повстанці теж осторожно опускають поле бою, бо легко можна бути оточеним.

Вояцтво перетомлене докраю. Від безнастанних маршів ноги стають колодами, від безнастанного зорення очі клеються, горло домагається охолоди, а руки та плечі вже поважно відчувають тягар зброї та муніції.

Та ворог з усіх боків, відпочити не дасть.

Повстанці зраджують охоту вибрати найдогідніші становища і там провадити круговий оборонний бій. Це ж був би теж відпочинок після маневрів. Якщо б там дотримали до ночі, то відтак можна б було ворогові вимкнутися.

Якщо ні, а це більш можливе, то підуть усі за прикладом героїв з-під Крут: до останнього набою, до своєї смерти битимуть ворога. Згинути, але не сплямити свого імени, імени українського повстанця.

Сотенний к-р Перемога про довгий бій на становищах не хоче й думати. Не по-партизанськи це. Крути? Нам нові Крути не писані. Нам писана перемога. До дальшого життя і до дальшої боротьби піде ще „Галайда!". Не дасть ворогові тішитися з повстанської поразки. Бо поразки і не сміє бути.

Дано наказ ударити несподівано, сильно та виріщено по енкаведівськім персні, розтрощити його в однім місці, пробитися поза нього та зникнути безслідно з очей сталінських собак.

Першим кинувся на ворожі лави сам к-р Перемога. Твердий і впертий він у боротьбі. За ним без хвилини й вагання, з могутнім окликом „Слава!" рушило все його карне повстанське вояцтво. Кільканадцять ранених повстанців, підтримувані товаришами, теж ідуть до пробою. Легше ранені дальше атакують ворога.

Не сподівалися чекісти так могутнього удару. Їхні застави, переконані в безсилості вже кілька разів атакованої горстки повстанців, уперто стояли на своїх становищах. Повстанська атака розторощила їх упень. Наїть не змогли вже відступити. Інші ворожі групки, що були близько місця пробою, на вид гураганного, нестриманного наступу повстанців, панічно втекли геть далеко на боки.

Щасливо пробився „Галайда І“ разом з усіма раненими. Мав він теж і втрату в убитих. Але це ніщо проти втрат ворогів, проти марева заглади, яке грізно стояло перед повстанцями.

Понад сотка чекістів заплатила своїм життям за цю спробу знищити одну повстанську сотню. А ранених ще більше. Не вдалося вам, сталінські собаки. Не погладить за це вас ваш найстарший собачий батько Сталін.

Не посоромили і не посоромлять зброї українські революціонери.

(За журналом „Стрілецькі Вісті“, видаваним штабом Групи УПА „Буг“. Рік II. ч. 8. — 1945 р.)

Підслух упівця з собакою. Весна 1947 року.

НАД ГРАНИЧКОЮ

Майже у кожнім селі залога від 30 до 100, або і більше чоловік. Довкола будинку залоги заздалегідь викопані, укріплені безчисленні окопи та кулеметні становища. А дальше і колючі дроти.

В поясі до 30 кілометрів звичайній людині тяжко пройти, бо за документами як пічнуть тебе щокрок випитуватись, то й світ цілий обридне. Де тільки не подайсь від свого дому, то вже хтось потихеньку на віддалі стрілу за тобою безнастанно чигає. Прийшов знайомий у твою хату, то вже цим агент НКГБ цікавиться.

По містах у цьому поясі маси танків, танкеток, артилерії, гарнізонів внутрішних військ НКВД.

Врешті цілком виселений, широкий на один кілометр пояс. Літком цей пояс докладно заорюється та боронується. Ніччю попри цей пояс ходять численні стежі зі собаками та слідкують, чи не появилися свіжі сліди. Зимою, то й боронувати не треба, бо сліди в снігу прекрасно відбиваються. А відтак погоня по слідах.

Що це все такого? Фронт? Околиці фабрики атомної бомби?

Хто хоча трохи жив у Совєтськім Союзі, зараз догадається, що це цілком звичайна пригранична полоса.

Так і зараз, хоча практичні кордони сталінської імперії проходять ген аж по ріці Ельбі, то все таки границя СССР з Польщею (пересунена дещо на схід лінія Керзона) цілком нічим не відрізняється від якоїбудь справжньої. Дарма, що ця границя розділює тільки окремі сівозміни великої сталінської домени. Дарма, що й економи Хрущов і Берут живуть у згоді, як „брат з братом".

По обох боках цієї „границки", як то її призирливо називає місцеве населення, діють сильні відділи УПА, і сталінці тому власне навіть ще більше старанно повнять пригранічну службу. Погранічники-енкаведісти беруть участь у всяких облавах, пацифікаціях, убивствах, підпалах, шантажах, що їх так масово організують всякі районні й обласні відділи НКГБ.

А спробуй перейти „границку". Якщо дурний ти, і оставиш на контрольнім поясі сліди, то по твоїх слі-

дах і до 40 кілометрів у Польщу за тобою гнатимуться. Дарма, що це вже виглядає на нарушення „суверенности“ іншої „держави“.

Ось таким-то псу-братам-пограничникам утяли раз порядну штуку. Послухайте!

10 жовтня 1945 року. Ніч темна, хоч око виколь. Хтонебудь може підійти до тебе, в лице тобі вимірити, а ти його не пізнаєш.

Справжня партизанська ніч. 25 км. від „гранички“, в районі Кам'янка Струмілова, на присілку Банівка, біля села Сілець-Беньків, по днях гарячої гончої служби відпочиває у своєму укріпленім будинку чота пограничників. Сну їх береже стійковий.

До присілка навмання підсуваються таємничі постаті. Чорний їхній одяг зливається в одне з довколишньою природною теміню. Нічим, ні зле поставленим кроком, ні шепотом, ні необережним порухом зброї не зраджують себе. Вже недалеко будинку погранзастави. Тепер утворюють правильне бойове півколесо.

Це бойова повстанська група підготовляється до наглого наскоку на кривавих сталінців.

Командир бойової групи Погром ще з одним повстанцем підсувається прямо під ворожу стійку. Десь притаїлася вона, бо не видно її. Обережно ставлять кожний крок безстрашні революціонери, щоб тільки до стійкового непомітно дібратися, то й решта піде гладко.

— „Стой, кто йдьот?“ — репетує ворог. Це стійка. Таки зауважила. Тепер коротка, нестерпна тиша. Чекає на відповідь. Зараз її дістане.

Короткі, вперед обчислені рухи, глухий удар, осліплююче світло і серія стрілів, зойк, гук падаючого тіла і дзвенькіт випущеної з безвладних рук зброї. Це командир Погром вистрілив ракету — знак початку концентричного наступу, а його товариш розпрощав з цим світом стійкового ворога.

Світло ракети осяяло все довкруги. Революціонери дістали нагоду докладно зорієнтуватися в положенні. Перед будинком пусті ворожі окопи. А ну, до них! Тепер уже безпечно. Ворог на згубу собі викопав бойові становища.

Гураганний вогонь по будинкові. Могучий, одностайний повстанський оклик „Слава!“ Ворог не відзивається,

не відповідає нічим. Віщує це перемогу? Так!

Тепер запальними кулями. Ось так! Загорілось!

Палахкотить дах, віконні рами і двері. Сталінці пробують утікати, але із усіх боків вітає кулеметний та автоматний вогонь. Можуть відступати тільки в середину будинку. Але там уже немає куди.

Пожежа сичить, кидає вогнем довкруги: це на тлі темної ночі смолоскип перемоги правди над злом.

Ворог пробує відстрілюватися. Відізвався кулемет та автомат. Ух, прокляті! Упав убитим один повстанець. Теж один раненим. Ще перед своєю смертю плюєш, проклятий?

Ще раз гураганно зацокотіли кулемети революціонерів.

Рій повстанців непомітно, схиляючись, підлазить під сам будинок. Уже під вікнами. А тепер десятки гранат! На додаток! Маєте ще, кати!

В будинку ще метушня. Мов щурі, бігають з кута в кут недобитки чекістів. Деякий спробує десь притаїтися, а відтак нагло вимкнутися Та зараз його вітають повстанські кулі.

Пробують прориватися. О, не вдасться їм. Надто вони бояться смерти, щоб мати щастя вирватися з її лабет. Ага, відступають назад перед вогнем кулеметів. Так, назад, у вогонь!

Минула вже перша година. Станиця пограничників знищена. 60-ох кривавих чекістів упало від повстанських куль або згоріло у непощаднім, караючім вогні. Здаватися побоялись злочинці. Дочекалися нелюди рахунку за свої злочини. І заплатили його.

Десь здалеку гудуть мотори. Це ворогові йде допомога. Запізно трохи, бо не стало вже його. Може хочете ще заскочити повстанців? Ніч-мати не дозволить на це. Дарма, що це над граничкою.

Зникають у темині революціонери. Несуть зі собою трупа свого товариша. Поховають святочно героя. Це данина повстанців для перемоги правди над злом і тьмою неволі.

Далеко на обрії видко ще слабу луну горіючого чекістського кубла. А біля нього гудуть танкетки. Так, окупанти-варвари, приглядайтеся, як українська народ-

ня революція карає ваші злочини. Приглядайтесь, вона всіх вас, паразитів-експлуататорів, змете!

Правда переможе!

(За журналом „Стрілецькі Вісті", видаваним штабом Групи УПА „БУГ. Рік II. ч. 8. — серпень, вересень, жовтень 1945 року.)

Відділ УПА в наступі. Перемишлянщина — весна 1947 року.

В. Г.

СЛАВА СМІЛИВИМ!

Святкують окупанти роковини Жовтневої Революції. Гірке і брехливе це святкування. Насмішка над підставовими правами робітника чи селянина. Під маскою перемоги над експлуататорами заховалась у тисячі разів гірша, бо безоглядна, невмолима, піддержувана сотнями тисяч чекістів експлуатація. На вустах слова про щасливе життя трудящих мас, а в практиці, — гірша від старинної неволя десяток міліонів. За кивком кровожадного новітнього Нерона Сталіна животіють і мучаться власне ці трудящі маси.

Святкують, шаліють, п'ють і бавляться тільки чекісти всяких мастей, партійні верховоди та їхні вірні вислужники. Решта мовчки кориться, а в душах плекає камінь ненависти і відплати всьому большевицькому режимові.

І в другий день сталінського „великодня", 8 листопада 1945 року шаліли кати. Та деякі з них уже того дня дошалілися до свого остаточного, невмолимого кінця. Властиво мали щастя, бо не дочекаються загальної масової, народної розплати.

* *
*

При головній залізничній магістралі схід-захід, десять кілометрів на схід від Львова, село Пикуловичі. Більш, як у інших селах гуляють тут чекісти, кровожадні сталінські собаки. Користаються з близької залізничної станції.

День вільний від праці. Большевицькі посіпаки під впливом „празничного" настрою, під впливом випитої ними водки менше зважають, менше слідкують.

У хаті Михайла Мазепи робітник ремонтного цеху Володимир Шандровський теж своєрідно користає зі сталінського свята. Не пішов він на вудку виплачуваних енкаведистами юдиних грошей, не заплямив своєї особистої чести, мимо шантажів та залякувань, брехливим горланням на честь сталінської кліки, але, згідно свого сумління, прямує шляхом нової революції, революції народів за справжнє здійснення соціяльних і національних прав.

На столі порозкладані купки розмальованих на великих аркушах паперу лозунгів. Дістав їх Шандровський недавно від одного повстанця. Залюбки приглядається повстанським кличам. Читає: „Смерть червоним фашистам!", „Хай живе УПА!" та інше. Уже тепер представляє собі, яке враження зроблять ці кличі на його товаришах-робітниках, на місцевих селянах і червоноармійцях, та з якою злобою читатимуть їх та здиратимуть енкагебівські гайдуки. Тепер тільки ще приготовити клей, а смеркне, потихеньку, крадькома повивішується лозунги вздовж по домах, парканах, на станції, в ремонтнім цеху. Вже знову увижається йому, як

він рано йде вулицями, а люди, оглядаючись, прочитують правдиве протисталінське слово. В голові його буде все повторюватися радісна та горда думка, що це власне він порозліплював ці кличі, що це він не боїться і сили, підступів і шантажів НКГБ.

Рипнули сінешні двері. Певне домашні? Хто ж смів би тепер туди зайти? Та, ні! Рвучко відчинилися і кімнатні двері. А в них, на порозі двох большевиків. Шапки з червоним довкіллям, на рукавах золоті сталінські зірки зі серпом і молотом. У руках автомати. Енкаведисти!!!

Понурий, грізний, допитливий ворожий погляд по кімнаті. Стільки паперу на столі? Еге, та це не щобудь. Зловили бандерівського пташка на гарячій роботі.

Кинулися посіпаки на робітника-революціонера. Хотіли вхопити його, зловити за руки, зв'язати, зревідувати, заарештувати. А відтак, відомо: катування, допити, вкінці у найкращім разі смерть по довгих муках, або довгі роки животіння і конання в лаграх. Це ж „злочин" за 54. статтею совєтського карного кодексу.

Чи має це статися? Ні! Ще є зброя в кишені! Не пощастить чекістам! Ніколи!

Короткий оборонний рух. Нібито старається вимктутися, а тимчасом уже — пістоля з кишені появляється у твердих, робітничих руках.

І — стріл!

Паде важке тіло чекіста з брязкотом на підлогу. Добре поцілив Шандровський, рана смертельна. Стогне, харчить ще перед смертю один катюга.

Другий пробує ще заатакувати. Не вдасться! ще по нім! Знову стріл! Тільки раненим став сталінець. Дальше кінчати з ним нема часу.

Гураганом у двері скочив революціонер. На подвір'я, відтак поміж хати і геть за село.

Спинилась робітнича постать. Із задоволенням перемоги відітхнули задихані груди. Рука пестила холодну цівку вірного товариша-пістолі.

А що дальше? — Дальше? Річ звичайна — в повстанці!

Тут його шлях боротьби — на помсту катам! За волю народу! За краще життя робітників і селян! За волю і долю рідного, збідованого, скатованого, поневоленого українського трудящого люду!

Вірлинів К.

МІСІОНЕРИ „ПРАВОСЛАВ'Я"

До голови „сєльсавєту" з райцентру прийшло повідомлення для місцевого пароха, о. Н, негайно явитися в місто Сколе до „райісполкому" в справах „русско-православної церкви". Вістка про це скоро розійшлася по селу К., де мешкав о. Н. Люди добре вже знали, що священика знову покликають енкаведисти; конечно стараються вони його „навернути" на псевдо-православну „віру". Мовляв, римський папа проти них, то мусиш зірвати з ним. Українські греко-католицькі митрополити (Шептицький, Сліпий) теж не тільки що за Сталіна не хотіли молитися, але й до боротьби проти нього закликали, то мусиш наплювати на них. А ось Алєксєй — московський патріярх — не тільки Сталіна шанує, але й церковними грішми спомага, вірних своїх компартію шанувати навчає та до боротьби за диктатуру „пролетарів" з Кремля взиває; з нами по „внутрєнних дєлах" співпрацює, — а сам ордени за те і жалування дістає... І як тут так хорошому батюшці не підчинитися, як тут на свою рідну русскую віру не повернуться, русско-православним не стати і ласк НКГБ не заживати...

Та мабуть, не схотів о. Н. сталінських ласк, не явився до райцентру... захворів негайно на вістку про так „миле" запрошення.

Сильно лютував „уполномочений по дєлам русской православной цєркві". І як, щоб такі попи не сміли слухати його „запрошень". Та він їм покаже, та він їх на Сибір. Туди їх, куди пішов митрополит Липківський і всі ті, що то держались вперто якоїсь своєї окремої „самостійної", „автокефальної", та ще й „святої православної української церкви"! — В Сибір їх, в Соловки, або прямо в землю! Туди, де й тепер Сліпі і другі ваші митрополити і єпископи. Всі ви кляті „ізмєннікі", „хахли", чи православні чи греко-католики, — а всі „самостоятєльної ізмєни" держаться. Та ми вас повчимо, та ми вас посвятимо таки вашим кропилом, так що не встанете більше! „Нада вам нашево Алєксєя... вот хорошій патріярх. Боліє дєсяті гадов у нас в НКВД работаєт. Єщо за

ГПУ і Чека сєкретним афіцєром бил", а тепер, он, як заслужився. Сталін його на патріярха висвятив. Мудрий наш Сталін. І хороший патріярх Алєксєй. — „А вас, ізмєннікі, всєх пєрєвєшаєм!"...

Та ні, треба таки дещо наразі вгамуватись, примаскуватись, треба делікатно до них підійти. Це ж водії цієї націоналістичної зарази, а їх як знешкідливиш, то й село скоро „православним", цебто слухняним для НКГБ стане... формально, офіційно треба полагоджувати. Авжеж...

* *

*

Начальники НКГБ-НКВД формально „соборчик деканату" скликають. А практично...

До села К. в'їжджає автомашина з озброєними людоловцями. Алярм, метушня по селу. Дітвора від хати до хати передає: „большевики, москалі, авто!..." Скрутився і пан-отець. Невжеж це по нього, за те, що запрошення не приняв? Треба десь геть з дому податись. Та вже запізно. В дверях стоїть большевицький автоматник. „Паєдєш с намі, батюшка; на машіну садісь!" — гукає.

Замовкло село. Таки забрали отця. По всіх селах району священиків забрали. От, антихристи прокляті! Та недовго вони на світі божім побудуть, недовго варвари шалітимуть! Село це виразно передчуває.

Везуть о. Н. автомашиною, везуть у грізне невідоме. Через брами НКВД-НКГБ перехід тільки в невідоме. Ще тільки осніжені полонини гордих карпатських верхів окрилюють, додають відваги. Там десь під ними, в просторих, темних лісах гуляє повстанська воля, додає надії, ручить, що зійде вона з гір в широкі долини, в гучні міста, прожене тьму кромішну сталінських посіпак та правді шлях промостить. Але тимчасом ще цівка большевицького автомата вперто і неподвижно спрямована в груди отця. Палець енкаведиста, що чигає недалеко спускового язичка, провокаційно насміхається зі своєї жертви.

А ось уже і „райісполком". Стали. По хіднику нетерпеливо ходить „уполномочений", очікує своїх неофітів. Ось ще один „прибув". Треба його якось придобрити. О, вже є. Різко кричить він до конвоюючого енкаведиста: „Спусті автомата! Зачєм ета вся чепуха! Батюшка до нас только на соборчик прієхал! Панімаєш!..."

У селі Стинава не вдалось большевикам. Боялись вони цього села, із острахом до нього входили. Не раз тут по шкурі своїй добре дістали. Автомашину оставили далеко на гостинці і підходили до села на пальцях. Вже й недалеко церкви були і тут заздріли українських повстанців. Двох молоденьких з автоматами! І втекли большевицькі „сердеги“, аж дорога курилася. На автомашині „ходом“ 80-кілометровим до містечка Сколе увігнались. „Уполномоченому“ голосять: „Бандеровців у селі много, не далі свого попа!“

* * *

У великій нетопленій залі вже чекало кількох священиків і нудилося. Тупо споглядали один на одного. Що з ними буде? Соборчик? Чи може суд? Арештування? Сибір? Всіх чейже привезли під конвоєм готових до стрілу автоматів! А може б так втекти...

Ще не починають „соборчику“, бо не половлено ще всіх парохів деканату. Треба, щоб було їх більше, щоб „соборчик“ був „добровільний“ і „стопроцентовий“.

Снуються по залі священики, деякі поволі, непомітно зникають з неї, кружляють вулицями містечка, шукають якогось непомітного переходу, щоб зникнути з очей енкаведистів, що безнастанно з уміркованої віддалі стежать за ними.

Отець У. припадково приїхав до містечка велосипедом. „Запрошений“ до залі, де мається відбути „соборчик“, скоро пронюхав непевну ситуацію. Покрутився дещо по вулицях та непомітно виїхав за місто. Хитрі очі большевицького агента скоро це зауважили. Телефон, і вже погоня готова. Автомашиною женуть сталінські „православні“ місіонери за отцем У. Чимраз ближче! Для повнішого ефекту щей кілька серій з кулемета. Пускають, — от так, „понад голову“... Дігнали!... Не мав щастя того ж дня о. парох У. Мусів „добровільно“ повернутися на „соборчик“.

* * *

На довірочну розмову по одному парохові викликають. Широколиций, з широкими золотими пагонами, хва-

стаючись своїми золотими зубами, енкаведист веде розмову. Спочатку ця „розмова“ спокійна, улеслива, ніби легко навчальна, переконлива. Відтак уже нахабна, погрозлива, груба, повна лайок, прокльонів, застращувань. Вкінці грубі обіцянки: „Й... т... м... Панімаєш, всьо только от тєбя завісіть. Ти только адін проті стаіш. Всє согласни, ти только адін нє хатіш. А ти харошеє дєло поддєржі, то всьо от нас палучіш. Што только хатіш. Водку, сахар, харошую квартіру, красівиє дєвкі. Панімаєш!“

Польове Богослуження для стрільців УПА на Лемківщині. С. Криве над Сяном 3. VIII. 1947 р.

* *
*

Почалось. Уполномочений теревені плете і про папу, і про унію, і про зраду українських національних інтересів уніятами, взиває священиків тут зараз на „соборчику“ обговорити всі ці справи, вияснити становище деканату до русско-православної церкви, „делегата“ з-поміж себе „висунути“ та його пізніше на „собор греко-католицької церкви“ „вислати“.

Не хочуть священики „виступати“. Якже ж, — правди сказати не можна, бо за це відомо... Сибір чи тюрма, а проти брехні душа бунтується, не допустить до неї. Кожний під лавку сховатися хоче. Гірше ніж в'язнями чуються... Бо тут їх ще й на глум змушують зі своїх святощів насміхатися.

А „цей“ таки викликує. По списку! „А“ вот, нехай парох Г. із села А. свою думку вискаже. Піднімається визваний. Неясно, тихо, навмисно поликаючи слова, говорить. Старається нейтральним бути, свого становища не виявити, хитро-мудро час прогаяти тай так дразливу справу обминути. Що до папи, то бували різні папи; епископи греко-католицькі між собою сварилися, от, як Хомишин із Шептицьким, то й між ними недобрі бували; священики тільки для Бога й народу служать; нехай так буде, як народ схоче! — компромісово крутить він. А за ним подібно і всі парохи свої „виступи“ прохитрили.

На чолі „уполномоченого“ лінії гніву показуються; очі його кров'ю наливаються, руки відрухово, нервово, погрізливо за нагана хватають. „Ох, прокляті попи; і возись з ними; їх би відразу на Сибір, або під стєнку! Не такі дразливі справи рішали і все хорошо пройшло!“ — вовтузиться в його голові.

Виступає старенький декан. Різко виходить з-поміж рядів лавок та на підвищення вступає. Дрижачим, старим голосом рішуче промовляє. Сміло споглядає на своїх священиків, чує, що вони на нього очікують, від нього напрямної вказівки ждуть. І він картає себе і їх. Якже ж, присягу нарушити, на свою Церкву наплювати? В тяжких хвилинах своїх епископів опустити? Зрадником стати? Ніколи!

Тут нагло „уполномочений“ перерву заряджує. Знову хвилини повні напруження. Пошепки, стривожено порозуміваються поміж собою зібрані. Поволі, понуро пливуть грізні хвилини...

В залю остентаційно входять два умундировані, узброєні чекисти. Маршовим кроком підходять до декана. Один з них урядово гука: „Ви арєстовани! Пайдьом с нами!“

І пішли. І увижаються священикам енкаведівські допити, муки, оґратовані вагони, що на Сибір мчать. І конц-

лагер на канальських роботах. І повільна, голодна смерть від виснаження.

Продовжується „соборчик". „Нужно вже кончать і резолюцію зложить" — заявляє „уполномочений". Вже текст „резолюції" читає. Усе готове. Папу та унію проклинає, а Алєксєя московського попід небеса вихваляє. Вкінці домагається прізвища „делегата" на „собор". „Тільки фамілію вписать нужно; текст уже готов" — каже.

Торгуються священики. Поправки тексту хочуть! Дещо бодай змінити! Компромісово підходять! На це „уполномочений" годиться. Тільки „делегатом" ніхто не хоче бути. Вкінці заявляють, що церковній ієрархії підчинятись мусять, не можуть поза її плечима делегатів вибирати. Нехай вже декан делегатом буде, бо він і так з „уряду" ним є.

Довго опирається „уполномочений"; декана „врагом народу і совєтськой власті" називає. Вкінці по довшій надумі виходить та вкоротці впроваджує декана на залю.

Резолюцію прочитано, декана „делегатом" на „собор греко-католицької церкви" „висунено". А тепер ще треба комусь, яко „президії соборчику", текст „резолюції" підписати. І знову всі радо б сталисъ невидимими. Ніхто не хоче „почесного" титулу голови президії мати.

Скінчилось на тому, що хтось несміло запропонував резолюцію деканові підписати. Інші тимчасом поволі висмикувались, щоб їх не змушено цирографу підписувати.

В залі остався тільки декан з „уполномоченим" над непідписаною ніким „резолюцією соборчику" такого то а такого то "деканату, що відбувся то такого то а то такого то дня, місяця грудня 1945 року в місті Сколе".

Як це вже декан цю преславну „резолюцію" підписав, чи не підписав, не знають добрі люди, бо він доперва за два тижні з „гостини" від НКВД на свою парохію повернувся. Коли хто його про переживання спитає, то він тільки зуби затисне і руками нервово замаха. Мабуть недовго вже й потягне. Ходить мов тінь давньої людини.

По стахановськи і радикально вив'язуються енкаведисти зі своєї ролі місіонерів „русскаво православ'я".

Примітка: Деяких місцевостей і прізвищ в цім репортажі не подається, щоб не наражувати згаданих людей на переслідування чекістів.

Можна бути певним, що т. зв. „собор греко-католицької церкви" з місяця березня 1946 року, який „прилучив" українську греко-католицьку церкву до „русско-православної церкви", відбувся подібно ж, як вище описаний „соборчик".

Великодня картка, видана в друкарні УПА на Лемківщині. Праця різьбаря Петра. Великдень 1947 року.

БІРЧА

Тоді, коли в центральних областях України кипить завзята боротьба проти московсько-большевицьких наїзників, не відстають і позаду українські землі за лінією Керзона. Ця вітка української землі, відділена штучним

кордоном від решти матірних земель, веде боротьбу проти червоних окупантів та їх польських наймитів. Особлива натуга боїв зросла у час насильного виселювання українського населення. На цих землях, а головно в Перемищині, Бірчанщині і Любачівщині, де ворог кладе найбільший натиск і вводить до боротьби що-раз нові дивізії — розгорілися завзяті, прямо фронтові бої, що ведуться від перших днів вересня 1945 року по сьогоднішній день. На перше місце виступають кілька боєвих операцій, ведених під командою командира Коника, який в останній і найбільшій бойовій операції на Бірчу загинув геройською смертю.

Хоч такі бойові операції, як здобування міст і наступ на ворога, схороненого в мурах, укріплених бункрах та при такій концентрації сил тяжкої і легкої зброї, — не покриваються з засадами партизанської тактики, однак розміри боротьби, яка розгорілася в цих теренах, і її вага рвали стрілецтво до цього, щоб ворога бити не тільки там, де він приходить мордувати, грабувати і насильно викидати з рідних хат наше населення, але щоб ліквідувути його бандитські випадові бази. А такою випадовою базою була власне Бірча. Ворог не міг постійно пенетрувати цілого терену зогляду на присутність наших відділів. Тому він сконцентрував свої сили в кількох укріплених пунктах, а головне в місті Бірчі. В цьому бандитському гнізді відбувалися безперервні бандитські екзекуції над українцями, схопленими польським військом і міліцією в час наступів на українські села. Звідти ворог робив безперервні бандитські напади на українське населення і найжорстокішими терористичними методами змушував його до виїзду. Туди звозили польсько-большевицькі бандити у військових і цивільних мундирах награбоване українське добро, туди зганяли з цілого терену на муки і катування арештованих українців, над якими виправляли нечувані звірства, тут ломили руки, ребра, вирізували пояси шкіри, пекли вогнем і рубали сокирами живцем наших батьків, сестер, жінок і дітей. На згадку про ці звірства серце кожного повстанця спалахало люттю і ненавистю до дикого ворога і горіло жадобою пімсти. Стрілецтво зверталося з просьбами до командування, щоб дозволило їм покарати цих нелюдів і звірів за кривди, заподіяні українському населенню. Кож-

ний катований мужчина чи жінка благали Всевишнього, щоб післав на цих катів караючу руку. Чули цей голос українські повстанці і рвалися до бою, щоб покарати здичілого ворога. Впав наказ: До наступу! Покарати і знищити ворога таки в його бандитському гнізді!

22 жовтня 1945 року більші з'єднання військ УПА, під командою к-ра Прута, смілим гураганним наступом здобули і оволоділи в протягу півгодинного бою містом Бірча. В ньому знаходилася залога польського війська і міліції, числом понад 500 вояків з легкою і тяжкою зброєю. Не помогли ворогові муровані будівлі, укріплені бункри і перевага в зброї, бо для українських повстанців немає жодних перешкод і неможливостей. Караюча рука українського повстанця досягнула ворога в його бандитському гнізді. Червоні польські вояки, а з ними і їх опікуни-большевики, що ще оціліли від святих повстанських куль, втікали в біллю і босі по замерзлій землі аж до Перемишля (30 км.) і голосили всюди, що там „страшна навала бандеровцуф". — „Насі вшисці згіненлі, тилько я цудем оцалялем". Тих, що ставили спротив, змушено зброєю замовчати навіки. Бандитську міліцію, що забарикадувалася в поверховій кам'яниці, примушено вогнем нашої тяжкої зброї до капітуляції. По здобуттю міста ще три години кипіла боротьба. — Вислід бою: понад 150 ворогів вбитих, коло 200 ранених та 7-х польських вояків взято в полон і по пропагандивній розмові звільнено. Спалено 40 будівель (в тому числі казарми). Зогляду на завзятість бою і обмежений час нашої акції (наближався день) забрано з побоєвища лише три ворожі кулемети, 20 плащів і 15 пар взуття, а теж деяку кількість муніції. Наші втрати: чотирі ранені, з того один у поворотній дорозі помер.

Тої самої ночі відділ УПА під командою хор. Громенка, виконав акцію на другий бандитський осередок— волость Кузьмину, де квартирувала залога польського війська, в числі 350 вояків. Ось що говорить про цю акцію бойове повідомлення:

„Наступ наших відділів розпочався о годині 2-ій. Вже 10 хвилин по розпочатті наступу підвідділ к-ра Бартля здобув і знищив станицю міліції. Ворог відкрив на всіх відтинках гураганний вогонь з кулеметів і гранатометів. У цьому вогні гине по-геройськи к-р середнього

відтинка Барон. Стрілецтво, однак, рванулось до наступу. Боротьба кипіла. Розгорівся рукопашний бій. Повстанці запалили хати, в яких квартирували ворожі вояки. Влучні повстанські кулі косили ворогів, як траву. У ворожому гнізді закипіло і залунали розпучливі крики: „Брацє, — даруй жицє!“ Повстанці закидали гранатами скупища переполоханих ворогів. На всі сторони летіли розірвані гранатами шматки тіла грабіжників і бандитів. У розгарі бою дістає тяжку рану командуючий відділом хор. Громенко, але перемагає сильною волею біль і загріває повстанців до дальшого бою. Бій триває дві і півгодини.—Зогляду на смерть к-ра Барона і рану к-ра хор. Громенка наказано відворот. Вислід акції: вбито 90 польських грабіжників і понад 100 поранено. Здобуто: кілька кулеметів, крісів, певну кількість муніції, військових плащів і взуття. Наші втрати: 4 вбитих і 9 ранених“.

30 листопада 1945 року відділи УПА під командою к-ра Бурлаки виконали акцію на передмістя міста Бірчі. Ціль акції: звузити осередок постою польських червоних військ, які мимо частинного спалення міста, таки дальше використовували його, як випадову базу в протиукраїнських акціях. За переведенням такої операції промовляло і те, що польське населення, яке замешкувало передмістя Бірчі, безперервно нападало, грабувало і мордувало українців у довколишніх селах. Однак, не дивлячись на це, українські повстанці в час акції поступили з населенням цих сіл дуже оглядно: дозволено забрати їм своє добро і вийти з хат, а щойно тоді спалено забудодовання, щоб зліквідувати їм базу у виконуванні бандитських акцій. Нікого не вбито. На питання, поставлені повстанцями польському населенню, чи знають, за що їх карають, поляки відповіли: „Знаємо, знаємо — нам належалося це зробити ще підчас весни“.

В час акції відділи наближалися до міста Бірчі на 500-600 м. У місті стояла залога війська і міліції, числом 580 вояків. Ворог відкрив крісовий, кулеметний і гранатометний вогонь. А коли акція охопила перші забудування міста, ворог виліз із бункрів та розпочав наступ. Наші відділи контрударом відкинули ворога вглиб міста, де він почав барикадувати вулиці і готовитись до оборони. Протягом цілої акції наші гранатомети (пром. 82 мм.) обстрілювали місто. На світанку відділи, виконавши завдан-

ня, відійшли на місце призначення. Вислід акції: спалено передмістя, вбито 20 ворожих вояків-грабіжників і понад 80 поранено. По нашій стороні лише 3 повстанці були ранені.

З рейду по Словаччині. Старшини УПА відділу к-ра Бурлаки з словачками. Осінь 1947 року.

ТРЕТІЙ НАСТУП НА БІРЧУ

у Святвечір Різдва Христового (6-7. І. 1946 р.)

По виконанні цих і багато інших бойових операцій відділів УПА ворог затривожився. Нервово і панічно задзвонили телефонічні апарати на лінії: Перемишль — Ряшів — Варшава. Місцеві команданти гарнізонів ворожих військ, всякі попки та їм подібні алярмували та благали централю — слати нові підкріплення. Бо попередньо прислані дивізії частинно були розбиті, частинно лежали в шпиталях, а решта порозстрибалася в біллю на чотири вітри.

Збройна противеселенча боротьба відділів УПА сколихнула цілою Польщею. Затривожився і сам червоний маршал Жимєрський, що наші повстанці на цьому скрав-

ку української землі перемелять на хамуз цілу його бандитську армію.

В Перемишлі і Бірчі розльоковується ціла нова дивізія. Польські умундировані бандити, осмілені збільшенням своїх сил, продовжують напади, грабунки, побої і морди українського населення. На чоло бандитських ворожих гнізд знову вибивається Бірча. Українське населення благає повстанців: „Підіть, знищте це вороже кубло, пімстіть наші кривди і муки, не в'яжіться тим, що ворог пізніше з пімсти палитиме наші хати – і хай горять, а ви бийте! . . . "

Чим більше росте ворожий терор, чим більше сліз, крови і кривд народу, — тим більше росте в серцях повстанців ненависть, лють і жагуче бажання розплати. Серце Повстанця, серце його великого бойового командира Коника наливається з кожним днем твердішою постановою: До нового наступу! Без огляду на нерівні сили, без огляду на жертви!

Ворог сподівається заслуженої кари, тому стягає до цього бандитського гнізда, міста Бірчі, щораз то нові сили, гармати, міномети, риє окопи, укріплює бункри, копає підземні сховища і готовиться до оборони. Як день, так ніч кругом стоять численні застави, стійки, стоять на становищах готові до стрілу кулемети.

Однак, для командира Коника, неустрашимого воїна, не існували неможливості. Він знав відвагу і геройство своїх повстанців. Він водив їх у многі переможні бої. Він знав, що його відважні орли підуть з ним і на край світу, проти всіх ворогів, проти гармат і панцерів! Напередодні операції відбулася під його проводом відправа старшин-командирів тих відділів, що мали брати участь в акції. Відважна повстанська рука Командира накреслила сміливий план операції. Присутні з блеском в очах приняли інструкції і накази та розійшлися готовити свої відділи до бою.

Засвітила перша святвечірна зірка. Повстанці встали від святої вечері і лагодили кулемети, щоб сипнути ворогові олов'яної куті.

Під стріхами пограбованих, поруйнованих, осмалених пожарами селянських хат залунали святочні колядки.

Відділи вирушають... Машируючим повстанським колонам виходять назустріч жінки, старики, дівчата і діти, пращають і благословлять своїх воїнів і оборонців на святе діло.

Над землею, покритою могилами, пожарами, пепелищами, побоєвищами, царювала морозна Різдвяна ніч. Кругом усе заснуло.

Не спали в ту святу ніч лише ті тисячі насильно виселених українських родин, що в холодних вагонах чи бараках дрижали в холоді і голоді та линули думкою до колишніх своїх гнізд. Не спали і плакали при святочному столі ті батьки, жінки і діти, що їм ворог поморднував їхніх рідних. Не спали наші друзі і подруги, запроторені ворогом в тюрми, — з енкаведівських і міліційних льохів виривалися зойки катованих. Не спали і українські повстанці, які йшли на вороже гніздо мстити кривди народу.

З усіх боків, ярами, лісами наближалися повстанські відділи до ворожого бандитського кубла — міста Бірча. А там сильна ворожа залога, оточена звідусіль укріпленими бункрами, випосажена тяжкою зброєю. Розвідка донесла: ворожі сили — 1500 польських червоних вояків, міліцистів і військ НКВД.

Падуть перші стріли. За кілька хвилин ворог відкрив з усіх бункрів на цілій лінії сильний кулеметний і гранатометний вогонь. Повстанська оперативна група-схід, на чолі з к-ром Бурлакою, зв'язує, згідно з планом, ворога боєм. В той час к-р Коник веде групу-захід до фронтального наступу.

Мов гірський орел злетів він зі своїми смілими повстанцями на голови ворогів. Під лявиною вогню прориває лінію ворожих укріплень, здобуває бункри та вривається штурмом в центр міста. Закипіли завзяті вуличні бої. Місто оповила палаюча пожежа. Всюди пекельна стрілянина, зойки ранених, оклики „Слава!", „Урра!". Ворог ставляє завзятий спротив, опираючись на мурована будівлі і укріплені бункри. Стрілецтво на цілому фронті рванулось до наступу. Боже там, у центрі міста, у центрі боїв і пожеж їхній улюблений командир. Кругом заклекотіло. Задрижала земля від гуку гранат і розривів мінометних стрілен. Повстанці випирають ворога з його укріплених позицій і женуть вглиб міста. Сама тіль-

ки чота к-ра Сухого здобуває під гураганним кулеметним і гранатометним ворожим обстрілом 7 ворожих бункрів, спалює їх вогнем та підходить під будинок міліції. Інший відділ здобуває і нищить ворожі бункри на відтинку: бувше українське приходство; церква, аптека. Повстанці кількакратно ідуть в наступ і кількакратно ломлять контрнаступ переважаючих сил ворога. Киплять завзяті вуличні бої. В розгарі цих боїв гине геройською смертю в першій бойовій лінії, на чолі своїх наступаючих неустрашимих левів-борців, сам головний командир цілої акції сл. п. полковник Коник.

Це той, що був оборонцем цієї вітки нашої землі, що був переможцем в багатьох боях над переважаючими силами ворога. Це той, що примусив червоного маршала Польщі заговорити про нас і про нашу боротьбу.

Поруч нього гинуть геройською смертю вславлені в чисельних боях, незабутні повстанські командири — сл. п. сотенний Орський і чотовий Павленко. Геройська смерть командирів пориває стрільців до ще більшого завзяття. Бій шаліє без перерви до білого дня.

Вже давно встало сонце з-за гір, вже восьма година дня, — вже давно партизанам бути в своїому царстві, якому на ім'я — ліс і ніч. Але вогонь завзяття і бажання помсти на ворогів за кривду народу, за смерть командирів, за смерть упавших своїх друзів — рве до дальшого бою. Ще одна куля, ще один ворог менше. Смерть наїзникам! — Щойно по вистрілянні останніх запасів муніції паде наказ закінчення акції.

Білий день. Відділи з боєм відходять з міста. Ворог кидає всі свої сили до переслідування і ще раз вив'язується завзятий бій. Врешті ворог відбитий завертає. Місто горить... Повстанці відходять у ліс.

У цьому завзятому бою згинули геройською смертю 23 повстанці і 22 одержало рани. Ворог втратив 70 вбитими і 150 раненими. Цим разом наші втрати, хоч і менші від ворожих, всеодно великі, порівнюючи до довгої черги наших переможних бойових акцій, з яких звичайно наші відділи виходили з мінімальними втратами. Тут однак, ішов бій за здобуття міста, положеного на горбах і скалах, оточеного цілою системою спеціяльно розбудованих укріплених становищ із чисельною залогою. Тут ішло про заатакування ворога в його лігві. Це завдан-

Плянування акції на м. Бірчу.
Командири УПА розглядають мапу. Зима 1947 р.

ня наше славне стрілецтво виконало з честю, не жаліючи своєї святої крови, та вписало цим бойовим чином ще одну карту слави в історію боїв Української Повстанської Армії, історії Українських Визвольних Змагань.

На пам'ять славному і улюбленому стрілецтвом Командирові Коникові зложив народ і стрільці УПА багато пісень. Одна з пісень починається словами:

Ой, хто то, хто то йде на Бірчу,
Нестримно з боєм наступа?
То Командир-полковник Коник
Веде стрільців-борців УПА:
Щоб відплатить за людські кривди,

За кров, що в Лімній потекла,
За смерть, неволю і руїни,
За села, спалені до тла.

По описі бою і смерти Командира слідує присяга:

Та це стрілецтва не зламає,
Новим завзяттям запалить:
„На кров і зброю присягаєм
Геройську смерть його помстить!“
Наш Командир-полковник Коник
В бою із ворогом упав, —
На вівтар Слави України
Життя і кров свою віддав!
А ми — за Ним, Його слідами,
З Його наказами ідем,
Ідем повстанськими шляхами
Туди, — де Воля нас веде!

(Описи наступу на Бірчу подано за „Інформатором“, число I (II), рік III. 1946).

Вірлинів К.

ВИБОРЧА „ДЕМОКРАТІЯ“

Комендант гарнізону села Крушельниця (р-н Сколе) мабуть лівою ногою з ліжка встав. Передчуття погане має. Тривожить щось його,

— „І як тут з виборами справиться. Мабуть нагану дістану“, — мучить його. „Вже більш як рік біля мосту над Стрием, пів кілометра від села 40 „байців“ квартирує, вже другий місяць я тут у селі із своїми „байцями“ сиджу, а люді всетаки бандерівців спомагають і на вибори не спішаться. А ось якби на село „бандьори“ наскочили, плохо було б. Одиноке щастя, що мудра партія і Сталін вибори на зиму визначили. Всетаки бандеровці зимою менше смілі, тай сліди по снігу оставляються. Дав би їм бобу, коли б так „байців“ із 5 соток у селі мати. Хоча й це не легко! Як уже села не пильнуй, як вже не стежи, як вже підозрілих на переслуханнях не бий, нічого не помага. Майже кожної ночі „байці“ з кулеметами входу до села від ліса припильновували, а бандеровці щокілька день по селу харчі збирали. А що вже людям „байці“ не робили. Рубачам, що ходять у ліс, щоденно ревізії робили, людей у ліс тільки за перепуст-

ками пускали, а в кінці цілими тижнями забороняли кожному ходити в ліс. І це все не помогло. Рано встанеш, а стіни і плоти вже бандеровськими лозунгами обліплені. Закликають не голосувати та Сталіна лаяти".

Справді „поганий" був день 10 лютого 1946 року. Сніги по пояс. Мряки густі, непрозорі, геть закрили карпатські полонини. Верхів Парашки, Кобили не видно ні трохи. От, з Корчина то большевики мало що не повтікали. П'ять українських повстанців крісовим вогнем, з поблизького верха, що над селом, з годину пражили в дах виборчої хати. Були б і до виборів узагалі не допустили, але стільки муніції нищити шкода їм було. Краще заховати її на енкаведівських гадів та їх на тамтой світ повисилати. Думали большевики з Корчина, що це на них наскок готується. Та опісля опам'яталися і почали населенню говорити, що це „їхні" повстанців б'ють. А кулі в бляшаний дах виборчої хати тільки лопотіли. У вічі енкаведистам сміялися селяни.

А по Крушельниці „байці" по хатах ходять, людей на „вибори" пригадуванням і погрозами „просять". А ті щось не дуже спішаться. Байдуже їм, коли „голосувати". Найкраще ніколи б. Цілком не поділяють вони тривоги коменданта гарнізону, що хотів би похвалу дістати, коли б „вибори" скоро по-стахановськи пройшли. Але що про таке думати, коли ж йому бандерівці з голови не злазять.

І таки викликав „вовка" з ліса. Відділи УПА порозсилали своїх стрільців по всіх селах, щоб демонстративно стріляли, щоб непокоїли ворога, перешкоджали йому тероризувати і гнати до „виборів" населення, а населення щоб піддержати на дусі і спротив проти „виборів" посилити. Чота УПА, що вже з десяток своїх стрільців по сусідних селах порозсилала, таки наскочила на гарнізон у Крушельниці. Почалась пекельна стрілянина. Енкаведисти повтікали.

Тішилось населення, що вже не будуть гнати голосувати за ката Сталіна. Та завчасно потішилось. Скоро стягнулися з райцентру сотки чекістів; повстанська чота мусила відступити у своє лісне царство.

Продовжують „голосування". Знову по хатах ходять чекісти, „припрошують" „виборців", не вступаються з хати, грозять, кленуть. Та це їм мало помагає.

От одна жінка таки вперлась. Не схотіла іти на „вибори“. „Пощо мені цього? В Совєтськім Союзі існує демократія, вільно й не голосувати“,— заявляє чекістові. Та цей не слухає, тягне її силою у виборчу хату. Ця і тут протестує. — „Не хочу голосувати, мені цього не треба“— говорить вона. Відпоручник райпарткому вже й припрошує її: „Возьми тільки виборчого бюлетеня та ним виборчої урни діткни. Ми вже за тебе вкинемо. Це буде так, неначе б це ти проголосувала.“

Та жінка недаром наслухалася мітінгів про демократію і виборче право. „Вибори добровільні, і я не хочу голосувати!“ — повторяє вперто.

Копали ногами, штовхали в плечи, били її, аж синці, а відтак і кров повиступали. Вкінці стероризована і повчена практично, як здійснюється добровільне виборче право у совєтській демократії, взяла виборчого бюлетеня, замочила його у своїй крові, що текла зі свіжих ран, вкинула у виборчу урну і при цім сказала: „Ось вам ваша демократія!“

Вістка про цей випадок з виборчим бюлетенем, який побита жінка з села Крушельниці замачала на знак протесту у своїй крові, — розійшлась широко.

Дістав, мабуть, комендант енкаведівського гарнізону села Крушельниця, що не вспів за так довгий час перевиховати по-сталінськи населення, не вполів у нього совєтської „демократії“. Та мабуть потішився, коли довідався, що таке саме і ще „гірше“ було в час виборів не тільки в Крушельниці, але всюди...

Степова

КРОВАВИМИ СЛІДАМИ

Проминули тисячі років, непам'ятні най давніші правіки історії, від коли український народ замешкував незмінно свої історичні прадідні землі, з яких не викинули його жодні лихоліття жорстокої історії.

Аж оце прийшов на землю страшний, ніколи небувалий час. І почалось таке, чого людська мова ні сказати, ні описати не вміє.

З'явилось на землі двох діяволів. І оба впали на нашу землю та змішали її всю з кров'ю, встелили кістьми, наповнили нечуваними муками.

Найбільше горе зустрінуло українські землі — Лемківщину, Надсяння, Холмщину і Підляшшя, положені за т. зв. лінією Керзона.

В 1939 році два діяволи-Іроди — Гітлер і Сталін, щоб знищити український народ цих земель, — придумали нову штуку і назвали її: „переселення". Від того часу впало на мешканців тих земель найбільше горе. Бо відтоді почалось виселювання українського населення Лемківщини, Надсяння і Холмщини.

І хоч одного діявола — Гітлера вже не стало в живих, так лишився ще другий — Сталін. Він по смерті свого спільника далі продовжує уложений з ним договір про виселення українських західних окраїн. Кривавими листками записана кожна буква цього пакту Гітлера зі Сталіном про виселення наших прадідних західних земель. Проминуть тисячі років і український народ не забуде цього великого свойого горя.

Ось один вірний образ і опис фактів.

*
* *

Було це 23 січня 1946 року. Лемківський відділ УПА к-ра Хріна квартирував у глибокому лісі. Молоді, бистроногі лемківські стрільці-повстанці пильно чистять зброю і приготовляються до викладів. Аж серце радується, коли глянеш на тих молодих наших гірських вірлів. А довкруги так гарно, чудово. Кругом яри-потоки і гори біліють сніговим покровом. Думка тоді біжить мимоволі до моїх рідних околиць, до далекої степової полтавщини... Як далеко вона звідсіль, і яка різна, яка рівна... Але серце однакове знайшла я і тут. Ось сьогодні прийшла я знову на виклади до наших хлопців-повстанців. Буду їм говорити і про Дніпро, і про Київ, і про свою Полтаву, і про всю Україну. І буду розповідати про страшну неволю України, про всі знущання большевиків, під якими я вродилася і виросла та найкраще їх знаю. І буду розповідати про визвольну боротьбу українського народу та буду гаряче закликати віддати для неї всі сили. А во-

ни так радо слухають і вчаться, що й відходити не хочеться. Та треба. Підемо опісля з викладами по всіх довколишніх селах, як і досі ходимо. Підемо далі будити і організувати народ до визвольної боротьби. Хай почує вся лемківщина гаряче революційне слово Полтави, що пішла в українські повстанці й аж сюди до них забріла.

Весело й гарно, чудово було б у цих наших горах Карпатах. Було б... та нагадуються слова нашого безсмертного пророка Тараса Шевченка: „За горами гори хмарами сповиті, засіяні горем, кровію политі“... Святі, правдиві слова. Немає дня, щоб їх не згадувати.

Ось і сьогодні, ледви до полудня, десь біля години 11-ої, до нашого повстанського табору прибіг гінець зі села Завадка Морохівська і повідомив, що на села Бохівка, Раткавиця і Збоїська напало польське військо і грабить, б'є та мордує селян. На цю вістку відділ алярмово зібрався і негайно вирушив в напрямі цих сіл. Ідемо своєю кров'ю боронити рідних сіл перед терором ворога-людоїда. Хлопці рвались всі як один до бою. І я йду зі всіма разом. Так прийшли ми до села Завадки Морохівської. Тут зустрінули ми вже втікачів з тамтих сіл, в яких були польсько-большевицькі бандити. Селяни-втікачі оповідають, що раненько напали на згадані села великою силою бандити з польського війська. Це польсько-большевицьке військо било і грабило людей та відійшло опісля до Буківська. Ближче про ці події не можуть сказати, бо вони втікли із села й не знають, що там сталося. За годину часу прийшла з тамтих сіл жінка-лемкиня і почала плакати та оповідати:

— „Прийшли вони до села, щойно розвиднілось. Вшиткі хлопи, як звичайно стали втікати. Хто втік, то втік. А хто лишився, з тим цуд витворювали. Дехто з хлопів похований, де міг, по стрихах, пивницях. А воно так всюду глєдало, що не було права сховатися. Де зловили в хижі хлопа, там били хлопа, а де не було, там били жінок і дітей та допитували, де сут хлопи. Грабували гет вшитко. Наші тато сховалися на стрих в солому. А воно казало мамі лізти на стрих, а пак само лізло. Драбина перевернулася, а воно, як сі роз'їло, як вхопило маму і давай бити маму кольбов. Перебило руку, а пак вергло маму зі стриху і мама зломила собі плече. Я вступилася за мамов, а воно і мене кольбов“. Тут жінка показа-

ла синці від ударів на голові і плечах. — „А потім било дитину (4 роки). Збило її маленьку до крови. А пак вшитко зрабувало. Лем то, що на мені іно лишилосі. А що робили з хлопами, повісти не годин. Пхали голки під нігті, пекли свічкою і вогньом, били кольбами, щоб хлопи казали, де є бандери. І так зрабували вшитке село і пішли до Збоїськ, а відтак на Буківсько. Барз сі знущають над нашим народом. Лем як нам то вшитко витримати...“

Похмурою мовчанкою приняло лемківське стрілецтво цю вістку. За нею крилася ціла хмара гніву і ненависти до катів та бажання розплати. Хоч у таборі знаходилось цього дня тільки дві чоти новиків, які переходили туг вишкіл, однак вони не хотіли ніяк думати в такий час про нормальний вишкіл. Ані про перевагу сил ворога. Йдемо, ходім, коби тільки скоріше! Не могли молоденькі стрільці, лемківські новики-вишкільники спокійно дочекатись ранку. Бо саме над ранком польське бандитське військо найчастіше робить свої напади. Ходім на них!

Труни вояків УПА в лісі біля с. Берендьовичі, що пострілялись в криївці, оточені ворогом.

І пішли. Дня 24 січня 1946 року морозним ранком, ледви світало, дві чоти новиків, лемківських юнаків, вирушило на засідку проти польсько-большевицького війська. Та не знати, де вони сьогодня покажуться. Але не довго треба було чекати... Вже о годині 8-ій впали перші стріли в напрямі села Морохів. За хвилину гінець дав знати до відділу, що та сама банда горлорізів напала на село Морохів. Відділ, не зважаючи на величезну перевагу сил ворога, негайно вирушив у напрямі цього села. У ворога перевага зброї. Його вдесятеро більше. Але в нас за те в сто разів більша сила ненависти до цих людоїдів.

Ось ми вже і в Морохові. Входимо бойовим порядком. Та ворога вже немає.

Бандити пограбували все село і перейшли скоро до Мокрого, щоб ще й там пограбувати. Тут, у Морохові не минули ні одної хати. Всюди грабували, що лиш попало під руки, били людей, і старших, і жінок, і дітей. Стягали всім, кого тільки зловили, взуття з ніг, а жінкам із-за пазухи виривали останні сховані дрібниці. До непритомности побили десятилітнього хлопця та прострілили господаря Івана Островського. В священика кинули розбезпечену гранату, але його донька завважила це ще вчас і врятувала батька перед нещастям.

Вкоротці потім почалось те саме в селі Мокре. Мужчини повтікали до ліса, а з села доходив лише один зойк і крик мордованих жінок.

Ми скорим маршем спішимо на відсіч селові. При цьому порозуміваємося з квартируючою недалеко бойовою групою СБ і йдемо вже разом на рятунок загрожених сіл. Але бандити, виставивши своїх зірців, завважили наш відділ, пустили на ліс три стріли з важких мінометів і втекли потім до Завадки Морохівської. По дорозі зауважили вони кущового господарника Дуба, який якраз виходив з ліса. Його застрілили, а потім поламали йому руки й ноги та замасакрували до непізнання. При цьому стягнули із замордованого чоботи.

Вирушаємо отже за ворогом в напрямі Завадки Морохівської. Там бандити з польського війська знову грабля́ть в поспіху селян, і тих, що зловлять, зганяють на збірний пункт, щоб тут, як звичайно, вимордувати. При цьому б'ють і знущаються та питають, чи були бандерів-

ці. Селяни, щоб їх настрашити відповідають, що бандерівці були недавно у великому числі і пішли до ліса. Це перестрашує дуже міцно бандитів. Але вони всетаки не резигнують зі своїх планів, тільки збільшують свою охорону і приготовляються до оборони між хатами.

Тимчасом наспів уже і наш відділ. Бойова група СБ вдирається відразу в середину села, а одна повстанська чота з боку. Ворог, приготований до оборони, ставляє між хатами завзятий опір. Тимчасом з другої сторони вийшла з лісу друга наша чота і кидається рівнож до наступу. Смілим завзятим ударом викидають наші славні повстанці багато разів сильнішого ворога зі села. Наступ наших частин був так завзятий, що ворог не міг навіть ужити своїх важких мінометів, але мусив відступати.

Відступаючи, бандити оперлися на глибокому ярі, який тягнувся за селом, і тут ставили завзятий опір. Бій розгорнувся наново з великою силою. Після півторагодинного бою вдалось вкінці зовсім виперти ворога і змусити його до відступу. Відступ ворога перемінився скоро у панічну втечу. Стрільці гнали за втікаючим польським військом аж до бандитського шовіністичного кубла Нєбєщан. Аж тоді стрільці завернулись. На полі бою ворог оставив 2 важкі сотенні міномети, 56 стрілен до мінометів, 2 підводи муніції, різний військовий виряд, 2 пари коней, корови та багато награбованого селянського добра. Крім того оставив ворог, тікаючи в поспіху, відзнаку сталінського „демократичного ладу“ — два гумові нагаї, окуті в залізо, якими били безборонних селян.

Награбоване добро роздано селянам. Загальна радість була дуже велика. Усі селяни бучи незвичайно раді і вдоволені та тішились більше нашою перемогою, чим урятуванням свого майна. Вони знали, що в тій хвилині багато з них було б вже не жило, бо польські сталінські бандити були б їх вимордували, якби не відсіч відділу УПА.

Польсько-большевицькі бандити повезли цього дня 7 фір своїх убитих і ранених. З нашої сторони впав геройською смертю тільки один повстанець — ройовий командир. Його похоронено на кладовищі з військовими почестями.

Радісно верталися на свої лісові постої молоді герої-переможці. Скільки було втіхи, скільки заслуженої гордости молодих повстанських вірлів. Ось вони здобули сьогодні міномети! Здобули дві фіри муніції і 56 стрілен до мінометів. Уже мають свої власні набої! Тепер вони пошлють їх з поворотом „в дарунок“ ворогам. А надівсе — у них гордість і радість перемоги! Вони сьогодні перемогли! Прогнали! Врятували своїх братів, своїх батьків і матерей перед знущаннями і смертю. Вони бачили, як сльози народні лились сьогодні за ними зі сотень очей, як їх вітали і прощали. Їх, молоденьких легінів, що ще вчора були в своїх селах звичайними хлопцями, сьогодні народ славить героями і пісні про них складає. Бо вони взяли за зброю і станули в обороні народу! Бо вони зробили те, що в такий грізний і важкий час нашої батьківщини найважніше!

* *
*

Слідуючого дня ранком о годині 8-ій більші сили польсько-большевицького війська заняли кілька поблизьких сіл, окружили ліс, напали знову на село Завадка Морохівська, вирізали в ньому понад 70 людей та спалили село. Польсько-большевицькі бандити виконали свій напад так скоро і нагло та негайно після цього втекли, що селяни не вспіли в час повідомити повстанців про напад.

Ми квартирували в лісі і приготовлялись до оборони, бо сподівались, що по вчорашньому бою може бути більша акція ворога на ліс в погоні за нашим відділом.

Щойно біля години 10-ої прибігли стежі з напрямку Завадки, Мокрого, Височан, Кам'яного і повідомили, що в ці всі села прибули польсько-большевицькі війська в більшій скількості. До Мокрого прибули панцерники. Ніхто не знав ще про страшну трагедію Завадки Морохівської. Ми були би пішли негайно в наступ, хоч би всі на місці мали згинути, коли б були знали, що там діялось. Але і це, як пізніше виявилось, усе було б запізно, бо напад і вирізання людей відбулися ще о годині 8-ій рано.

Приготовляючись до сподіваного наступу ворога на ліс, зміняємо постій. Зустрічаємо в лісі втікачів-селян з деяких сіл, які потверджують наше припущення, що це мабуть акція на ліс, бо стягнули багато війська і окру-

жують лісний масив. Деякі селяни-втікачі кажуть, що польське військо запалило в Завадці Морохівській кілька хат запальними кулями. Ніхто не знав правдивого стану. А це тільки бандити так забезпечувались від сторони ліса, щоб ми їм не перешкодили в їхньому варварському погромі Завадки Морохівської.

Вечером ідемо до села Карликова, бо нас повідомили, що в тому селі польсько-большевицькі бандити замордували 14 осіб, в тому числі священика з ріднею.

Заходимо на спалене приходство. Селяни оповідають, що бандити напали так несподівано, що втекти вдалось тільки зятеві священика. Решта осталася дома. Польські вояки-бандити замордували старенького 70-літнього священика, його дружину і доньку. Маленька внучка була на руках служниці, яка намагалась втекти. Дитина бачила, що діється зі старшими, і перестрашена тулилась до няні, благаючи: „Магда, не дай мене! Магда, сховай мене, бо поляки мене заріжуть!“ Розлючений сталінський бандит прискочив до дитини і наніс їй три удари багнетом. Так згинуло маленьке на руках няні, обливаючи її своєю невинною дитячою кров'ю. Потім бандит стрілив ще до служниці і ранив її важко в бік. Вона впала. Після цього спалили приходство. Одночасно палили хати всіх свідомих українців, а мешканців, які не втекли вчас, стягали разом, катували і стріляли. Так замордували 14 осіб. Така доля чекала ще багатьох інших. Але несподівано з'явилась у селі мала група наших повстанців, яка надійшла, побачивши вогонь. Тоді кровожадна зграя польсько-большевицьких бандитів втекла стримголов зі села.

Оглянувши трупи і поговоривши зі селянами, відходимо до с. Кам'яне. Тут довідуємось, що ці самі бандити з польсько-большевицького війська замордували в селі Завадка Морохівська 70 осіб і спалили село. Раненько відходимо отже туди. Вже з горба видко було сумні згарища. Тут і там ходили люди та чогось шукали. Ми підійшли ближче. Коло першого згарища лежав труп молодої жінки, поколеної багнетами. Кілька метрів дальше лежав мужчина, далі труп дівчини років тринадцяти. Старенька мати ходила навкруги трупів своїх дітей, безнастанно оглядаючи їхні рани. Не плач, а якесь квиління вирівалось з її грудей. Очі її були сухі і дивно горіли,

а уста спалені... З появою стрільців, невідомо звідки почали виринати постаті, — скулені, обдерті, нещасні, пошарпані і прибиті довгорічними злиднями і новим невимовним горем. Вони почали наближуватись до стрільців. Жахливий пустир — царство смерти почав поволі оживати — порушуватись. Одні, на появу стрільців заголосили роздираючим душу плачем, вливаючи в нього увесь свій біль, і жаль, і розпуку. Другі понуро, мовчки поглядали довкола, важку думу думаючи... „За що ж вони їх так помордували, за що так знущалися над ньов!“ — голосила жінка над своєю дочкою, показуючи повстанцям порізаний труп. Наближився до нас старий, маленький, скулений чоловік з простягненими руками: „Ходьте дорогі, ходьте, ту побачите, що вони наробили...“ — говорив він. З очей безнастанно текли старенькому сльози. Його постать, скулена, в обдертій одежі, судорожно здригала. Ми пішли за ним. На згарищі під плотом лежало троє маленьких дітей. Одне сім місяців, друге два роки, трете три роки. Оглянув, погладив дитячі головки і пішов на другий бік згарища. Там лежав труп жінки з ранами від багнета в грудях і з порізаними ногами. „Тут моя жінка, а тут тато...“ — показав трупа на соломі і зайшовся гарячковим, спазматичним плачем... „Я остався тепер сам. Щож вони роблять з нашим народом...“

З недогорілої хати вийшов хлопчина років восьми. „А я остав лем з маленьким братом (сім місяців). Що ж я буду тепер з ним робив? Ось тут наші мама, а тут тато. Такой, як рубали дрова, так їх забили. Тут мої сестри.“ Лежать два трупи з порізаними грудьми, ногами; навіть з одежі обдерли їх польсько-большевицькі сталінські звірі.

Поволі сходились люди і виливали своє горе, а ми переходили від одного згарища до другого. Знову підійшов хлопчина років чотирнадцяти: „Я лишився сам. Мама, тато, сестра — ось тут“ — і він показав рукою на трупи, вже зібрані і обмиті від попелу. „Прийміть мене, панове, до себе, до нашого війська!“ — просив хлопчина.

Дальше, в долину села, трупів не було, бо звезено їх уже на цвинтар. В самому кінці села лежало ще чотири трупи мужчин, застрілених в тому часі, як втікали зі села до ліса. Вони лежали в ряді через дорогу, так як ішли, один за одним.

На цвинтарі у великій братній могилі лежало вже кількадесять трупів, кількадесять порізаних, понівечених, покорчених дітей, жінок, старців. Кільканадцять трупів лежало коло ями. Два трупи було спалено так, що ледви пізнати було людську подобу. Труп одного старика був обпалений до спини і мав дуже дивну поставу. Він клячав, простягнувши руки до землі, а лице було піднесене догори. Старик був за молитвою і так його вбили.

Всі трупи дорослих людей, як жінок, так і чоловіків, мали на лицях та на цілому тілі плями від побоїв. На руках мали дрібненькі рани від дроту або шпильок.

Вид страшний, потрясаючий. Одначе ніхто не нарікав. Ніхто не говорив, що все пропало, що шкода нашої боротьби, що ми не встоїмось. Ніхто не висловлював думки, щоб виїжджати і покидати свою рідну землю. Лише благали помстити кривди, знущання і ці трупи.

Прийшли вислані стрільці з фотографом, щоб зробити знімку братньої могили жертв ворожого терору. Стали сходитися оставші при житті жінки, діти, благаючи, щоб зфотографувати теж трупи їх родичів, які ще не були привезені до братньої могили.

Те, що стрільці УПА прибули негайно сюди, як тільки одержали вістку про цю страшну подію, і тут, зробивши знімки та злучившись у спільному невимовному болю з тими нещасними братами, які остали ще при житті, віддали честь упавшим жертвам варварського людоїдського терору наїздників, — надзвичайно піднесло на дусі загал населення.

Тут, над цією новою великою братньою могилою української Лемківщини, над могилою майже сотні порізаних в кусні, жахливо помордованих трупів дітей, жінок і стариків — взнеслася до неба одна спільна могутня присяга:

— Помсти і кари людоїдам!

Лемківщина знає, що вона має своїх вірних синів, своїх вірлів-повстанців, яких справедлива рука покарає насильство польсько-большевицьких сталінських бандитів.

Ця кров і ці жертви ніколи не забудуться Про них буде пам'ятати повік і Лемківщина, і моя рідна Полтавщина, і вся Україна.

Слава Україні! Героям Слава!

Степова

* *
*

Поданий вище опис нападу польсько-большевицького війська на українське лемківське село Завадка Морохівська, зроблений дочкою Полтавщини, близькою учасницею і свідком цих подій, не вичерпує ще всіх страхіть ворожого варварського терору, які пережило це село.

Група польських вояків „Костюшковців", які вперше вирушили на „ліквідацію" УПА після вбивства генер. Свєрчевського. Літо 1947 року.

Після цього нападу відбулося ще три подібні напади на це село. Для повного образу цього, що переживають сьогодні українські землі за лінією Керзона під польсько-большевицькою окупацією, подаємо крім повищого опи-

су ще коротке звідомлення — реєстр жертв нападів у цьому одному українському селі. Робимо це винятково, тому, що такі речі входять в засаді в обсяг іншого нашого видання (Книга ворожого терору).

ДОПОВНЕННЯ

до протоколу в справі масового морду українського населення в с. Завадка Морохівська, пов. Сянік,

дня 24. I. 1946 року.

Акцію переводив 34 полк ВП з Сянока. В акції мордування брав участь перший баталіон того ж полку. Інші баталіони були розміщені в околиці для „охорони" мордуючих. Штаб полку під командуванням полк. Плюто квартирував в той час у селі Мокре. Акція тривала від години 8 — 8^{30}. Вичислюємо тут помордовані родини із зазначенням в який спосіб їх закатовано.

(Список подається родинами)

1. **Катерина Білас** — рок. ок. 60 — ранена. На ранену наклали поляки дров і соломи та спалили її живцем.
2. **Меланія Білас** — рок. ок. 50 — спалена живцем у горіючій хаті.
3. **Марія Кирилейза** — рок. 41 — ур. в США — дістала 7 ударів багнетом. У ногах поломані пальці, права рука три рази зломана, відрізана ліва грудь, розчереплена голова.
4. **Анна Кирилейза** (дочка) — рок. 16 — розбита голова, поламані руки і ноги.
5. **Катерина Кирилейза** (дочка) — рок. 15 — розбита голова, ранена багнетом крізь праву ногу вище коліна.
6. **Андрій Максим** — рок. 70 — спалений живцем.
7. **Марія Максим** (жінка) — вбита стрілом в потилицю.
8. **Анастазія Максим** (невістка) — вирізані м'язи вздовж лівої ноги від стопи до коліна, зломана ліва нога вище коліна, зломана два рази права нога, поломані обі руки, дістала три штики в ліву грудь, 5 штиків в праву грудь, розпорений цілий жолудок, розбита голова.
9. **Степан Максим** — рок. 10. дістав штики в груди і стріл в потилицю.
10. **Анна Максим** — один рік — розпорене черево.
11. **Катерина Максим** — 4 роки — проколена багнетом в уста, 2 багнети в праву грудь; розпорене черево, випущено внутрености.
12. **Катерина Томаш** — відрізані груди, 5 штиків в черево, порізані ноги; жила ще понад годину, пізнала цивільних бандитів з Нєбєщан (сусідне польське село, яке брало участь у нападі разом з військом).
13. **Марія Томаш** (дочка) — відрізаний ніс, язик, вибрані очі.
14. **Анна Томаш** (дочка) — відрізаний ніс, язик, вибрані очі.
15. **Степан Томаш** (син) — відрізаний ніс, язик, вибрані очі.
16. **Анна Нечиста** — дістала стріл в груди, після якого жила ще 3 години.
17. **Катерина Нечиста** (дочка) — років 20 — ранена в ногу та кинена живцем у вогонь.
18. **Ева Білас** — рок. 36 — поколена багнетом в плечі.

19. **Теодор Білас** — рок. 65 — проколений штиком в черево, жив 7 год.
20. **Іван Білас** — рок. 40 — дістав постріл в плечі.
21. **Марія Білас** — рок. 32 — вирізаний язик, поломана права рука за п'ястуком, дістала 4 штики в черево, 4 штики в ноги.
22. **Софія Білас** — рок. 7 — порізані ноги й черево.
23. **Михайло Нечистий** — ранений в праву ногу вище коліна і ліву руку за п'ястуком.
24. **Тарас Нечистий** — дитина років 3 — дістала постріл в ліве рам'я з розривної кулі. Померла по 6 годинах мук.
25. **Катерина Нечиста** (жінка) — ранена в ліву ногу, спалена живцем.
26. **Магдалина Нечиста** — рок. 17 — ранена, опісля спалена в огні.
27. **Софія Нечиста** — (дочка) рок. 8 — ранена, опісля спалена в огні.
28. **Марія Нечиста** — (дочка) рок. 6 — ранена, опісля спалена в огні. (про це розказав муж Михайло Нечистий, якого раненого залишили в горіючій хаті, а з якої він вспів ще втекти).
29. **Осип Дудиньчак** — рок. 40 — дістав 2 штики в груди.
30. **Анастасія Дудиньчак** — рок. 40 — вбита пострілом в груди.
31. **Ева Іздебська** — вбита пострілом в плечі.
32. **Катерина Іздебська** — (6-місячна дитина) — зарізана, підрізане горло та бита штиком в голову.
33. **Дмитро Боньчак** — рок. 50 — приголомшений ударом кріса і спалений в огні.
34. **Іван Боньчак** (брат)— дістав постріл у черево та спалений в огні.
35. **Анна Клемчик** — підрізане горло, постріл через грудну клітку.
36. **Василь Циганик** — прострілений запальною кулею в руку, після чого по трьох тижнях помер.
37. **Катерина Циганик** (мати) — заломана чашка, стріл в потилицю.
38. **Іван Циганик** — проколений багнетом в груди.
39. **Іван Гріньо** — вбитий стрілом в потилицю.
40. **Михайло Іздебський** — проколений багнетом в груди.
41. **Петро Іздебський** (брат) — стріл у голову.
42. **Катерина Козлик** — розбита голова, випущений мозок.
43. **Анна Козлик** — перестрілені груди.
44. **Ева Козлик** — перестрілені груди.
45. **Дмитро Кметчик** — стріл в потилицю, добитий штиком.
46. **Катерина Кирилейза** — стріл в груди.
47. **Ярослав Кирилейза** (син) — підрізане горло.
48. **Петро Кирилейза** (брат) — стріл в плечі.
49. **Осип Боньчак** — пострілений в груди.
50. **Катерина Боньчак** (жінка) — стріл в груди,
51. **Марія Боньчак** (дочка) — ранена в ліву руку, в ліву ногу.
52. **Нестор Іздебський** — стріл в ноги.
53. **Андрій Нечистий** — проколений 3-ома штиками в груди.
54. **Катерина Білас** — стріл в плечі.
55. **Іван Нечистий** — 2 стріли в плечі.
56. **Микола Добрянський** — ранений в черево, помер по 6-ох год.

Кого бандитське польське військо не вспіло замордувати чи застрелити, того важко побило та покалічило. Раненим пізніше не позволяли іти до лікаря. Лікарські обов'язки коло ранених сповняли санітари УПА. Через

побиття і важкі рани померло по кількох тижнях ще кілька осіб.

Село цілковито пограбоване. ВП забрало 17 коней, 34 корови, 157 курей, 78 кірців збіжжя та інші речі. Спалено 27 хат-колиб, які населення щойно збудувало після спалення села німцями в часі переходу фронту 1944 року. В огні догоріла решта недограбованого майна. В зв'язку з цим населення лишилося без засобів до життя.

Після акції ВП пустило по терені фальшиву пропаганду, що забили в Завадці Морохівській 80 бандерівців, які стріляли до них з хат. Такі самі звідомлення висилали війти збірних громад до старости. Ці звідомлення були цілком неправдиві, бо підчас цілої акції не впав ні один стріл з хати.

Наша організація дала пошкодованим селянам поміч в харчах, одежі та грошах. Люди примістилися в останніх ще 7 хатах та відбудовували наново погорілі будинки. Мимо наказу ВП виноситись до УССР, населення не слухало, а дальше будувалось та жило в селі.

ДРУГИЙ БАНДИТСЬКИЙ НАСКОК ВП
на село Завадка Морохівська в дні 28. III. 1946 р.

Дня 28. III. 1946 року о годині 4 рано перший баталіон ВП з чотирьома мінометами під ком. капітана (большевик), обступив зі всіх сторін с. Завадку Морохівську, пов. Сянік. Частина людей втекла до ліса, а решту жовніри ловили і зганяли на площу коло школи. Тут капітан ВП сказав до зігнаних силою людей промову, в якій між іншим заявив, що „вистріляю усіх до особи за те, що не їдете, але тут з бандерівцями хочете робити свою Україну". Потім наказав вибрати 11 здорових мужчин, яких на очах всіх присутніх (жінки, старики, діти) казав розстріляти.

Жертвою терору впали слідуючі особи:

1. Іван Маслюх — років 46,
2. Теодор Маслюх (син) — „ 25,
3. Микола Маслюх (син) — „ 29,
4. Михайло Клепчин — „ 28,
5. Василь Добрянський — „ 25,
6. Яким Шуркало — „ 40,
7. Степан Козлик — „ 18,
8. Дмитро Кирилейза — „ 48,

9. Михайло Нечистий — „ 38,
10. Іван Білас — „ 35
(убитий прикладом кріса),
11. Теодор Білас — „ 40.
(Серед застрілених було кількох ранених ще з першої акції).

По виконанні морду спалено решту 7 колиб, пивниці та викопані ями, в яких мешкало населення. Залишено тільки школу і церкву.

Зграбовано останні 2 корови та одного коня, які були ще в селі. Після цього знову промовляв до людей цей сам капітан словами: „так буде зі всіма, які не хочуть виїхати. Тому наказую до 3-ох днів опустити село, бо в противному випадку вистріляю решту. А щоб ви, люди, знали моє добре серце, не кажу палити школи, щоб жінки і діти, поки не виїдуть, мали приміщення".

Мимо того морду населення дальше держалось і не виїжджало до УССР. Перенеслось мешкати під ліс, де жило жебраним хлібом у провізоричних будах. Акція потривала ще цілу годину, після чого ВП чимскоріше відступило в сторону польського села Нєбєщани.

ТРЕТІЙ БАНДИТСЬКИЙ НАСКОК ВП на село Завадка Морохівська в дні 13. IV. 1946 р.

Дня 13. IV. 1946 року наскочило втретє ВП на село Завадка Морохівська, пов. Сянік. Тим разом знову прибули силою ок. 2-ох сотен. До села входили непомітно. Одні зробили застави від ліса, а інші входили зі сторони Мокрого і Нєбєщан. Селяни, побачивши небезпеку, почали втікати куди попало. За втікаючими стріляли поляки з кулеметів та автоматів. Зловлених мужчин стріляли та били до непритомности. В наслідок цієї акції замордовано таких людей:

1. Володимир Добрянський — рок. 15 — застрілений.
2. Іван Добрянський — рок. 22 — побитий, застрілений.
3. Орест Маслюх — рок. 27 — покалічено ноги, побитий прикладом кріса.
4. Володимир Боньчак — рок. 18 — ранений, добитий камінням.
5. Сенько Нечистий — рок. 3 — застрілений.
6. Іван Кирилейза — рок. 42 — роджений в США, важко ранений в двох місцях.

Кожну жінку, яку зловлено, сильно збито. Побило польське військо також малих дітей. Спалили 3 колиби, які люди успіли поставити за час від 28. III. до 13. IV. Спалили школу. Побитим людям заявляли, що вистріляють усіх дорешти, як що до 2-ох днів не винесуться до УССР. Однак населення мимо всього воліє згинути на рідній землі.

Населення цілий час діставало поміч від організації та ходило по сусідніх селах просити кавалка хліба.

ЧЕТВЕРТИЙ НАПАД І ПРИМУСОВЕ ВИСЕЛЕННЯ решти українського населення с. Завадка Морохівська польським військом в дні 30. IV. 1946 року.

30. IV. 1946 року знову ВП наскочило непомітно на с. Завадку Морохівську. Село обступили зі всіх сторін і силою почали виганяти решту населення на залізничну станцію Загір. Людей гнали цілий час під сильним конвоєм. Населення, мимо важкого життя і знущань червоних поляків, з плачем опускало своє рідне село. Того дня вивезено сімдесять вісім осіб, у тому лише 4 мужчин.

Так по-геройськи боролося довгий час з польським червоним військом убоге, кількакратно спалене українське лемківське село — Завадка Морохівська.

Разом, у чотирьох вичислених вище нападах, визволили сталінські бандити і їх польські наймити село Завадку Морохівську з усіх коней, усіх корів, усіх курей, з усього хатнього майна, з усього збіжжя, визволили майже сотку мешканців села, починаючи від немовлят, а кінчаючи на старцях, від... життя...

* * *

Взяті в полон військами УПА в дальших боях жовніри польського війська — Павловські Владіслав і другі, та старшини — Кутило Францішек і Кузьма Броніслав зложили зізнання, в яких призналися, що брали участь у цих мордах та робили це на наказ своїх большевицьких командирів. Точні дані відносно цих фактів подані в книзі ворожого терору.

Пишуть і кричать в усіх газетах світу, що сумління усього людства було потрясене знищенням чешського села Лідіце гітлерівськими душогубами. Бо там вимордували гітлерівці всіх мужчин за вбивство гітлерівського протектора Чехії Гайдріха.

Перев'язка полоненого УПА польського вояка після бою в Дурницькому лісі біля м. Перемишля. Зима 1947 року.

А тут? — Чому? За що? На що?

А скільки цих сіл, скільки сотень, скільки вже і тисяч наших сіл сьогодні спалених, виселених, вимордуваних... У війну і по війні... в „мирному" часі... На очах цього ж світу...

А де ж тепер його сумління? Його слово!

Лицеміри! Фарисеї! Обманці, що торгують усім, що тільки взнесле і святе. Одні бродять у невинній людській крові, а другі обманці цією кров'ю з ними торгують.

Страшні були злочини гітлерівських душогубів. Але так само страшні злочини таких самих большевицьких душогубів, і так само страшний злочин тих усіх світових обманців і спекулянтів, які з ними торгують і політикують. На їх руках, на їх сумлінню і на їх відповідальності кров нашого замученого народу.

Вона кличе і вона приведе помсту!

НАФТОВІ ШИБИ У ВОГНІ

(Каральна акція на ВП в селі Тиряві Сільній)

В с. Тиряві Сільній на приходстві квартирував відділ ВП, охороняючи нафтові шиби. Ці большевицькі вислужники не обмежувались до виконування своїх службових обов'язків, а ширили сильно агітацію за виселення українців, побивали часто до крови місцеве українське населення та змушували людей до виїзду в УССР. В міжчасі ходили по хатах, жадали окупу, грабували масло, яйця, кури, гроші, а навіть взуття і одяг. Тим, що давали їм вимушений „окуп", обіцяли, що залишать їх на місці.

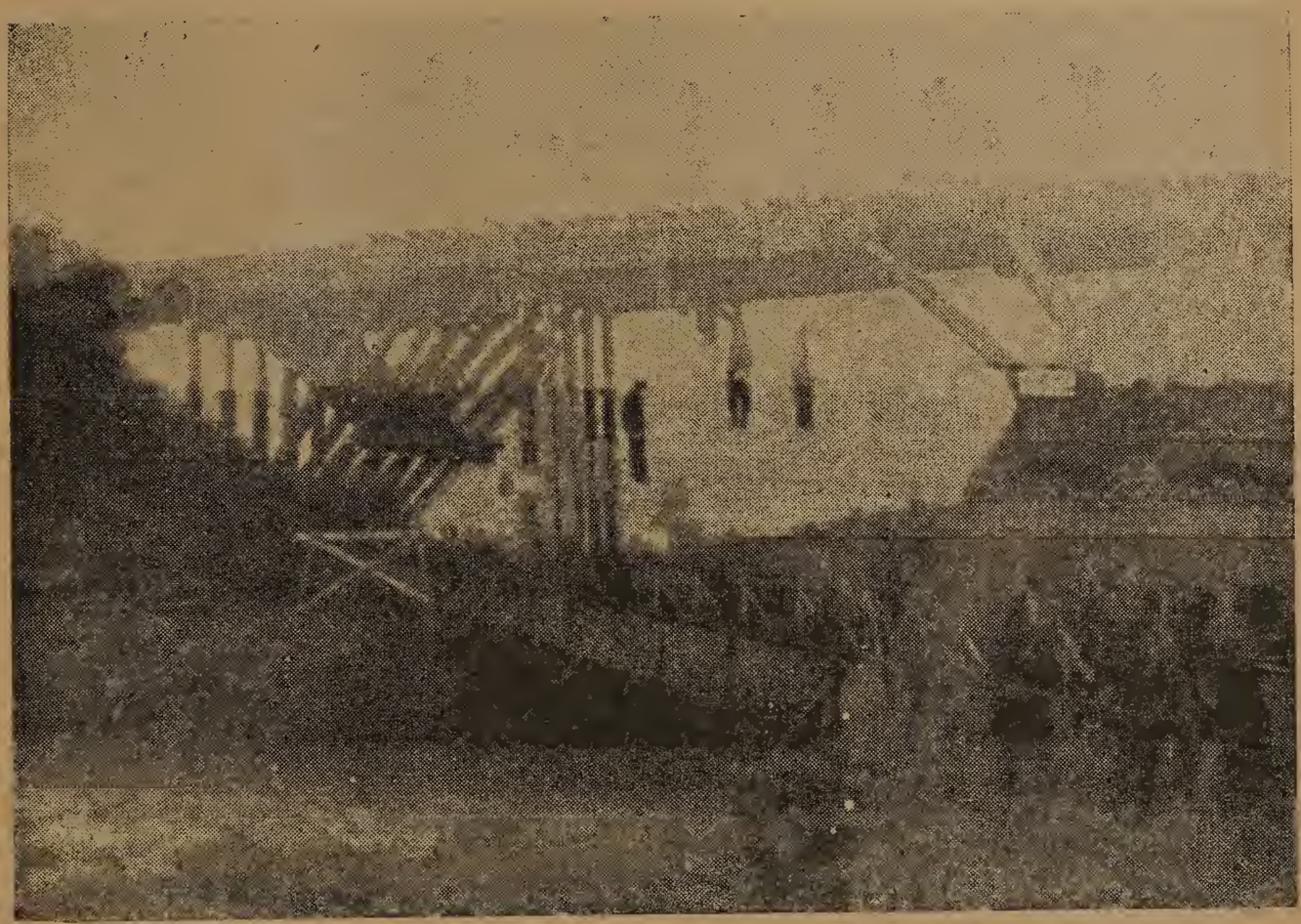

Повішені німцями вояки УПА біля м. Бучач у 1943 році.

Коли наш відділ УПА — У 4 прибув недалеко цього села, не могли ми перенести байдуже скарг тероризо-

ваного населення. Дня 12. III. 1946 року командир В. рішив покарати цих підлих злочинців. На вечірній збірці к-р дає наказ приготовитись до роботи, визначує завдання окремим підвідділам, і скоро вирушаємо.

Ніч була ясна-місячна. Вояки маширували весело і бадьоро. Коли підійшли ми ближче, підвідділи розчленувались. Пвд. 510 і 512 помашерували направо від півночі, пвд. 511 помашерував прямо на захід. Тут два рої з цього підвідділу відійшли на застави, а два інші тихенько посунулись на вихідні становища. Ми залягли, ждучи дальших наказів.

Година 2.30... розприскується ракета — плюють ураганним вогнем наші кулемети... К-р В. остерігає, щоб не стріляти по хатах цивільного населення. Вороже гніздо обстріляємо з 3-ох сторін і наладнюємо зв'язок з підвідділом 510. Від ракети запалюється одна хата, а одночасно відділ У 7 запалює нафтові шиби, які знаходилися наліво від нас, тобто на південній схід, біля с. Семушови. По перших стрілах ворог панічно розбігся, але згодом встиг частинно упорядкуватися і заняв становища біля церкви та почав відстрілюватися. Над ранком наспіла йому допомога. Коли почало вже добре розвиднюватись, ми відступили, залишаючи в полум'ях нафтові шиби. Бій тривав одну годину.

На другий день ворог був змушений виїхати за Сян. Ворожі втрати невідомі, з нашої сторони убитий один стрілець.

Остап

ЗАСІДКА НА ГРАБІЖНИКІВ З ВП В с. УЛЮЧІ
дня 21. III. 1946 р.

Перший день весни 1946 року зустрічав наш відділ У 4 в бою з польсько-большевицькими грабіжниками, які шлялись по наших селах, виконуючи сталінські накази, спрямовані на знищення українського народу. Ці опришки квартирували по наших селах і грабили в селян останнє майно. Люди скривались перед ними по лісових нетрях і ярugах.

Ті злочинці, які втекли перед нами зі Сільної Тиряви, дальше продовжували свої грабіжницькі випади на

українські села. Дня 21. III. 1946 року наш відділ по цілонічному марші задержався на постою. Надворі була гарна погода. Около 10 години зірці повідомляють, що зі села Доброї посуваються в нашому напрямі поляки, в числі понад 20 осіб. Відділ скоро занимає становища на горбку при гостинці. Населення, знаючи, що то значить наїзд на село банди ВП, утікає в ліс, разом з недограбованим майном, ще раз пригадуючи повстанцям, щоб добре „сипнули" напасникам гарячого заліза. З протилежного кінця села доноситься крик жінок, в'їдливе брехання собак та кільки стрілів. Це знак, що бандити є вже в селі й почали свою роботу. Лежимо на становищах і нетерпеливо ожидаємо ворога.

— „Йдуть!"—проноситься блискавкою від стрільця до стрільця. . . Зацокотіли замки при зброї, стрільці ще раз дбайливо приготовили її до стрілу.

— „Вже є біля церкви" — подають з лівого крила по лінії. Дивимось, як дорогою проходять сталінські „богатежі", несучи в руках пограбовані кури. Попереду їде на коні „валєчни" підпоручник. Ті, які йшли попереду, зауважили в придорожних кущах підозрілий рух і кричать до нього: „Панє поручніку, в кшаках ктось сєдзі!" — Але підпоручник не звернув на це уваги і вперто „пхався" далі прямо під цівки наших кулеметів. — Заграла в цю хвилину повстанська зброя. Бандити розскочилися поміж хатами і почали відстрілюватись.

Підпоручник, зараз по перших стрілах, здається в полон разом з конем. Сталінські прихвостні, побачивши своє безвихідне положення, підпалюють хати. Хочуть рятувати себе втечею під заслоною диму. Кількох із них подається через Сян до Вітрилова. П'ятьох утікає в сторону Доброї, де гинуть від куль бойової групи СБ, яка зробила там на них засідку. Один сержант скривається до пивниці, де його опісля зліквідовано ручними гранатами. Трьох ранених, значучи свої сліди кров'ю, подаються до Сяну, який принимає їх в свої „обійми" і несе далеко до „Балтику". На полі бою ворог залишає двох убитих і масу. . . награбованих курей.

Здобуваємо трофеї: 2 ППШ, 1 ППС, 5 крісів, муніцію, кілька уніформів та одного осідланого коня. Решта важко ранених бандитів встигла дорачкувати до недалеких лозів і там покінчила своє підле життя. Як опісля

донесла розвідка, ворог мав 13 убитих, в тім одного сержанта, не вчисляючи полоненого, згаданого вище підпоручника. В його торбі знайдено багато летючок-закликів до... українських жінок, щоб помагали ВП бити бандерівців(?!), а теж вказівки відносно брехливої агітаційної роботи серед частин ВП та інші матеріяли.

В обороні рідного населення згинув на полі бою один повстанець. Населення, яке з радістю верталось в село, безмежно щиро дякувало нам за гідне покарання бандитів і оборону села перед грабіжжю.

Після цього в селі влаштовано загальні збори, на яких підкреслено вагу оборонної боротьби УПА. Наведено ряд доказів, між іншим і останню засідку. Ствердженo, що нападам і теророві прийде кінець тільки тоді, коли здобудемо УССД. Селяни зі сльозами в очах, підбадьорені на дусі, прощали своїх оборонців, а ми відходили, щоб зводити нові переможні бої.

* *
*

Весняні дощі ще не позмивали слідів крови невинно помордованих варварами з ВП українців. До безлюдних українських хат, з яких ворог силою вигнав їх господарів, почали налазити зграї цивільних польських банд...

І знову темряву весняних ночей прорізували довгі полум'яні заграви і стріли. Це у вирі жорстокої оборонної боротьби горіли українські села... Наші батьки і рідні були змушені жахливим терором і дикими звірствами польських большевиків покинути прадідівську землю. А доказом того, як „добровільно" виїжджали вони до сталінської тюрми СССР, були ці полум'янні заграви. Вони рішили спалити свої власні господарства, щоб доказати глухому світові, які то „демократичні" порядки заводить бандитський сталінський уряд Польщі.

Дня 30. III. 1946 року наш відділ, згідно з волею вигнаних на каторгу українців-виселенців, перевів наскок на залогу ВП в селі Залужі, де задержались ці бандити на грабіжницьке жирування. Ніччю окружаємо село і тихцем підсуваємось під ворожі застави. Чуємо, як заноситься реготом дика юрба грабіжників, справляючи пир над пограбованим українським майном. Гураганний вогонь нашої зброї — і бандити кидаються врозтіч, попа-

даючи під рясний обстріл наших кулеметів. Довгою лунною вибухає полум'я. У кільканадцятьох господарствах розжились розкішно польські цивільні грабіжники. В зустрічі з нами, наче підлі жебраки, почали просити, щоб ми дарували їм життя. Відповідаємо, що ми не прийшли їх убивати чи мордувати, як це роблять їх спільники з ВП, а прийшли тільки спалити свої хати. При цьому допомагаємо виносити їм з хати їхнє майно, дітей, щоб доказати їм, що не маємо жодних намірів заподіяти ім кривду, хоч на кару вони собі вповні заслужили. Виконавши завдання, зникаємо непомітно в темряві ночі.

Застава відділу к-ра Хріна в селі Березовець Сяноцького повіту. Осінь 1946 року.

ПОКАРАННЯ ГРАБІЖНИКІВ

(Опис засідки на ВП, влаштованої відділом УПА біля с. Тростянця).

Дня 2. IV. 1946 року наша розвідка донесла, що до с. Тростянця мають приїхати з Бірчі грабіжники ВП, здирати із людей контигент. До цього села впадали вони разом з цивільною польською голотою і майже кожного дня мордували та грабили українське населення. Забирали все, що попало їм під руки: останні корови, одяг, взуття, кури, гуси, яйця, масло і інше добро. При зустрічі з українським населенням ми наслухались немало скарг і болів. Це не могло пройти грабіжникам безкарно. К-р Б. в порозумінні з к-ром Л. рішив зробити засідку на бандитів, які небаром мали над'їхати з Бірчі через Ліщаву-Криве.

Виходимо разом з двома підвідділами з відділу У7 біля присілка Криве і занимаємо становища. Підвідділи під командуванням З. і Ж. залягають на становищах у лісі на північ від присілка Криве. Два рої з підвідділу 511 залягають в окопах, віддалених около 100 метрів на схід від дороги, якою б мали їхати грабіжники. Один рій з цього пвд. занимає становища на захід від цієї дороги, а три інші пвд. залягають вздовж дороги. Нетерпеливо ждемо.

В годині 11-й в с. Ліщава чути стріли. Значить, грабіжники їдуть. Кожний з нас добре причаївся, відтягнув замок і пильно стежить зором за над'їжджаючим ворогом. Нарешті показуються рогаті шапки. Їде 8 підвід. На возах сидить кілька молодих польок-роспусниць, позаді йде около 40 вояків ВП. Гураганний вогонь з наших кулеметів, і на дорозі валяються в крові кільканадцять опришків. Решта бандитів залягає в придорожних ровах і починає відстрілюватися. Та цільний вогонь з повстанської зброї одного за одним змітає їх з лиця землі. Недобитки пробують рятуватись втечею, але залившись кров'ю, знову припадають до землі. Тільки кільком вдається урятуватися, завдяки одержаній з бандитського осередку Бірчі допомозі. 23-ох бандитів переплатило життям свій грабіжницький наїзд, серед них 3-ох старшин, решта ранені.

Вбито 4 коні, а два забрано разом з упряжжю. Село було врятоване. Ми весело відійшли на місце постою, не маючи жодних втрат.

Євген

НА БАНДИТСЬКЕ КУБЛО

Дня 17. IV. 1946 року відділ УПА під ком. к-ра Б. виконав наскок на містечко Кривчу. Після переходу ріки Сяну відділ розчленувався на підвідділи, з яких два відійшли на застави, а один майже без стрілу протягом кількох хвилин опанував містечко. Основна ціль наскоку: покарання міліції і деяких цивільних бандитів за грабежі українського населення і криваві вбивства безборонних жінок, дітей та старців. Крім того нашим завданням було відібрати пограбоване українське майно і віддати власникам. Ще перед акцією докладно проінструктовано стрілецтво про ціль акції, підкреслюючи вагу поведінки.

Коли ми були вже в місті й опанували міліцію, 15-ох міліцистів здалося без стрілу. З одного мурованого будинку посипались на нас стріли з кулеметів і крісів. Це відстрілювались цивільні бандити, які мали на сумлінню не одну невинно замордовану жертву. Опір зліквідовано, а гніздо бандитів і станицю МО спалено. Здобуто 3 кулемети, 5 крісів, муніцію та інші трофеї. Відібрано пограбованих в українських селах 8 коней, кілька коров, з яких частину опісля звернено власникам. Над ранок відділ подався на місце постою без втрат у людях чи зброї.

Євген і Зорян

ПРОТИ НАСИЛЬНОГО ВИСЕЛЕННЯ

Опис наскоку відділів УПА під ком. к-рів В. і Г. на залізничну станцію Вільшаницю в дні 6. V. 46 р.

Відділи УПА під ком. к-рів Б. і Г. по цілонічному марші задержались у лісі на т. зв. „Солоному Верху“. К-ри обох відділів, використовуючи денний відпочинок, пішли оглянути терен та докладно запізнатись з різьбою того відтинка, який був нам призначений для нічної операції. Село й залізничну станцію Вільшаницю було дуже доб-

ре видко. Нашим завданням було: висадити залізничний міст, знищити станцію, визволити українців-виселенців, які, зігнані силою, серед побоїв і сліз, ждали вже кілька днів на станції в голоді й холоді. На днях мав прийти транспорт товарних вагонів, якими мали від'їхати ці нещасні в червоне царство сатани.

Щоб належно виконати завдання, треба нам було зліквідувати ворожу залогу в силі 60-ти вояків ВП, які охороняли міст та переводили виселення. Крім того було тут около 30 большевиків. Також необхідно було усунути силою або хитрощами панцерний поїзд, який пильнував міст і залізничну станцію, де тримано виселенців. Виконання цього завдання доручено пвд. під ком. Б. Він наказав значно скоріше розпочати вогонь від сторони Угерець, а тим самим спровокувати панцерку до від'їзду в цьому напрямі. Рівночасно цей підвідділ мав держати заставу на шосе від м. Ліська та вимінувати залізничну лінію, коли б панцерка переїхала поза нашу заставу. Крім підвідділу під ком. к-ра О., який був на заставі від с. Ванькови, чотири інші пвд. розтягнулися розстрільною вздовж с. Вільшаниці, очікуючи 23-ої години, в якій мав розпочатися наш наскок. Два пвд. з У 4 мали завдання опанувати міст, а в часі акції обстрілювати двір та унеможливлювати воротові рух. Два пвд. з У 2 зобов'язані знищити залізничну станцію. На відтинку біля станції та мосту стрільці підсунулися так близько, що чули зовсім добре розмову стійкових. Командир ждав тільки, щоб від'їхала панцерка, а тоді — наступ. Так і сталось. По від'їзді тягарового поїзду в напряму Ліська панцерка від'їхала в сторону Стефкової.

Година 23. Коротко, але грімко заграли на всіх відтинках наші кулемети. Розпочався наступ. З криком „Слава!" кидаємося вперед і відразу опановуємо станцію та міст. Ворожі застави утікають в переполосі, горить міст на шосе Вільшаниця — Ванькова. Мінери закладають поспішно міни між мостові траверзи, лучать їх детонуючим шнуром і, заряджуючи запальник при шнурах Бікфорда, стрибками подаються вбік, щоб охоронитися перед вибухом. В тій самій хвилині вертається панцерка і стає на мості. Ще ось-ось і все вилетить в повітря.

Повстанці причаїлись при землі, дожидаючи нетерпеливо вибуху. Та вибуху не було. Нас огорнула велика

злість, напружились ще більше нерви. Панцерник, обстрілюючись на всі сторони, проповз поволі поза міст і, тяжко посапуючи, поїхав у напрямі станції. Використовують цю хвилину наші мінери і ще раз підкрадаються під міст та запалюють новий шнур. Панцерник знову вертається на міст, знову напружено ждемо вибуху та шнур недописує вдруге. Ворог мабуть вже зорієнтувався, що нам найбільше ходить про міст, і панцерник вже більше від нього не віддалювався, тільки поволі посувався по мості в одну і другу сторону, намагаючись разити нас вогнем важких кулеметів. Бій продовжувався вже майже протягом однієї години. Раптом зі сторони Ліська — Угерець чути гуркіт моторів танків, які їхали на поміч ВП у Вільшаниці. По кількох хвилинах вони почали обстрілювати наші становища з гарматок та важких кулеметів. Але вогонь був не цільний і нас не разив. Наближався день і ми, згідно з умовленим знаком, почали відступ на збірний пункт. На полі бою згинув геройською смертю кулеметчик з відділу У2, а двох стрільців було легко ранених. Ворог мав 11 вбитих. Згоріло рівнож кілька хат, з яких ворог вигнав силою українців-господарів.

Міст на шосе Вільшаниця-Ванькова згорів цілком. Біля нього переходили проводи з нафтовою ропою, яку запалено. Це спричинило цілковите зруйнування мосту.

ОПИС ПОКАРАННЯ БАНДИТІВ У С. ЛІЩАВА Д.

Дня 10. 7. 1946 року рішено покарати с. Ліщава-Долішня через спалення за те, що: 1) підчас насильного виселення українців, які становили около 60% населення цього села, грабіжниками з ВП, підчас грабежі, мордів і побоїв польське цивільне населення активно помагало сталінським прихвостням; 2) коли ВП переводило грабіжницькі наїзди і бандитські акції по сусідніх українських селах, місцеві поляки ішли з ними на такі виправи й безправно присвоювали собі майно, пограбоване в українських селян. В Ліщаві Долішній знаходилось багато коней, коров, одягу та взуття, награбованих з українських довколишніх сіл.

Українське населення осталося голе, босе і без ложки молока. Цивільним польським бандитам зі с. Ліщави Д. не помогли численні наші остереження, не помогли їм і заклики місцевого ксьондза, який в своїх проповідях упо-

минав їх часто, закликаючи, щоб не грабили українського населення, бо колись їм прийдеться за ці всі нелюдські вчинки дорого заплатити. На такі слова свойого пароха ці бандити сильно обурювались, а навіть кілька разів хотіли прогнати його зі села.

Ніччю з 10 на 11. V. 1946 року відділи УПА під ком. к-рів Г. і Б. підійшли під село Ліщаву Д. Повстанці побудили людей, щоби виходили з хат і виносили все майно, бо ми їх прийшли покарати за вище згадані вчинки Більшість місцевих поляків відразу заявила, що на це вже давно приготовані. Говорили: „Ми вєми добже, же нам сєн то належи" — і, як звичайно, обвинувачували одні одних та просили помилування. Ми їм заявили, що карою смерти їх карати не хочемо й не будемо. Але знайшлися кілька бандитів, які злегковажили собі це й почали до нас стріляти. Опір зліквідовано вогнем нашої зброї.

Повстанські голярі під час праці. Перший зправа командир Бурлака. Весна 1947 року.

Всім іншим стрільці помогли вийти зі села. Село в міжчасі спалено. Стрільці поводилися з поляками ввічливо

і чемно. З пограбованого бандитами українського майна відібрано 10 коней і 28 коров, з чого частину звернено тим українським селянам, які внаслідок геройської оборони свойого життя остались в довколишніх селах. Залишено неспаленими кілька українських хат, забудування польського ксьондза, органіста та кілька господарств чесних польських родин.

Годі було описати радість маленьких дітей, які від довшого часу не бачили ложки молока, коли батько впроваджував до стайні урятовану повстанцями його корову чи коня.

Зорян

БІЙ У ЛІСІ БІЛЯ С. КУПНА

Відділи УПА У2 і У4 задержались на постій у лісі біля с. Купна. Повстанці розтаборились, занимаючи оборонні становища у формі трикутника. Виставлено підслухи, стійки, застави. Зі звітів стеж впевняємось, що в близькій околиці немає ворожих частин. Була неділя, на дворі царила прекрасна весняна погода. Звичайно повстанець чується у лісі, як господар у своїй хаті. Стрільці здебільша дрімали, купаючись в теплих промінних травневого сонця.

Несподівано біля години 12-ої залунав недалеко крісовий стріл. Ми всі зірвались на рівні ноги. Кожний почав порядкувати виряд і приготовив зброю до стрілу. Більшість з нас всетаки не довіряла, що це дійсний алярм. Тим часом впали нові стріли довгими чергами. Це перестрілювались наші кулеметчики з ворожими. Ворог почав атакувати наші становища. Падуть тверді накази командирів: „Стріляти до відкритих цілей! Підпустити ворога на близьку віддаль! Цільний вогонь!“ І зашумів, заколихався ліс від небувалого клекоту кулеметів. Здригалась земля від розриву гранат. Все це заглушило грімке: „Слава! Вперед!“ Немов ураган кидаємось в наступ. Ворог не видержує, в безладді подається до втечі, залишаючи в кущах 8 убитих напасників. Стрільці дальше наступають, розгромлюючи прикладами крісів польських сталінців. Не минуло і півгодини, як ворог був розбитий, а рештки що-духу утікали до бандитського осередку Бір-

чі, ледве встигли забрати ще 5-ох убитих і біля 15 ранених.

В часі наступу і блискавичного переслідування ворога впав на полі слави всім нам дорогий, улюблений бунчужний відділу У 4 — старший булавний Біс.

В бою здобуто кілька крісів, один ППШ, гранати, ленти з набоями і інші трофеї. Як опісля кружляли чутки, 25 вояків ВП, користуючись з розбиття свого відділу, не повернулося до казарм. Ворог наступав був на нас в силі одного баталіону.

НА ВІЧНИЙ СПОМИН
ДОРОГОМУ БУНЧУЖНОМУ СТАРШОМУ БУЛАВНОМУ
БІСОВІ

Польські червоні вояки втікали стрімголов — ми гнались за ними. Одна з ворожих кулеметних ланок скрилась зі страху в кущах над потоком. Бунчужний Біс пробігав сюди, переслідуючи в розстрільній утікаючих нападників. Нагло посипались з кущів автоматні й кулеметні стріли. Кулі пронеслись нам понад головами, а бунчужний Біс, поцілений в чоло, упав, навіть не скрикнувши. Поляки, користаючи з догідного терену, втекли. Тіло покійного бунчужного Біса забрали ми зі собою. На постою в с. Г. прибрали ми його квітами і при участі двох відділів УПА віддали останні почесті. Полевий духовник о. Пластун відправив панахиду. Після того похоронний похід вирушив на гору-могилу.

Повільним кроком, під такт похоронних пісень супроводжали ми улюбленого друга на вічний спочинок. Десятки вінців від друзів і рідного населення. Священик, стрілецький хор, командири і стрільці вступали поважно на високу гору. Домовину несли усі підстаршини відділу У 4.

Склони гір передавали долинам Бірчанської Землі відгомін стрілецьких похоронних пісень-молитов, які линули ген-ген далеко на Поділля, до любої матері покійного. Глибоко, щирими словами прощав покійного полевий духовник УПА о. Пластун. Командир Б. віддав останній салют свойому любимцеві й, прощаючи його короткими вояцькими словами, прирік помстити смерть дорогого друга. Від імени усіх стрільців прощає незабутньо-

го товариша зброї політвиховник Євген, наводячи приклади невсипущої праці і зразкової поведінки Героя за життя, та вказує на велич доби, в якій довелось йому згинути. Підчас двохвилинної мовчанки паде тихий наказ: „Крісом почесть дай!“

Без почесних сальв поховали ми Тебе, дорогий Друже Бунчужний! Тими сальвами прирікаємо розторощити ворожі груди й тим помстити Твою смерть і відплатити за невинно пролиту кров рідного Народу, який Ти так безмежно любив і віддав для нього все найдорожче!

Хай скровавлена Бірчанська Земля буде Тобі пером!

Зорян

ДОРОГИМ НЕЗАБУТНІМ ТІНЯМ

(Звіт зі Свята Героїв, відсвяткованого дня 24. V. 1946 р., в год. 22-ій)

Посередині лісової поляни на високих щоглах, колисані леготом весняного вітру, маяли гордо прапори. Між щоглами на тлі килима портрет сл. п. Полковника Є. Коновальця, удекорований мережаним рушником. У віддалі трьох метрів від декорації стояла майстерно оформлена і дбайливо прибрана могила з березовим хрестом та Тризубом в терновому вінку. Під хрестом уложено таблицю, на синьому тлі якої видніли золоті букви: „Тернистий шлях Ви пройшли, а розпочате Вами Діло закінчимо ми!“ По боках два ряди висаджених ялинок. Цілість декорації освічували два смолоскипи і дві великі ватри.

Був сумерк. На поляну входять один за одним відділи УПА — У2, У4, У7, вишкільна сотня підстаршинської школи ім. полк. Коника, НСБ, члени РОсередку та „молода сотня“ дітей під командуванням „сотенного“ Любка, узброєна в дерев'яні кріси, кулемети, автомати, гранати, пістолі і „обов'язково“ шаблі. Відділи уставились в чорирьокутник, посередині якого стояла „сотня“ дітвори.

Стемніло. Запалахкотіли смолоскипи і ватри. Падуть перші накази і команди. К-ри відділів звітують поручникові Г., який відкриває свято. Політвиховник Євген виголошує молитву українського Революціонера. Опісля полевий духовник УПА о. Пластун відправляє панахиду при співучасті стрілецького хору під диригентурою к-ра

Залізного. По панахиді виховник Зорян відчитує зміст „Мови на похороні гетьмана Богдана Хмельницького“, виголошеної секретарем Запоріжських Військ — Самійлом Зоркою. По святочній промові виховника Євгена присутні вшановують память Героїв двохвилинною мовчанкою. Опісля слідує чергування декламацій і пісень.

Під кінец свята виховник Євген виголошує кілька гарячих слів, підкреслюючи вагу сучасної боротьби, як продовження святого діла, розпочатого нашими славними предкими, яке зможемо завершити перемогою тоді, коли твердо й незломно будемо йти вперед з твердою вірою в святість Великої Справи. Свято закінчено відспіванням Національного Гимну.

Євген

БІЙ У С. ВОЛЯ КРЕЦІВСЬКА

По цілонічному марші відділи У4 і У7 та сотня підстаршинської Школи задержались дня 28. V. 1946 року на постій. Біля 6-ої години рано від сторони с. Доброї почули ми стріли. Заряджено гостре поготівля. Нагло заграв кулемет нашої застави від сторони присілка Пила. До села підходило ВП. Негайно на наказ к-ра Б. всі три відділи заняли становища вздовж села, поклавши з протилежної сторони застави. Ворог вже був досить близько. Ми рушили в атаку. ВП при першому нашому натиску кидається до втечі, залишаючи в придорожніх ровах трупів, ранених, зброю і виряди. Найбільшою одчайдушністю в наступі пописався підвідділ лемків, учасників підстаршинської школи, під ком. к-ра Приспіва. Вони так „припекли“ польських большевиків, що ті просили наших селян, щоб їх скрили в хатах або на полі. Підлі бандити пригадали собі тоді про Бога і розпучливо просили наших селян: „На мілосьць боскон, чи єстесьцє поляци, чи українци, сховайцє нас, буйцєсєн Бога! Згінєми!“ Два „богатежи“ здались у полон. Їх після пропагандивної підготовки звільнено. Це викликало опісля в околиці позитивний відгомін. Звільнені полонені дістались до м. Сянока і довго переповідали свої пригоди, не знаходячи границь здивування, які то добрі люди, і як гарно убрані та озброєні ті українські повстанці.

Коли ми, переслідуючи втікаюче ВП, загнались були аж поза село Семушову, полякам почала наспівати допомога. Надлетіло два літаки. Нам не було доцільно переслідувати дальше ворога й ми почались завертати на свої попередні становища. В міжчасі один літак приземлився і, зауваживши наші рухи, почав обстрілювати наші становища. Те саме зробив і другий літак. Ми поволі почали підсуватися до ліса, віддаленого около 1500 м., а кулеметчьки вже прготовились до обстрілу літаків. Одначе літаки відлетіли. Бій був закінчений о годині 7.30. Здобуто один кулемет, 2 кріси, осідланого коня і інші речі. Власних втрат не було. По стороні ворога було, як ствердила розвідка, біля 22 вбитих і багато ранених.

Хворі й ранені стрільці УПА з санітарами та охороною. Літо 1946 р.

Г. Сем.

СТРІМГОЛОВ

Майже під самими полонинами розположене маленьке, з 20 хат, бойківське село Тисовець (р-н Славсько). Положене при самому краю великих, непроходимих Майданських лісів, прямо при джерелах потока Бутивля, ма-

лощо могло завдячувати долі. Бо жорстока вона була! Орного поля тільки малі клаптики. З полонин, що недалеко, не одне село користає. Худоби теж мало що є. То німота на контингенти, то мадяри в час фронтових боїв, а тепер большевики майже цілковито пограбували. Для дитини часто молока немає. Хліба в селі взагалі не видати! На Різдво і Великдень, то дехто з багатших дещо вівса або й жита заховав. Паску чорну пекли, себе і дітей обдурювали.

Бульбою люди живуть. Не живуть, животіють, з голоду пухнуть. Бо, як же ж цю бульбу їсти, коли кожну бульбину треба числити. Як же ж її їсти? Не думайте, що тому, що сама в горло не полізе. Ні, тому, як тепер багато з'їси, то на насіння не стане, до жнив не дотягнеш. Вдоволнишся парою бульбинок та жменькою бобу; Богу дякуєш, що тобі й цього большевицька голота не забрала.

Знають про нужду Тисівця повстанці та й їсти до нього рідко заходять.

*

* *

На високих склонах Карпат крепко ще держався сніг. Групка повстанців в той час переходила попри с. Тисовець. Друзів Цигана і Ч. вислано на розвідку до села. Точно пам'ятають вони дату. Було це 9 квітня 1946 року.

Вже вечоріло, коли вони потоком, закритим кущами, підсувались під село. Друг Циган, що був убраний у большевицьку шинелю, пішов до хати, яка стояла недалеко горбочка, над потоком. Друг Ч. остався на стійці в потоці.

Як вже стемніло, як вже чорні хмари небо закрили, сотка большевиків підсувалась теж до Тисівця. Провадив їх зрадник-провокатор Ілько з Коростова, знаний злодій, німецький ес-есівець. Провадив теж цих чекістів гончий собака, що його большевики більш для острахy, ніж до вжитку зі собою провадили. Собаки собаку провадили. А хто з них гірший, хто з них лютіший, один Господь знає. Певне, що ті двоногі людозвірі.

Друг Ч. в темноті вечора не зауважив ворогів.

Друг Циган в хаті розмовляв з господарем. Та його чуйне, повстанське вухо ловило кожний шмер іззовні... Якийсь гамір на подвір'ї. Невжеж Ч. йде в хату?...

Повстанська навичка примусила друга Цигана вийти з хати до сіней, стати в заломі дверей, наготовити зброю до стрілу й ждати. Палець чутливо дотикає зіпрілого в хаті спускового язичка автомата. Серце б'є жвавo, вухо напружене.

Вже кроки під дверима. Якась рука ловить ззовні за клямку, і чутно штучно-чемний, а заразом повний нахабности голос: „Можна..." ... Большевик без сумніву!

Двері відчинилися. Шапка з блискучою червоною зіркою спереду. Блистячі, немов собачі очі. Блистячі, але не бачуть, як з-поза дверей спрямована цівка автомата до грудей наближається...

І сталось Коротка серія: 8 набоїв. Зойк, як у зараненого бика. Лоскіт у сінях. Переляк у хаті, метушня на подвір'ї.

Стрімголов кинувся друг Циган із сіней прямо в гущу чекістів, що наближались до хати. Пробоєм! Щасливо! Відтак у потік. Думка його скоро працювала. Ще скоріше заклекотіли большевицькі кулемети, кріси та автомати. Навмання стріляли вороги. Повстанська практика наказала другові Циганові не бігти вздовж потока до ліса, бо там може бути застава. Хіба він не знає енкаведівських штучок?

Десятки ракет освітили околицю. Ага, шукайте вітра в полі!

Біжить друг Циган горі полониною. Як засвітить ракета, прилягає до землі; як згасне вона, вперед бігом. Вже верх! Тепер за нього. Тут вже безпечний. Лякайтесь тепер ви, вороги, собаки людолови!

Харчав на порозі тяжко ранений старший сержант внутрішніх військ НКВД. Конав чекіст до півночі. Так йому катюзі й треба! Нехай тривожить своїх псу-братів, нехай нагадує їм повстанське завзяття!

*

* *

А тим часом відважний повстанець — друг Циган мандрує і досі горами й долами Української Землі зі зброєю в руках — на службі Української Революції. Йому, коли стане він на верхах гір і гляне далеко-далеко по рідній землі, — ввижається той день, коли Вона — вже визволена, вільна, щаслива, — коли у всіх Тисівцях, не

голодні бульбяники будуть, а наші багаті пшеничні калачі, коли не будуть по крутих потоках ганяти собаки за людьми, — коли буде воля і щастя, як те сонце, що сміється до нього, коли він вийде далеко на верхіви. І тоді він міцніше стискає свою зброю, — та злітає знову у свою нескінчену, безмежну партизанську дорогу боротьби.

ЗА УКРАЇНУ

Опис події в місті Люблині (Польща)

27. IV. 1946 року о годині 8.30 в 7-ій комп. п. п. інспекційний скликав вояків ВП в півколо і привів перед них арештованого українця, що мав зв'язані взад руки — дротом. Зібраним представив його як „бандеровського ґершта", що вже сидить два місяці в арешті і не хоче сказати, як він називається і яке його псевдо. Після цього спитав присутніх: Може хтось має до арештованого якісь жалі, „болєсьці", то хай тепер йому віддасть.

До 30 вояків кинулось і почало його копати (всього було на збірці около 250 польських вояків).

Арештований упав на землю і промовив тільки ті слова: „Хай живе Україна!"

Старшина сказав: „Досць того, здиха, а єще кшичи нєх жиє." Наказав йому підвестися. Скатований в'язень не мав сили. Другі вояки „поставили" його на ноги. Він тоді попросив дозволити йому сказати до зібраних хоч 5 минут. Всі кричали „ні", але один майор позволив. Тоді він промовив: „Гляньте на сонце, що виглядає з-за хмар. Воно буде свідком історії того, що діється з українцями. Я знаю, що я гину за свій народ і за Україну. Хай живе Україна!" Деякі стали йому перебивати та копати й бити.

В часі смертельних ударів було чути щораз слабше тільки: „Хай живе Україна! Хай живе..."

Так загинув під побоями червоних польських вояків 7 комп. п. п. безименний борець за Ідею Вільної Самостійної України. Арештованого, мабуть уже неживого, вкинули на машину і повезли в невідомому напрямі.

Арештований виглядав: середнього росту, брунет, чорний заріст. Зачіски не можна було розрізнити, бо її збурив інспекційний, коли тягнув арештованого за волос-

ся представляти зібраним. Мав німецьку уніформу, допасовану до стану, довгі штани в черевиках, одна підошва відорвалася. Був дуже блідий, років 29-30.

* * *

Так по-геройськи гинуть тисячі вірних, незломних синів України, в боротьбі, у боях, на муках. З їхньої Святої Крови — виростуть месники, виросте помста і виросте нове вільне життя!

Подав очевидець

Труп окружного керівника формації Нехриста, що застрілився в криївці під час оточення її ворогом. Весна 1947 року.

Вадим (учасник бою)

ІСПИТ ПІДСТАРШИНСЬКОЇ ШКОЛИ УПА

ім. полковника Коника в дні 27 червня 1946 року.

У зв'язку з оперативними діями відділів УПА на лівому березі р. Сяну (спалено 4 насильно виселені українські села — Мацьковичі, Ватичі, Уйковичі і Оріхівці), — компанія підстаршинської школи ВП з 9-ої дивізії під

назвою „червонего штандару“ в Перемишлі подалася в терен на розшуки за нашими відділами. Ця компанія начисляла ок. 80 вояків.

Дня 20. VI. 1946 року наша розвідка доносить: „Ворожий відділ посувається в напрямі лісового комплексу Брилинці-Корманичі-Конюша“. О годині 9-ій доходить до с. Брилинець, а в годині 15 ій подається через ліс до Конюші, де задержується через ніч. В цьому ж лісовому комплексі від кількох днів розташовані: відділ підстаршинської школи УПА і відділ охорони під ком. к-ра Ластівки. Вже 26. VI. 1946 р., в зв'язку з рухами ворожих військ, к-р вишкільного табору З. держав відділ в бойовому поготівлі. Повстанці нетерпеливо ждали ворога, щоб „погостити“ його у своїй партизанській домені — лісі. Одначе цього дня не довелось зустрінутись...

Дня 27. VI. 1946 року к-р вишкільного табору о год. 2-ій знову ставить відділ у бойове поготівля. Вже о год. 5.30 переводить його на бойові становища в старих фронтових окопах. Усе готове до бою. Повстанці чекають ворога зі зброєю, готовою до стрілу. Бойова готовість поєднується з пильністю. Учасники підстаршинської школи держать в одній руці зброю, а в другій конспект і запопадливо його вивчають. Бо ж сьогодні іспит...

К-р табору ще раз переходить бойовою лінією, провірює становища і подає останні накази. Перебігають поспішно зв'язкові, замасковують становища кулеметчики.

На дворі була гарна погода. Заповідався гарячий червневий день. Ранішну тишу ліса нарушували тільки чудові неокреслені мелодії пташиного співу. Сварливо, хрипливим голосом перекукувались зозулі, вперто лящали солов'ї. Але іноді ставало так тихо, що чути було шелестіння листя на деревах.

О год. 6.30 вертається стежа і зголошує: „Ворог вирушив зі села Конюші, ввійшов у ліс і посувається в напрямі нашого табору“. По цілій лінії пронісся брязкіт сталі. Повстанці ще раз провірюють зброю. Ворог наближається.

О год. 6.45 падуть перші стріли. Це наша застава привітала ворога вогнем і, згідно з наказом, подається до лінії наших становищ. Ворог розгортається розстрільною і вслід за відступаючими нашими підслухами на-

ближається до наших становищ. Сильно напружуємо зір та слух...

Пройшло кілька секунд і на лівому крилі нашої розстрільної загарчали в'їдливо наші кулемети, а по двох, трьох минутах на цілому відтинку розпочався бій. Повстанці зірвались до бравурного наступу. Клекіт розгарячених кулеметів, автоматів та крісів заглушило могутнє „Слава! Вперед!"... Захитались наїжені ворожі штики, завмерли зойки перших убитих і ранених напасників. Не минуло 10 минут, як ворог на правому крилі нашої розстрільної був розбитий. Вісьмох убитих бандитів плавало у своїй крові. Святі повстанські кулі не схиблять... Повстанці завзято наступали на п'яти ворогам і громили їх здобутою на них зброєю, з якої спливала ще свіжа ворожа кров. Тут зокрема відзначився кулеметчик Сова — учасник підстаршинської школи. Він, по кількох чергах зі свого кулемета, рушив до наступу. Дивимось, а Сова держить високо однією рукою ворожий „дехтяр", якого кружок цілий ще у крові сталінського прихвостня, і, усміхаючись питомо по-„совиному", біжить скоро вперед та громить ворога вогнем зі здобутої зброї.

Ворог дрижачими руками розставляє польовий надавчий радіоапарат з наміром надати свойому бандитському штабові тривожну депешу — СОС! Але не довелося... В тій хвилині повстанці, зауваживши ворожі наміри, одчайдушною атакою знищують ворожу обслугу і здобувають надавчий радіоапарат з підводою муніції та іншими трофеями.

Ворог кількакратно зривається до атаки, але за кожним разом заливається власною кров'ю і, рачкуючи, завертається. Дула повстанської зброї розгарячені; кулеметники зміняють цівки кулеметів. Лявина нашого вогню безперервно заливає ворога. В розгарі бою гинуть учасники підстаршинської школи — друзі Буйний і Тугар під час одчайдушної атаки на ворожі становища. Кров і смерть упавших друзів здвоюють завзяття і жадобу відплати у повстанців.

К-р З. дає наказ окружити і зліквідувати ворога. Відділ під ком. к-ра Ластівки три рази відбиває ворожу атаку і переходить до остаточного гураганного наступу, ліквідуючи рештки ворожих недобитків. Розгарячені молоденькі лемки і „ластів'ята" вибігають на поляну, знищу-

ючи в рукопашому бою сталінських посіпак... На передньому відтинку два рої під командуванням Ворона і Мирона, беручи приклад зі смілого наступу к-ра вишкільного відділу Зруба, — не зважаючи на сильний ворожий вогонь, підсуваються на кілька метрів до ворожих становищ і ручними гранатами ліквідують ворожу групу в силі 22-ох бандитів, між ними 2-ох поручників. Знову заклекотіло і лісом пронеслись могутні зриви. Це загреміли наші ручні гранати, вкриваючи поле смерти синьою поволокою диму. У воздусі пронісся ще міцніший запах пороху. По розгарячених обличчях повстанців струмочками стікав піт, заливаючи очі, уста, з яких чимраз гримкіше проносилось: „Піддавайтесь! Руки вгору!“ Знову вкривається земля ворожими трупами і ворог не видержує. Скровавлені недобитки панічно розбігаються.

Знову через поляну перебігають повстанці. У їх руках по два, а то й по три ворожих крісів та автоматів. Перекликаються санітарі... Тужливо заводять, пошукуючи жертв, заблукані кулі. Рідшають, а згодом зовсім затихають стріли. Ворог розгромлений наголову.

Сонце вже піднялось настільки високо, що освічувало побоєвище. Здавалось нам, що сьогоднішнє його сяйво найясніше. Його промені ласкаво гладили повстанські обличчя. Сходилися з трофеями повстанці, підчислюючи ворожі втрати. Оглядали нас перестраженими очима полонені — сталінські прихвостні та неначе підлі жебраки просили помилування і оскаржували один одного. Даємо їм наші листівки, вияснюємо, за що їх б'ємо, забираємо від них та у вбитих документи, записуємо визнання, робимо знімки і звільняємо.

Глибоко в пам'яті залишається образ побоєвища: один на одному лежать купами 38 ворожих трупів під „довудзтвом“ двох поручників і трьох підпоручників. Довкруги тихо неначе по страшній бурі-ураґані, яка, пройшовши через ліс, поторощила все те, що неправильно намагалося нарушити його внутрішний порядок.

Повстанці йшли на означене к-ром місце; зі собою несли 4 здобуті кулемети, 6 автоматів ППС, 2 ППШ, 30 крісів і інші трофеї. Весело ступали, вгинаючись під вантажем здобутків, відбиті селянські коні.

А ми йшли сповнені непогамованою радістю, що невинна кров помордованих цими бандитами наших дітей,

жінок і старців, геройська смерть друзів були хоч частинно помщені. В душі ще міцніше ствердла давно вже зроджена постанова — завершити нашу боротьбу всенароднім тріюмфом перемоги!

Карикатура, відбита в Технічному звені ОУН на Л., яку наліплювано на хати зрадників українського визвольно-збройного руху.
Робота арт. різбаря д. Петра. Осінь 1946 року.

М. К.

НЕЗАБУТНІ ХВИЛИНИ

На підгір'ю карпатського Високого Бескиду, на краї сіл Свидник і Ластівки (недалеко м. Борислава, Дрогобицької области) на затишній галявині під лісом, у суботу, 5 серпня 1944 року — незвичайне свято.

Між деревами — підвищення, поверх нього розіпнятий килим, на ньому — китайкою прикритий український національний герб, Тризуб, над ним вишиті рушники, по боках — галузки червоної калини, внизу — два схрещені кріси і шолом. Спереду польовий вівтар, на ньому — хрест, євангелія, свічки. Обабіч — високо підняті блакитно-жовті прапори.

Під прапорами — представники: два члени Президії Української Головної Визвольної Ради з Генеральним Секретарем Внутрішніх Справ і Шеф Головного Військового Штабу УПА з почотом штабових старшин.

По боках і напроти, творючи великий чотирокутник, стоять у повному виряді сотні: Булава, Ливи й сотня під командуванням сотенного к-ра Різуна та дві самостійні охоронні чоти. На вуглах важкі гранатомети і кулемети. Перед сотнями сотенні командири, в середині чотирокутника Командир Воєнної Округи.

Ось він звітує шефові ГВШ: Друже Командире! Зголошую: три сотні й дві охоронні чоти, зі своїми підстаршинами і старшинами, разом 520 вояків УПА, до присяги готові.

Шеф ГВШ з членами Президії УГВР і Командиром ВО проходить перед фронтом виструнчених вояків.

— Слава Україні! — вітає повстанців Шеф ГВШ.

— Героям Слава! — грімко вдаряє в зелене верховіття лісу...

Повстанці співають свої щоденні молитви:

„Люд у неволі, край у руїні, навіть молитись ворог не дасть..."

А священик править молебень і благословляє воїнів на святу боротьбу за: „Силу і Славу, Волю і Власть“ України.

Промовляє представник УГВР і ГВШ, вказує на історичну ролю УПА у всенародній збройній боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу.

Ніщо не перебиває величному святу. Німці сквапливо оминають опановані повстанцями карпатські села. Далекий відголос гарматних стрілів пригадує тільки, що десь там далеко — тепер іде боротьба. Може це відгомін боротьби повстанців з гітлерівськими хижаками, а може це відгомін з німецько-большевицького фронту.

Падають одна за одною команди Шефа ГВШ:

— Струнко! — На плече кріс! — Тризуб до присяги відкрий.

— Почесть дай! — На Тризуб глянь! — Прямо глянь!

— На плече кріс! — До стопи кріс! — Спочинь!

— До присяги!

Знімається угору 520 рук. Іскряться очі блиском — вогнями. І могутнім хором пливуть слова присяги — як надхненна молитва:

„... Боротись за повне визволення всіх українських земель і українського народу від загарбників та здобути Українську Самостійну Соборну Державу. В цій боротьбі не пожалію ні крови, ні життя і буду битися до останнього віддиху й остаточної перемоги над усіма ворогами України.

„... Буду чесним, дисциплінованим і революційно-пильним воїном.

„... Буду гідним побратимом у бою та в бойовому житті всім своїм товаришам по зброї...“

Україно! Будь горда і славна. Це бо сини Твої урочисто клянуться Тобі на вірність. Аж до смерти.

Ще не вмерла Україна...

Національним гимном припечатується акт вояцької присяги.

— Тут уперше в Україні відчитується перший Універсал УГВР до Українського Народу.

Всі, що склали присягу, підписують її, як історичний документ.

Концертом історичних, бойових і народніх пісень при бандурному дострою закінчилось те незвичайне свято.

Була це перша збірна присяга за новим текстом, ухваленим УГВР.

А друга — з таким самим порядком пройшла зараз же на другий день, у неділю 6 серпня 1944 року, на майдані в середселлі Н. С., де склали присягу: сотня Месники і одна чота, разом 230 вояків УПА.

Ось і незабутні хвилини для всіх тих, що їх пережили.

(За журналом „Повстанець", виданим Українською Повстанською Армією. Рік І. — ч. 1. — Листопад 1944 р.)

Слава Україні! *Героям Слава!*

Повстанець

Рік І. Листопад 1944 р. Ч. 1.

Видає Українська Повстанча Армія

Присяга вояка Української Повстанчої Армії

Затверджена УГВР і введена наказом ГВШ ч. 7. з 19. VII. 1944.

Я, воїн Української Повстанчої Армії, взявши в руки зброю, урочисто клянусь своєю честю і совістю перед Великим Народом Українським, перед Святою Землею Українською, перед пролитою кров'ю усіх Найкращих Синів України та перед Найвищим Політичним Проводом Народу Українського:

Боротись за повне визволення всіх українських земель і українського народу від загарбників та здобути Українську Самостійну Соборну Державу. В цій боротьбі не пожалію ні крови, ні життя і буду битись до останнього віддиху і остаточної перемоги над усіма ворогами України.

Буду мужнім, відважним і хоробрим у бою та нещадним до ворогів землі української.

Буду чесним, дисциплінованим і революційно-пильним воїном.

Буду виконувати всі накази зверхників.

Суворо зберігатиму військову і державну таємницю.

Буду гідним побратимом у бою та в бойовому житті всім своїм товаришам по зброї.

Коли я порушу, або відступлю від цієї присяги, то хай мене покарає суворий закон Української Національної Революції і спаде на мене зневага Українського Народу.

МИ У ВІЧІ СМІЄМОСЯ СМЕРТІ.

ПОВСТАНСЬКА ПІСНЯ

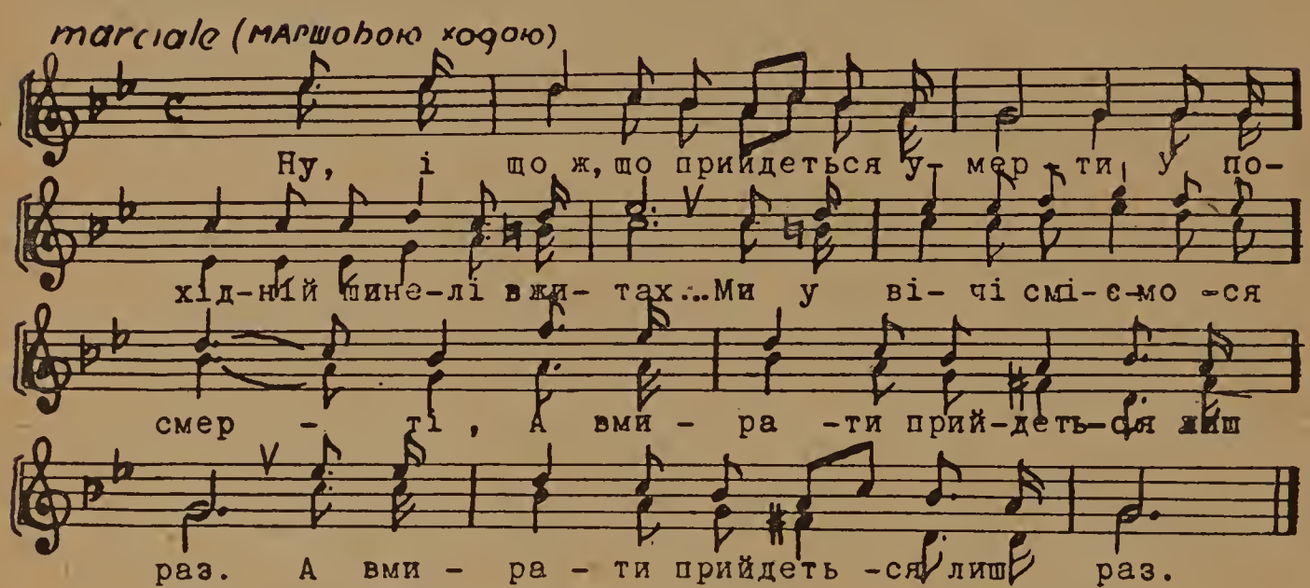

Ну, і що ж, що прийдеться умерти
У похідній шинелі в житах ...
Ми у вічі сміємося смерті ,
А вмирати прийдеться лиш раз.

Ну, і що ж, що хтось буде ридати,
На воротях даремно ждучи ,
Будуть нам маршової співати
До атаки гранати, рвучись

Наша сотня ударна, залізна ,
Наша сотня в боях - богатир !
Нас Тризуба веде знам'я грізне
І завзятий наш друг командир.

За потоптану честь України ,
За поганьблену землю святу
Ми ідем, щоб підняти з руїни
Українську Державу нову .

/ Передрук із "Повстанця" ч. 5-6./

З М І С Т*)

		стор.
	* * *	3
СТОЯР	Тінь Довбуша іде верхами	5
	Від Полтави до Ярослава, від Дніпра по Сян	9
П. П.	Під весняним сонцем	11
АНТІН СКЕЛЯ	Народня самооборона діє	15
М. ЛЬВОВИЧ	Одинцем у ворожому таборі	20
М. ЛЬВОВИЧ	Новітні гайдамаки	22
М. ЛЬВОВИЧ	Бойове хрищення	24
С. МАРУНИЧ	Рій побратимів	27
В. А.	Кільце смерти	29
Й. ПОЗИЧАНЮК	У полі	31
БОЯН	Мати	33
В. Ф.	Назар	36
МАР	Повстанське Різдво	38
В. К.	Народні месники	42
ВІРЛИНІВ К.	За Космач	44
В. Г.	„Східняк" Таран	49
О. ЯВОРЕНКО	Бій сотні Веселого біля Струбовиська Лемк.	51
В. К.	Прорив	54
„	По-козацьки	60
„	Лента за лентою	64
БОЯН	Славко	69
БОСФОР	Варяж	73
БЕРЕСТ	„Не зраджу!"	82
Я. В.	Після двадцятого	88
„	Не посоромили зброї	93
„	Над граничкою	97
В. Г.	Слава сміливим	101
ВІРЛИНІВ К.	Місіонери „православ'я"	104
„	Бірча	110
„	Виборча „демократія"	119
СТЕПОВА	Кровавими слідами	122
ОБОРЯНЕЦЬ	Нафтові шиби у вогні	140
ОСТАП	Засідка на грабіжників з ВП у с. Улючі дня 21. III. 1946 р.	141
ОБОРЯНЕЦЬ	Покарання грабіжників	145
ЄВГЕН	На бандитське кубло	146
ЄВГЕН і ЗОРЯН	Проти насильного виселення	147
ЗОРЯН	Бій у лісі біля с. Купна	151
„	На вічний спомин дорогому бунчужному старшому булавному Бісові	152
„	Дорогим незабутнім тіням	153
ЄВГЕН	Бій у с. Воля Крецівська	155
Г. СЕМ	Стрімголов	156
„	За Україну	159
ВАДИМ	Іспит підстаршинської школи УПА ім. Полковника Коника в дні 27 червня 1946. р.	160
М. К.	Незабутні хвилини	164

*) Зміст та означення сторінок передруковано з оригіналу циклостилевого видання.

ЧИТАЙТЕ Й ПОШИРЮЙТЕ
УКРАЇНСЬКІ РЕВОЛЮЦІЙНІ ВИДАННЯ!

Протягом 1945 і 1946 років появлялися на українських землях під московсько-большевицькою і під польсько-большевицькою окупаціями наступні українські періодичні підпільні видання:

1. ІДЕЯ і ЧИН — видання Проводу Організації Українських Націоналістів, — великий друкований журнал, провідний орган української незалежної думки.
2. ЗА УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ — видання Організації Українських Націоналістів — підпільна бойова, революційна газета українського самостійницького руху, великого формату, друкована й ілюстрована.
3. ПОВСТАНЕЦЬ — видання УПА, — бойовий революційний орган українського повстанського руху, друкований, книжкового формату.
4. УКРАЇНСЬКИЙ ПЕРЕЦЬ — видання УПА, — гумористично-сатиричний журнал, друкований, багато ілюстрований першорядними карикатурами.
5. ЩОДЕННІ ВІСТІ — видання УПА, — щоденний циклостилевий журнал з кольоровим друкованим наддруком, ілюстрований карикатурами.
6. ІНФОРМАТОР — видання УПА, — великий циклостил. журнал.
7. ПРОПАГАНДИСТ — видання Краєвого Осередку Пропаганди, вишколу і політвиховання ОУН. Великий циклост. журнал науково-політичного характеру.
8. ШЛЯХ ПЕРЕМОГИ — видання УПА (Говерля), великий циклост. журнал.
9. ІНФОРМАТИВНІ ВІСТІ — циклост. журнал УПА, — містить інформативні й ідеологічно-політичні матеріяли.
10. СТРІЛЕЦЬКІ ВІСТІ — видання УПА, — бойовий політичний та ідеологічний журнал.
11. ЗА УКРАЇНУ — видання ОУН, — великий циклостилевий журнал з кольоровим наддруком.
12. ЛІСОВИК — видання УПА, гумористично-сатиричний журнал.
13. ПОДІЛЬСЬКИЙ ІНФОРМАТОР — циклост. інформативний журнал.
14. ПЕРЕМОГА — видання УПА — циклостилевий журнал.
15. В І С Т І — циклостилевий інформативний журнал, видання ОУН.

Крім повищих періодичних видань, появлялися ще численні видання радіо-вістей, часті, неперіодичні видання політ-оглядів, та інших видань місцевого, або проминаючого характеру.

В тому самому часі появилися наступні підпільні, революційні к н и ж к о в і видання:

1. ПЕТРО ДУМА — БОЛЬШЕВИЦЬКА ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ЕВРОПИ — брошура 36 ст., одне видання друком, два видання циклостилеві. Два видання в польській мові, одне видання в чеській мові, одне видання в французькій мові, підготовляється видання в анлійській мові.

2. ДЕКЛАРАЦІЯ ПРОВОДУ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ — з травня 1945 р. — книжкове видання, одне друк, чотири видання циклостилеві, одне видання в чеській мові.
3. СЛОВО ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ ДО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ — червень 1945. Одно видання друком, чотири видання циклостилеві.
4. ВІДОЗВА ДО НАСЕЛЕННЯ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ, СЕЛЯН І РОБІТНИКІВ СХІДНИХ І ОСЕРЕДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ. — Одно видання друковане, п'ять циклостилевих.
5. ЯКІВ БУСЕЛ-КИЇВСЬКИЙ — СОВЄТСЬКИЙ ПАТРІОТИЗМ — одне видання друком, два видання циклостилеві.
6. ЗА ЩО БОРЕТЬСЯ УКРАЇНСЬКА ПОВСТАНСЬКА АРМІЯ — видання друком і кілька видань циклостилевих в українській і російській мовах.
7. „СЛОВО К БОЙЦАМ И КОМАНДИРАМ КРАСНОЙ АРМИИ" — стор. 55, друком, масовим накладом, одно видання циклостилеве.
8. „РЕШЕНИЯ ТРЕТЬЕГО ВЕЛИКОГО СБОРА ОРГАНИЗАЦИЙ УКРАИНСКИХ НАЦИОНАЛИСТОВ — друк.
9. СТРІЛЕЦЬКИЙ ПОЛК — видання УПА, — одно видання друком, два циклостилеві.
10. СТРІЛЕЦЬКИЙ КУРІНЬ — видання УПА — одно друком, два циклостилеві.
11. ХОР. ВОЛОДИМИР ЩИТЕНКО — РЕЙДИ — видан. УПА циклост.
12. БОЙОВИЙ ПРАВИЛЬНИК ПІХОТИ — видання УПА, одно видання друком, три циклостилеві.
13. БОЙОВИЙ ПРАВИЛЬНИК ПАРТИЗАНКИ — видання УПА, циклост.
14. ОРЛЕНКО — БОЛЬШЕВИКИ В БОРОТЬБІ З УКРАЇНСЬКИМ РЕВОЛЮЦІЙНО-ВИЗВОЛЬНИМ РУХОМ В ДРУГІЙ ІМПЕРІЯЛІСТИЧНІЙ ВІЙНІ.
15. ЯРЛАН — ФАШИСТІВСЬКЕ СТРАШИЛО — циклост. три видання, в польській мові („УПОР ФАШИЗМУ") чотири видання, одно видання в англійській мові, одно в підготовці у французькій і чеській мовах.
16. ЗЕНОН САВЧЕНКО — УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВЗАЄМИНИ — одно видання в українській, три видання в польській, мовах („СТОСУНКІ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ")
17. ПЕТРО ВОЛОШ-ВАСИЛЕНКО (ГЕТЬМАНЕЦЬ, ПОЛТАВЕЦЬ)—МОЇ ПОВСТАНСЬКІ МАРШІ, — збірка поезій, у підготовці другий посмертний том.
18. ЧИ АТОМОВА БОМБА УРЯТУЄ АНГЛІЮ? (ВІДПОВІДЬ п. ЧЕРЧІЛЛЕВІ) — два видання в українській мові, шість видань в польській мові, одно в чеській, одно в англійській і французькій.
19. НАША ОДПОВЄДЗЬ — видання в мовах польській, англійській і французькій.
20. ОЛЕСЬ БАБІЙ — ГУЦУЛЬСЬКИЙ КУРІНЬ — поема, циклостилевий передрук з оригіналу, видання ОУН.
21. ПЕТРО ВОЛОШ-ВАСИЛЕНКО — РАНОК СМЕРТИ, ПОЕЗІЇ НА ДЕНЬ 22 ЛИСТОПАДА (БАЗАР).
22. ГУТІРКА З НАСЕЛЕННЯМ — брошурові видання гутірок на різні виховно-політичні теми.

23. ПОВСТАНСЬКІ КОЛЯДКИ ВЕРТЕП.
24. В БОРОТЬБІ ЗА ВОЛЮ — ПІД БОЙОВИМИ ПРАПОРАМИ УПА— збірка нарисів із бойових дій УПА.
25. НОВІТНІ ВАРВАРИ — в українській мові й те саме під наголовком „Кривавим шляхом сталіновської демократії" — в мовах польській, чеській, словацькій, англійській, французькій.

ПІДГОТОВЛЯЄТЬСЯ ДО ДРУКУ

1. ДРУГА ЗБІРКА НАРИСІВ ІЗ БОЙОВИХ ДІЙ УПА, яка обійме описи бойових дій з усіх українських земель, зокрема з Волині, Полісся, Закарпаття, Буковини, Поділля, Житомирщини, Вінниччини, Київщини, Полтавщини і других земель, крім того з рейдів УПА в Білорусії, Словаччині, Польщі.
2. КНИГА ПОЛЯГЛИХ БОРЦІВ УПА Й ОУН.
3. КНИГА БОЙОВИХ ДІЙ УПА.
4. КНИГА АКТІВ ВОРОЖОГО ТЕРОРУ.
5. ТРИ РОКИ БОРОТЬБИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ПРОТИ ДРУГОЇ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ.
6. ТРИ РОКИ БОРОТЬБИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ПРОТИ ДРУГОЇ БОЛЬШЕВИЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ.

Ряд інших видань із бойових дій УПА та політичного, актуального змісту.

*

* *

Вільне українське революційне слово — це могутня зброя!.

Шануйте й поширюйте його!

Помагайте кувати цю зброю, співпрацюйте з підпільними видавництвами, надсилайте свої завваги, матеріяли, праці!

Протягом другої половини 1944 р. від переходу фронту, 1945 і першої половини 1946 р. появилися на українських землях під московсько-большевицькою і польсько-большевицькою окупаціями такі революційні листівки і відозви:

1. КОМАНДИРИ І БІЙЦІ УПА — наказ Головного командира УПА Чупринки. І. І. 45, друк і циклостил.
2. БІЙЦІ І КОМАНДИРИ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ! наказ Головного командира УПА Тараса Чупринки, травня 1945 р. друк. і кілька циклостил.
3. БІЙЦІ І КОМАНДИРИ УПА — наказ Головного командира УПА Тараса Чупринки, липень 1946 р.
4. УНІВЕРСАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ГОЛОВНОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ РАДИ — три різного формату друковані видання, деякі великого афішного розміру, кілька видань циклостилевих.

5. ПЛАТФОРМА УКРАЇНСЬКОЇ ГОЛОВНОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ РАДИ — кілька друкованих і кілька циклостил. видань в мовах українській, російській, чеській.
6. БРАТИ ЧЕРВОНОАРМІЙЦІ! — видання УПА, друком і циклост. в багатьох накладах.
7. КРАСНОАРМЕЙЦЫ – ТЫЛОВИКИ! — видання УПА друком і циклостил. в російській мові, в багатьох накладах.
8. БІЙЦІ І КОМАНДИРИ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ, ПЕРЕМОЖЦІ ГІТЛЕРІВСЬКОЇ НІМЕЧЧИНИ! — видання УПА в українській і російській мові в багатьох накладах.
9. ЧЕРВОНОАРМІЙЦІ І КОМАНДИРИ! —видання УПА, друком і циклост. в багатьох накладах в українській і російських мовах.
10. ДОРОГИЙ БРАТЕ! (До раненого бійця) — видання УПА друком.
11. ДО ВСІХ КОРНІЙЧУКІВ, ГРЕЧУХ, ТИЧИН, БАЖАНІВ, СЕКСОТІВ, ДОНОСЧИКІВ, ЛАКЕЇВ ТА ІНШИХ ЩЕ ЖИВИХ АГЕНТІВ СТАЛІНСЬКОГО КРИВАВОГО ІМПЕРІЯЛІЗМУ – видання УПА, друк і циклост.
12. ЧЕРВОНОАРМІЙЦІ! — видання УПА, циклост. в багатьох накладах.
13. ДО ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ ВОЯКІВ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ!— видання УПА в багатьох накладах.
14. УКРАЇНЦІ — ГРЕКО-КАТОЛИКИ! — друком і циклост. в багатьох накладах.
15. ДО ЗЕМЛЯКІВ НАШИХ, ЩО КАРАЮТЬСЯ НА ДАЛЕКИХ БОЛЬШЕВИЦЬКИХ ЗАСЛАННЯХ, НА КАТОРЖНИХ РОБОТАХ, ДО ВИВОЖУВАНИХ ТА НАСИЛЬНО-ВИСЕЛЮВАНИХ! — видання ОУН, в багатьох накладах.
16. УКРАЇНСЬКІ СЕЛЯНИ ПРИКАРПАТТЯ! — видання УПА (Говерля) циклост. проти хлібоздачі - грабунку.
17. БРАТИ ПЕРЕСЕЛЕНЦІ! СИНИ ХОЛМЩИНИ, ГРУБЕШІВЩИНИ, ЗАСЯННЯ І ЛЕМКІВЩИНИ! — видання ОУН, до українців виселених з-поза лінії Керзону.
18. ЩО ТАКЕ „НАЙДЕМОКРАТИЧНІШІ“ СТАЛІНСЬКІ ВИБОРИ ТА КОМУ ВОНИ ЗДАЛИСЯ — видання ОУН.
19. УКРАЇНЦІ! УКРАЇНЦІ, ЧОЛОВІКИ, ЖІНКИ, МОЛОДІ І СТАРІ! — численні відозви і заклики ОУН і УПА до бойкоту виборів.
20. ІЛЮСТРОВАНІ САТИРИЧНІ ЛИСТІВКИ: СТАЛІН ВИРІВНЮЄ. ПРО БОЛЬШЕВИЦЬКЕ ЗВЕРНЕННЯ. ЧИЯ БУДЕ УКРАЇНА? — видання УПА, друк. На пекельному суді — циклост. відбитка.
21. ДРУЗІ-ПОВСТАНЦІ, БОРЦІ РЕВОЛЮЦІОНЕРИ! СТРІЛЬЦІ! БОЙОВІ ДРУЗІ! Наказ КП ОУН за л. К. на Великдень.
22. В ДЕНЬ 23 ТРАВНЯ 1945 р. УСІМ, ЯКІ ЗІ ЗБРОЄЮ В РУКАХ ІДУТЬ ШЛЯХОМ ГЕРОЇВ! наказ КП УОН на л. К. на день 23. 5. 45 р.
23. СВЯТО УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТИ! — відозва КП ОУН за л. К. на день 30. 6. 45 р.
24. НАКАЗ НА ДЕНЬ 31 СЕРПНЯ! — наказ КП ОУН за л. К. 31. 8. 45 р.
25. НА ДЕНЬ ПЕРШОГО ЛИСТОПАДА! — наказ КП ОУН за л. К. І. XI. 45р.
26. УКРАЇНЦІ ЛЕМКІВЩИНИ, ПОСЯННЯ І ХОЛМЩИНИ! Великодня відозва ОП ОУН, травень 45 р.
27. ДРУЗІ ВОЯКИ І КОМАНДИРИ УПА ЗАХІД. — Великодня відозва ОП, травень 45 р.

28. РЕВОЛЮЦІОНЕРИ ! ПОВСТАНЦІ ! — відозва ОП ОУН Батурин на Різдво 45-46 р.
29. УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ! — відозва КП ОУН за л. К. на Різдво 45-46 р.
30. В ДЕНЬ 22 СІЧНЯ! — наказ КП ОУН за л. К. на день 22. І. 46 р. і 29. І. 46 р і реферати.
31. УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ!—відозва КП за л. к. на Великдень 46 р.
32. НАКАЗ К-ра ВО, ВІДОЗВА КП ОУН за л. К. і РЕФЕРАТ НА ДЕНЬ 30. 6. 46. р.
33. ВІДОЗВА КП ОУН за л. К. на день 31. 8. 46. р.
34. НАКАЗ, РЕФЕРАТ І СВЯТОЧНІ МАТЕРІЯЛИ КП ОУН за л. К. на день 23. 5. 46 р.
35. ДО УКРАЇНЦІВ ЛЕМКІВЩИНИ, ПОСЯННЯ І ХОЛМЩИНИ! — відозва ОП ОУН проти виселення, квітень 45 р.
36. УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ! — відозва КП ОУН за л. К. проти виселення, вересень 45, видання в 7-х накладах протягом 45 і першої половини 46 р.
37. ДО ЦІЛОГО КУЛЬТУРНОГО СВІТУ! — відозва в справі насильного виселювання і тероризования українців за лінією Керзона. Видань українською мовою 7, видань польською мовою 5, видань чеською мовою 1, словацькою 2, французькою 2, англійською 1.
38. ПОЛЯКИ! — чотири різні відозви видані українською мовою під таким наголовком до польського населення протягом 45 і 46 р. в багатьох накладах.
39. ПОЛЯЦИ! ПОЛЯЦИ ЖОЛНЄЖЄ! ПОЛЯЦИ ПШЕСЄДЛЄНЦИ! ДО ВОЙСЬКА ПОЛЬСКЄГО! ДО ЛЮДНОСЦІ ПОЛЬСКЄЙ! ДО ОГУЛЬНЕЙ ВЯДОМОСЬЦІ! — різні листівки ОУН і УПА видавані протягом 1945 і 1946 рр. в багатьох накладах.
40. ЧЕХИ! СЛОВАКИ! БРАТИ І ДРУЗІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ! — відозва в українській мові
41. ЧЕХИ! СЛОВАКИ! ВОЯКИ! — відозва УПА, в чеській і словацькій мовах.

Крім вичислених вище, були видані в різних місцевостях тереновими клітинами ОУН та відділами УПА численні, кожна у двох накладах, місцеві відозви, заклики, листівки, лозунґи політично-пропагандивного революційного змісту — найбільше до бійців Червоної армії і заклики до бойкоту большевицьких виборів.

Хай широко лунає наше вільне революційне слово!

Хай усюди лунають могутні революційні кличі нашої правди! На всю Україну! І цілий СССР! І на весь світ!

Хай кожний повстанець, кожний стрілець і кожний революціонер — буде пропагандистом наших великих, свободолюбних, революційних ідей!

Хай кожна наша книжка і кожна листівка буде гострим мечем нашої правди!

*

ХАЙ ЖИВЕ САМОСТІЙНА УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА!
ХАЙ ЖИВУТЬ ВІЛЬНІ САМОСТІЙНІ ДЕРЖАВИ ВСІХ НАРОДІВ!
ХАЙ ЖИВЕ УКРАЇНСЬКА ГОЛОВНА ВИЗВОЛЬНА РАДА!

Друковані підпільні видання ОУН на Україні 1944-1946 рр.

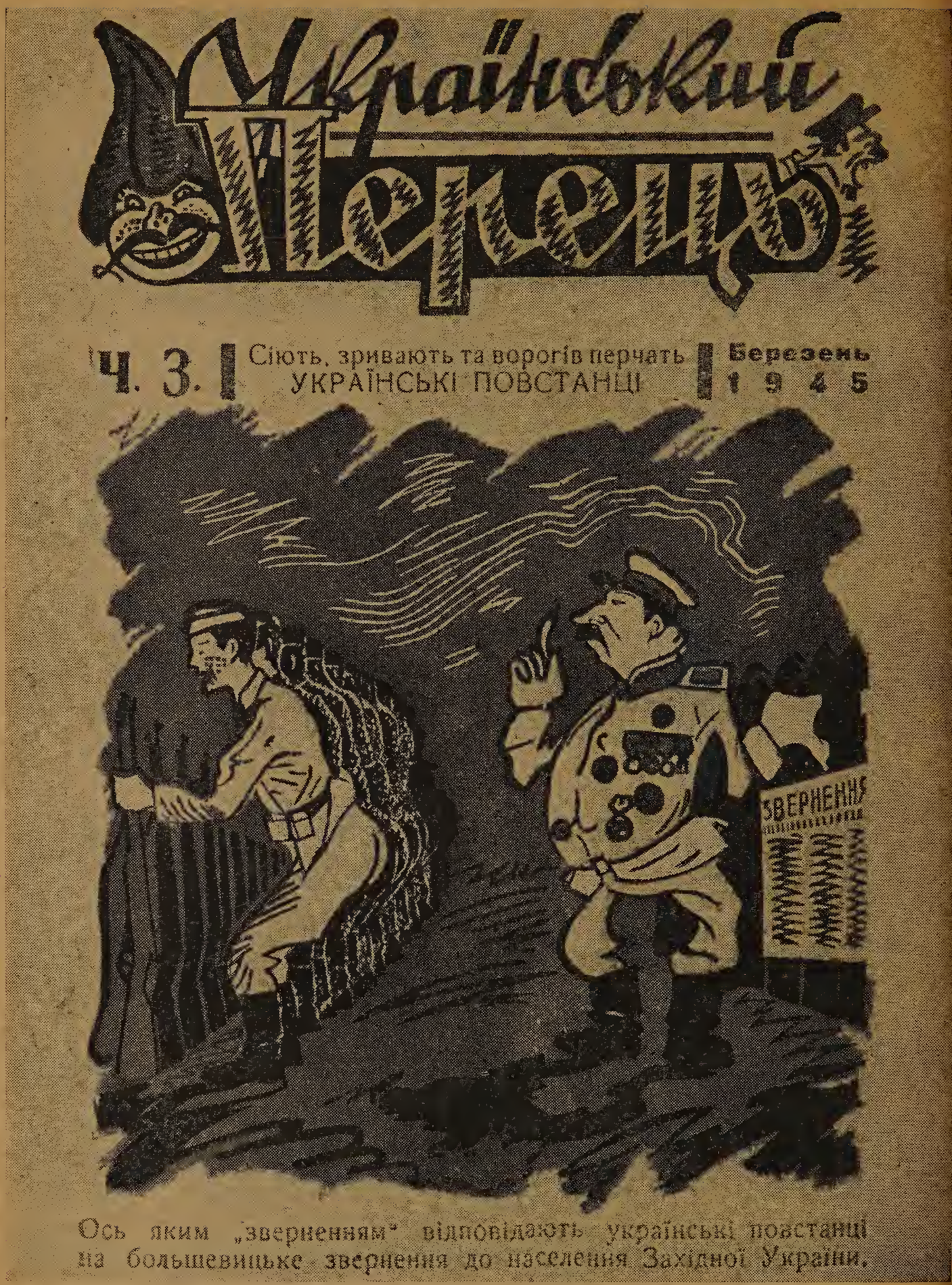

Ось яким „зверненням" відповідають українські повстанці на большевицьке звернення до населення Західної України.

Обкладинка підпільного гумористичного журналу „Український Перець"

ДОДАТОК

З А К Л И К! *)

Всіх друзів, які дістануть у свої руки перший випуск книжки нарисів із бойових дій УПА, що вийшла під наголовком:

„У БОРОТЬБІ ЗА ВОЛЮ-
ПІД БОЙОВИМИ ПРАПОРАМИ У П А“,

закликаємо подати свої виправлення і доповнення, а передусім закликаємо подати матеріяли до подібних наступних видань.

Визвольні змагання українського народу великої героїчної доби УПА ще не знайшли відповідного відзеркалення у нашій літературі.

Український народ показав у цій боротьбі безприкладний героїзм, рівного якому не було і немає. З другого боку український народ пережив і переживає найбільш жорстокий терор, що був колинебудь на землі.

Ми повинні відтворити ці переживання, всю цю героїчну неповторну добу УПА. Ми повинні перекувати величезний моральний капітал нашої боротьби у міцну політичну зброю. І ми повинні лишити прийдешнім поколінням могутній образ цих небувалих подій.

Це не тільки звичайний заклик, але це о б о в ’ я з о к кожного стрільця, кожного бійця, кожного українця.

Скажіть, Друзі, своїм гострим революційним словом всю правду й опишіть всю велич нашої боротьби!

Подайте всі факти, описи, переживання, чини, пригоди про себе й про тих Ваших найближчих, які в могилах — Героїв. Відчиніть свою ду-

*) Заклик підпільної Редакції ОУН на Україні.

шу й своє серце, вилийте свої переживання і свої думки та закуйте їх у слова, — такі гострі й міцні, як наша повстанська зброя, — і такі великі і правдиві, як велич і правда нашої боротьби!

Подайте життєписи і списки геройських чинів та праці всіх поляглих, знаних Вам друзів.

В описах подій належить подавати правдиві місцевості, дати, опис даного терену, навіть прізвища дієвих осіб, якщо тільки це не порушує конечних ще для даної околиці таємниць.

СЛАВА УКРАЇНІ!

Листопад 1946. Редакція.

У БОРОТЬБІ ЗА ВОЛЮ – ПІД БОЙОВИМИ ПРАПОРАМИ УПА

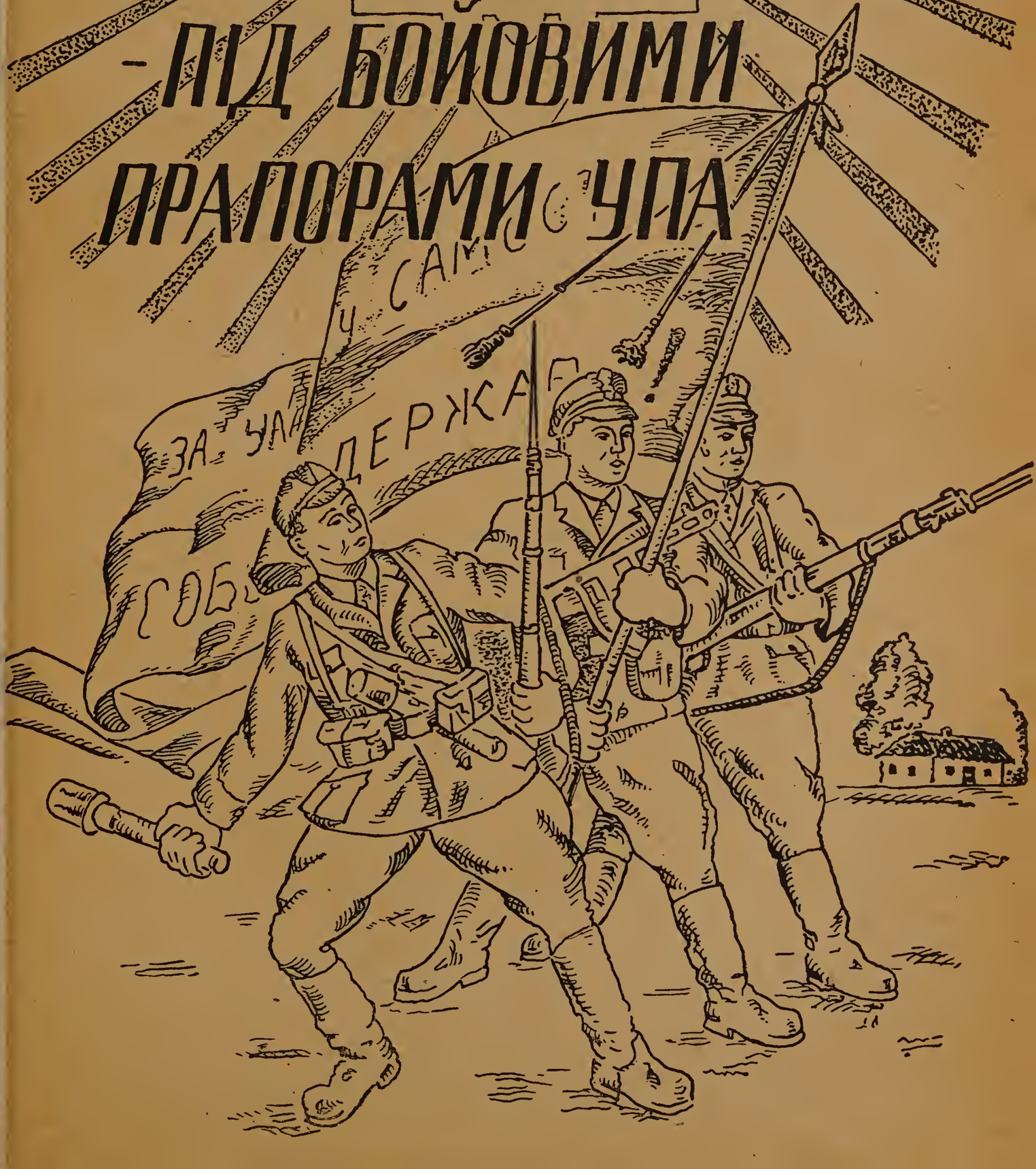

На стор. 185

Малюнок на першій сторінці обкладинки збірки циклостилевого видання.

На стор. 187

Титульний листок циклостилевого видання.

ЗА УКРАЇНСЬКУ САМОСТІЙНУ СОБОРНУ ДЕРЖАВУ !

ЗА САМОСТІЙНІ ДЕРЖАВИ ВСІХ НАРОДІВ !

ВОЛЯ НАРОДАМ !
ВОЛЯ ЛЮДИНІ !

У БОРОТЬБІ ЗА ВОЛЮ - ПІД БОЙОВИМИ ПРАПОРАМИ УПА

Збірка репортажів, споминів, звітів, протоколів з боротьби Української повстанської армії проти німецьких та большевицьких окупантів у роках:
1943 - 1946

Упорядкували:
Петро Волош-Василенко та К.Вірлинів

ВИДАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

КИЇВ 1946 ЛЬВІВ

Малюнок на останній сторінці обкладинки збірки циклостил. видання.

З друкарні ОУН ім. Дмитра Сурмача

Друга сторінка титульного листка збірки циклостилевого видання.

ЗА ЩО БОРЕТЬСЯ УПА

Українська Повстанська Армія бореться за Українську Самостійну Соборну Державу і за те, щоб кожна нація жила вільним життям у своїй власній, самостійній державі. Знищення національного поневолення та експлуатації нації нацією, система вільних народів у власних самостійних державах — це єдиний лад, який дасть справедливу розв'язку національного і соціяльного питання у цілому світі.

УПА бореться проти імперіялістів і імперій, бо в них один пануючий народ поневолює культурно і політично та визискує економічно інші народи. Тому УПА бореться проти СССР і проти німецької „Нової Европи".

УПА з усією рішучістю бореться проти інтернаціоналістичних і фашистсько-націонал-соціялістичних програм і політичних концепцій, бо вони є знаряддям завойовницької політики імперіялістів. Тому ми проти російського комуно-большевизму і проти німецького націонал-соціялізму.

УПА проти того, щоб один народ, здійснюючи імперіялістичні цілі, „визволяв", „брав під охорону", „під опіку" інші народи, бо за цими лукавими словами криється отруйний зміст поневолення, насильство, грабунок. Тому УПА бореться проти російсько-большевицьких і німецьких загарбників, поки не очистить України від усіх „опікунів", поки не здобуде Української Самостійної Соборної Держави, в якій селянин, робітник і інтеліґент могтиме вільно, заможно і культурно жити та розвиватися.

УПА за повне визволення українського народу з-під московсько-большевицького та німецького ярма, за побудову Української Самостійної Соборної Держави без поміщиків, капіталістів та без большевицьких комісарів, нквдистів і партійних паразитів.

В Українській Державі влада вважатиме за найвищий свій обов'язок інтереси народу. Не маючи загарбницьких цілей та поневолених країн і пригноблених народів у своїй державі, народна влада України не витрачатиме часу, енергії та коштів на творення апарату гноблення. Українська народна влада всі економічні ресурси та всю людську енергію спрямовує на побудову нового державного порядку, справедливого соціяльного ладу, на економічне будівництво країни та культурне піднесення народу.

У лавах УПА борються українські селяни, робітники та інтеліґенти проти гнобителів, за Українську Самостійну Соборну Державу — за національне і соціяльне визволення, за новий державний порядок та новий соціяльний лад.

(Вступ програми УПА, проголошеної в 1944 р.)

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ РЕВОЛЮЦІЙНОСТИ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ (з „Ідеї і Чин“, ч. 10):

1) ідея УССД, яку українські націоналісти визнають активно і в боротьбі за здійснення якої вони зберігають сувору принциповість;

2) боротьба за відродження духовости українського народу, тобто боротьба за викорчовування в українському народі рабської психіки і культивування в ньому психіки вільного господаря на своїй землі, психіки фанатичного борця за справу Самостійної України;

3) радикальність, насильницький характер метод нашої боротьби проти окупантів, визнавання того, що найважливішим завданням українського народу під сучасну пору є організація масової безпосередньої нещадної боротьби за національне визволення, боротьби всіми засобами, які є в нашому розпорядженні;

4) розраховування на народ як на основну силу, за допомогою якої ОУН виборе Україні самостійність, найповніше і найвірніше висловлювання прагнень найширших мас українського народу;

5) організування протиокупантської боротьби на українських землях за всяких умов, погляд, що українські землі є вирішальним тереном боротьби за УССД;

6) орієнтація на найпередовіші досягнення людства як в галузі політичної і суспільно-економічної практики, так і в галузі політичних і суспільно-економічних теорій;

7) високі моральні вимоги до членів ОУН.

ЗМІСТ

		стор.
	Від Видавництва	1
	Звернення до старшин рейдуючих відділів УПА з 25. 5. 1947.	5
	Титульна сторінка циклостил. видання	7
	* * *	9
СТОЯР	Тінь Довбуша іде верхами	11
	Від Полтави до Ярослава, від Дніпра по Сян	17
П. П.	Під весняним сонцем	19
АНТІН СКЕЛЯ	Народня самооборона діє	23
М. ЛЬВОВИЧ	Одинцем у ворожому таборі	28
„	Новітні гайдамаки	29
„	Бойове хрищення	31
С. МАРУНИЧ	Рій побратимів	34
В. А.	Кільце смерти	36
Й. ПОЗИЧАНЮК	У полі	38
БОЯН	Мати	40
В. Ф.	Назар	43
МАР	Повстанське Різдво	45
В. К.	Народні месники	50
ВІРЛИНІВ К.	За Космач	52
В. Г.	„Східняк" Таран	56
О. ЯВОРЕНКО	Бій сотні Веселого біля с. Струбовиська (Лемківщина)	58
В. К.	Прорив	61
„	По-козацьки	67
„	Лента за лентою	72
БОЯН	Славко	77
БОСФОР	Варяж	81
БЕРЕСТ	„Не зраджу!"	89
Я. В.	Після двадцятого	95
„	Не посоромили зброї	101
„	Над граничкою	105
В. Г.	Слава сміливим!	108
ВІРЛИНІВ К.	Місіонери „православ'я"	111
„	Бірча	117
„	Виборча „демократія"	126
СТЕПОВА	Кровавими слідами	128

ОБОРЯНЕЦЬ	Нафтові шиби у вогні	145
ОСТАП	Засідка на грабіжників з ВП у с. Улючі дня 21. III. 1946 р.	146
ОБОРЯНЕЦЬ	Покарання грабіжників	150
ЄВГЕН	На бандитське кубло	151
ЄВГЕН і ЗОРЯН	Проти насильного виселення	151
ЗОРЯН	Бій у лісі біля с. Купна	155
„	На вічний спомин дорогому бунчужному старшому булавному Бісові	156
„	Дорогим незабутнім тіням	157
ЄВГЕН	Бій у с. Воля Крецівська	158
Г. СЕМ	Стрімголов	159
„	За Україну	162
ВАДИМ	Іспит підстаршинської школи УПА ім. Полковника Коника в дні 27 червня 1946. р.	163
М. К.	Незабутні хвилини	168
	Присяга вояків УПА	171
	„Ми у вічі сміємося смерті" — повстанська пісня	172
	Зміст книги за оригіналом циклостил. видання	173
	Оголошення про українські революційні видання (за циклостил. оригіналом)	174
	Додаток	181-190

Ціна 5 НМ.

УКРАЇНСЬКИЙ
№ 3213
МУЗЕЙ-АРХІВ

Оригінал виданий циклостилевим друком на 176 сторінок, форм. 150×210